İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLÂTI
KUDÜS KOMİTESİ

KUDÜS
(TARİHÎ BELGE)

İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLÂTI
KUDÜS KOMİTESİ

KUDÜS

(TARİHÎ BELGE)

Tercüme : ACAR TANLAK

1409 H-1988 M

ADRES:

ORGANIZATION
OF THE

Islamic Conference

GENERAL SECRETARIAT
6-K.M. Makkah Al-Mukarramah Road, Jeddah, Saudi Arabia - P.O. Box 178
Tel: 687-4858/687-3880 – Telex 401366 ISLAMI SJ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ..... **I**
İslam Konferansı Teşkilâtı Genel Sekreteri
Syed Sharifuddin Pirzada

FAS KRALI VE KUDÜS KOMİTESİ BAŞKANI MAJESTELERİ II. HASAN'IN ÖNSÖZÜ ..... **III**

BİRİNCİ BÖLÜM **1**
İslâm Konferansı Teşkilâtı ve Kudüs Davası

İKİNCİ BÖLÜM **8**
Tarih Boyunca Kudüs ve Filistin

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **38**
Kudüs ve Filistin'e Siyonistler Tarafından Saldırı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **48**
Kudüs'te İsrail uygulamaları ve bu uygulamalara karşı dünya kamu oyunun tepkileri.

BEŞİNCİ BÖLÜM **83**
Kudüs meselesi ve uluslararası hukuk

ALTINCI BÖLÜM **96**
Kudüs'ün geleceği

BU KİTABIN HAZIRLANMASINDA FAYDALANILAN KAYNAKLAR **100**

EKLER:

1- Kudüs civarındaki İsrail koloni ve mahalleleri **102**
2- Kudüs ile ilgili Birleşmiş Milletler kararları **104**
3- Kudüs'teki İslâmi kutsal yerler **106**

SUNUŞ

İslâm Konferansı Teşkilâtı, birkaç yıl önce Cenâb-ı Hakk'ın inâyetiyle, objektif ve bilimsel özelliği dolayısiyle gerçek bir belge mahiyetinde olan, "Kudüs Vesikası" adlı bir kitap yayınlamağa muvaffak olmuştur. Bu kitap, Kudüs şehrinin dinî, siyasî ve kültürel önemini öz ve gerçeklere uygun bir şekilde ortaya koymuştur. Ayrıca bu kitap, müslüman olanların ve olmayanların gözünde "şehirlerin çiçeği" olan Kudüs'ün barışı ve sükûneti ancak Arap-İslâm hâkimiyeti altında iken ve yüce Halife Hz. Ömer'in girişinden sonra gördüğünü tarihî ve hukûkî olaylarla tarafsız olarak kanıtlamakta ve sergilemektedir.

Bir grup müslüman fikir adamı tarafından hazırlanan bu kitabın, İslâm Konferansı Teşkilâtına bağlı "Kudüs Komitesi"nin tavsiyelerinden biri olarak gerçekleştirildiğini belirtmeyi de yararlı görüyorum. Bu tavsiye, komitenin Fas Kralı II. Hasan'ın başkanlığında yapılan birinci toplantısında alınmıştır.

"Kudüs Vesikası"nı yayınlamaktan maksad, her Arabın ve müslümanın mukaddes başkent olarak kabul ettiği ve kurtarılması için nefsini de fedâ ettiği bu kutsal şehir üzerindeki siyonist düşman ve destekcilerinin iddialarını çürütmekti. Böyle olması tabiîdir çünkü, bu şehirde Allâh'ın mübârek kıldığı ve müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksâ bulunmaktadır ve onlar için Mekke'deki Kâbe-i Muazzama ile Medîne'deki Mecsid-i Nebevî'den sonra üçüncü kutsal yer sayılmaktadır.

Eğer İslâm Konferansı Teşkilâtı, bir belge niteliği taşıyan bu kitabı bir süre önce, teşkilâtın resmî dilleri olan Arapça, İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmasından ne kadar mutluluk duydum ise, bugün kitabın Türkçe olarak yayınlanmasından da aynı derecede mutluluk duymaktayım; çünkü, bu tercüme yüce müslüman Türk halkının bu gerçekleri kendi diliyle okumasını sağlayacaktır. Bu tercümenin müslüman Türk halkında beklenen etkiyi sağlayacağı hususunda hiçbir şüphem yoktur. Ayrıca bu tercüme, Türk olmayan fakat Türkçe bilenler tarafından da İslâm dünyasının düşmanları tarafından uzun yıllardan beri sürdürülen ve Arap-müslüman Kudüs tarihini saptırmayı hedef alan hareketlere karşı koyan çalışmaları desteklemelerinde büyük katkısı olacağına inanmaktayım.

Bu güzel vesile bana, Kudüs-i Şerif'de, esir Mescid-i Aksa'nın etrafında ve işgâl altında bulunan bütün Filistin topraklarında yaşayan ve sabırla dayanan kardeşlerimizi, bu satırlar arasından iftihar ve yücelikle selâmlama fırsatını vermiştir. Zira onlar vahşî işgalcilere karşı koymak için, bugün haberleri dillerde dolaşan ve devam eden tarihî bütün müslümanlar ayaklanmalarıyla, kahramanlığın en güzel örneğini veriyorlar. İslâm dünyası eskiden olduğu gibi bugün de onlarla beraberdir. İstikballerini çizinceye kadar, hürriyetlerine kavuşuncaya kadar ve babalarının ve atalarının toprağı üzerinde bağımsız devletlerini kuruncaya kadar onları destekleyecek ve gayretli mücadelelerinde yanlarında olacaktır.

Allâh hepimizi muvaffak etsin ve çalışmalarımızı başarı ile sonuçlandırsın.

İslâm Konferansı Teşkilâtı
Genel Sekreteri
Syed Sharifuddin Pirzada
Cidde, Suudi Arabistan
Ekim 1988

FAS KRALI VE KUDÜS KOMİTESİ BAŞKANI MAJESTELERİ II. HASAN'IN ÖNSÖZÜ

Bugün, uzun zamandan beri kalblerimizde yatan, zihinlerimizi meşgul eden, gönüllerimizde taht kuran bir meseleyi hallederek gün ışığına kavuşturmuş olmamız bizim için büyük bir sevinç vesilesi olduğu kadar ayrıca bir gurur kaynağıdır da. Kalblerimizde ve zihinlerimizde daima taşıdığımız bu ümit ışığının, stratejimizi oluşturan unsurlardan ve kavgamızın değerli vasıtalarından birisi olarak, bu eser kanalıyla sunulması bizi ayrıca memnun etmektedir.

Dünyanın bir ucundan diğerine, gerek dinî, gerek siyasî medeniyet politikası açılarından, Kudüs şehri, Müslümanlar nezdinde çok önemli bir yer işgâl etmektedir. Semavî dinlerin beşiği, tek tanrılı dinlerin buluşma noktası olan bu şehirdeki El-Aksa Câmiî, Müslümanlara Allah tarafından gösterilen birinci Kıble ve üçüncü Haram'dır. Şehir siyonistlerin eline geçince, işgâlcilerin buyruğu altına girerek, çeşitli eziyetlere mâruz kalan Müslümanlar, büyük bir üzüntüye, acıya gark olmuşlar, başlarına gelen bu vahim olayı bütün haşmeti ile hissederek, kayıplarının boyutlarını çok iyi anlamışlardır.

Siyonistlerin işgâlinden önce, Müslümanların idâresi altında Kudüs şehri, çeşitli dinlere gönül vermiş insanların bir arada barış içinde yaşadıkları, hoşgörü politikası içinde rahatlıkla, serbestlikle, güven içinde ibadetlerini yerine getirebildikleri bir şehirdi. Siyonist işgâl ile birlikte gelen ayrıcalıklı politika, tiranizm, Yahudileştirme hareketleri, dinî, tarihî ve medeniyet âbidelerine girişilen cüretkâr ve tahripkâr saldırılar sonucu, şehrin bu barış içindeki huzurlu karakteri bir anda kayboldu.

Bu olaylar bütün arap ve Müslümanları derinden yaraladı. İşgâl altındaki topraklarda arapların ve dinî yerlerin mâruz kaldıkları saldırıların, kardeşlerimizin çektikleri acıların bize verdiği üzüntüler, şuur altımızda derin yaralar açtı. Bu tarihten itibaren, genel olarak işgâl altındaki arap topraklarında ve özel olarak Kudüs şehrinde meydana gelen olaylar zihinlerimizi birinci derecede meşgul ederek, düşüncelerimizi bu vahim olaylara nasıl karşı koyabileceğimizin yollarını aramak için konsantre etmeye alıştırıldık. Arap ve Müslüman ailesinin bir ferdi olarak, vahşeti açıklayarak, işgâli bozarak, adi uygulamaları kınayarak, hegemonyayı reddederek, işgâlci askerî güçlerin geri çekilmesini isteyerek ve baskı altında her türlü hakları kepazeye çevrilerek ellerinden alınmış kardeşlerimizin bu haklarını geri isteyerek militanlığa başladık.

1969 senesinde, El-Aksa Câmiîne girişilen iğrenç saldırı olayı meydana geldi. Bu yeni vahşiyâne girişime karşılık olarak, Müslüman ülke yöneticilerinin bu vahim olay karşısında ortak tavırlarının belirlenebilmesi, Kudüs şehrinin korunabilmesi, ortak bir strateji oluşturulabilmesi, kutsal yerlerin ve medeniyet hazinelerimizin kurtarılabilmesi, ortak kararlar alınabilmesi için Krallığımızın başşehri Rabat'ta Birinci İslâm Zirvesini toplantıya çağırdık. Zirve gerçekleşti. Amaçlanan ortak şuur oluşması tahminlerimizin üzerinde gerçekleşti ve Allah'ın da yardımı ile istediğimiz anlaşma sağlandı.

Daha sonra toplanan 10. İslâm Konferansında, kardeş islâm ülkelerinin şefleri beni Kudüs Komitesinin başına geçirerek onurlandırdılar. Bize tevdi edilen bu ulu görevin sorumluluğu altında, Kudüs davasını savunmak, bu şehrin yeniden eski bağımsız ve huzurlu ortamını yaratabilmek, çeşitli dinlere mensup kişilerin yine hep beraber bir arada barış içerisinde yaşayabilecekleri, ibadet edebilecekleri hoşgörü ortamını gerçekleştirmek için gerekli ve faydalı yolları araştırmaya, gücümüz ölçüsünde başladık.

Başkanlığımız altında gerçekleştirilen ilk Kudüs Komitesi, genel bir enformasyon plânı çerçevesinde bu dokümanter eserin hazırlanması kararını aldı. Komite adı geçen eserin, Kutsal şehrin dinî, politik ve medeniyet tarihi açısından önemini açıklığa kavuşturacak ilmî bir eser olması konusundaki hassasiyetini ısrarla bildirdi. Eser Kudüs şehrinin tarihî ve hukukî gerçeklere dayanarak araplara ait bir şehir olduğunu açıkça ortaya çıkarmalıydı. Şehrin barış içinde geçen tarihini değiştirmeye yönelik düşman organlarca ortaya atılan çarpık fikirlerin, yalanların temelsizliğini ve çürüklüğünü ortaya açıkça koymalıydı. Bizi, bu ulu görevimizde

rahatlatan en büyük unsur, gerçekten de, Müslüman ilim adamlarınca hazırlanan bu eserin tamamen müspet, Komitenin istekleri ve dilekleri ile uyumlu bir yapıt olarak ortaya çıkmasıdır.

Eserin ileri sürmüş olduğu fikirlerin, çeşitli boyutlarının ve ihtiva etmekte olduğu gerçeklerin, dünya kamuoyuna en geniş bir biçimde yayılabilmesi için, fransızca, ingilizce ve arapça versiyonları gerçekleştirilmiştir.

Kudüs şehri için sarfetmekte olduğumuz eforların meyvelerinden birisi olan bu eserin, işgâlcilerin pençesi altında olan bu şehri tekrar eski huzurlu ortamına kavuşturabilmek için dünya kamuoyunda yaratmak istediğimiz şuur ve bilinçlenme konusunda büyük yardımları olacağı ümidindeyiz.

Tanrı'dan bu eserin en geniş ve başarılı bir şekilde faydalı olmasını, özverili ve devamlı eforlarımızı boş çıkarmamasını niyaz ederim.

Yardım ve başarının tek kaynağı Allah'tır.
Kudüs Şehri hizmetkârı II. Hasan

BİRİNCİ - BÖLÜM

İSLÂM KONFERANSI TEŞKİLÂTI ve KUDÜS DAVASI

İslâm Konferansı Teşkilâtı, Kudüs şehrinin mâruz kaldığı haksızlıklara son verebilmek, bu huzur şehrinde kalıcı bir barışı temin edebilmek ve meseleye bir çözüm bulabilmek gâyesiyle incelemeyi, Müslüman devletlerin hükümet ve milletleri adına, bütün dünya hükümet ve milletlerine sunar.

1948 yılında, İsrail'in, topraklarının büyük bir bölümünü işgâl etmesiyle dünya politika sahnesinde yer almaya başlamış ve 1980 yılında İsrail'in almış olduğu tedbir kararları dolayısıyle Kudüs meselesi çok vahim bir döneme girmiştir. 1967 yılından itibaren siyonist baskılarla İsrail'in, Filistin topraklarında, Kudüs'ün Doğu bölgesini, Ürdün'ün Batı yakasını, Gazze Şeridini ve Himme bölgesini ve Arap topraklarında Sina Yarımadası ve Golan'ı işgâl etmesi ile sorun bütün sivriliği ile ortaya çıkmıştır.

İslâm Konferansı Teşkilâtı şehrin, bütün dünyadaki tek Tanrıya inanan dindarlar için evrensel kültür hazinesi olması ve dünya barışını tehdit edici unsurlar taşıması sebebiyle, Kudüs şehrine yöneltilen siyonist baskıları ve Kudüs problemini büyük bir sorumluluk duygusu ve gururlu bir yaklaşımla ele almaktadır.

Teşkilât bu vazifeyi, Müslüman milletlerin Birleşmiş Milletler Yasasına ve İnsan Hakları Bildirisine bağlı kalacağını açıklayan şartı mucibince üstlenmiştir. Bu şartın hedef ve prensipleri, bütün milletler arasında verimli bir işbirliği temellerinin atılmasıdır.

Teşkilât şartında açıkça belirtildiği üzere Müslüman Devletlerin temsilcileri, halkları arasındaki dostluk kardeşlik ve mânevi bağları pekiştirecekleri, hürriyetlerini müdafaa edecekleri, medeniyet miraslarını koruyacakları konusundaki kararlılıklarını açıkça belirtmişlerdir. Hakkaniyet, hoşgörü, her türlü ırk ayrımını reddeden prensipler üzerine kurulu bir anlayışla, dünyanın her yerinde hürriyeti, mutluluğu ve insanlığın ilerlemesini destekleyeceklerini açıklamışlardır.Ayrıca, dünyada barışın sağlanabilmesi için, güvenlik, bağımsızlık ve adalet konusunda çalışmaya karar vermişlerdir. Şart, aynı zamanda mânevî, ahlâkî, sosyal ve ekonomik değerlerin İslâm'da tarif edildiği ve övüldüğü şekliyle korunmasını da öngörmektedir ki bu insanların daha ileri gidebilmesi için çok önemli faktörlerden birisidir (İslâm Konferansı Teşkilâtı Şartı, Giriş bölümü)

1969 yılında, siyonistlerin câniyâne bir girişimle El-Aksa câmiini yakmak teşebbüsünü takiben kurulan İslâm Konferansı Teşkilâtı, kurulduğu günden itibaren bu yüce görevleri üstlenmiş bulunmaktadır. Bu görevler arasında, "bütünlüğün korunması, kutsal toprakların kurtarılması, Filistin halkının vermekte olduğu savaşın desteklenmesi, bu milletin haklarına yeniden kavuşabilmesi ve topraklarını kurtarabilmesi, ırkçı ayrıma ve soykırıma son verilmesi, her türlü müstemlekeci harekete karşı çıkılması, hukuka bağlı kalarak barışın ve uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi, üye ve diğer ülkeler arasında işbirliğinin gelişmesini ve karşılıklı anlayışı sağlayacak bir vasat temin edilebilmesi için ortak harekâtta işbirliğinin sağlanması", vardır. (Şartın 2. maddesi)

İslâm Konferansı Teşkilâtı kuruluşundan itibaren, İsrail'in Kudüs'ü işgâli sonucu ortaya çıkan tehlikeleri, dünya kamuoyu ve hükümetleri nezdinde lânetlemek konusunda büyük bir özen göstermektedir. Teşkilâtın yayınlamış olduğu ilk bildiride, 21 Ağustos 1969 tarihinde Kutsal El-Aksa Câmiînde büyük hasarlar meydana getiren meş'um yangın hâdisesinin, dünyanın çeşitli yörelerine dağılmış 600 milyondan fazla Müslümanın kalbini derinden yaraladığı bildirilmiştir. Yeryüzündeki en kutsal ibâdet yerlerinden biri olarak kabul edilen bir yerin saygısızca yıkıma uğratılması, İsrail işgal birliklerinin kutsal Kudüs şehrinde giriştikleri zâlimâne hareketler, Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerce ululaştırılmış bu topraklara yapılan saldırılar Orta-Doğu'da gerilimi arttırmaktan başka hiç bir işe yaramamakta ve bütün dünya milletlerinin kınamasına yol açmaktadır. Müslüman ülkeleri temsil eden devlet başkanları ve hükümetler, Kudüs şehrinde islâmî ibâdet yerlerinin karşı karşıya

bulundukları tehlikelerin sadece bu şehirde bulunan İsrail kuvvetlerinden kaynaklandığını belirtmekte ve bu şehrin kutsallık kimliğinin korunabilmesi, şehre giriş ve çıkışların serbestleşebilmesi için, 1300 yıllık tarihin kabul ettiği 1967 Haziran'ından önceki statüsüne dönmesi gerektiğini tekrarlamaktadırlar.
İslâm Konferansı Teşkilâtı, bütün dünya hükümetlerine ve özellikle Fransız, Rus, İngiliz ve Amerikan hükümetlerine çağrıda bulunarak, Müslüman halkın bu şehre karşı derin bağlarla bağlı bulunduğu gerçeğini nazarı itibare almaları ve Müslüman ülke hükümetlerinin bu şehrin kurtarılması için aşırı hassas oldukları hususunu gözönünde bulundurmalarını istemiştir.

İslâm Konferansı Teşkilâtı, bütün 70'li yıllar boyunca, dünya kamuoyunda, Kudüs şehrinin İsrail işgâli sebebiyle karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri dile getirerek, olayı kınamıştır. İsrail'in, Filistin halkına karşı giriştiği terörist eylemleri arttırması, bu olayı soykırım olarak nitelendirebilecek boyutlara getirmesi, kutsal şehri adetâ gasbetmesi ve Knesset (İsrail Parlamentosu)'in organik bir kanunla Kudüs şehrini topraklarına ilhak ederek, şehri İsrail Devleti'nin ebedî başkenti ilan etmesi üzerine İslâm Konferansı Teşkilâtı sorunu Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirtmiştir. İslâm Konferansı Teşkilâtı İsrail'in bu son hareketinin, siyonistlerin Filistin halkına ve kutsal yerlere karşı giriştikleri terörist hareketlerde en tehlikeli safhaya geldiğini, bu hususun tamamen uluslararası hukuka aykırı olduğunu, bu durumun yeryüzündeki 2 milyar Müslüman ve Hristiyana karşı bir tehdit ve tahrik unsuru olduğunu ve bu sebeple Birleşmiş Milletler Teşkilâtı şartına imzasını koymuş her devleti, sorumluluklarını üstlenerek bu tehditi ortadan kaldırmak, siyonist baskı rejimine son vermek, saldırganı caydırmak ve hukukun zaferi için harekete geçmeye davet etmiştir.

Dünya devletlerinin tümüne yönelik bu siyonist tehdide kesin bir cevap vermede atılacak adımların başında Kudüs probleminin bütün yönleri ile mükemmel bir şekilde bilinmesi gelmektedir. İsrail'lilerin Kudüs ve Filistin tarihini kendi çıkarları doğrultusunda yeniden yazmaya kalkmaları, sözde ilmî görüşlerle, basit teoriler geliştirerek "vadedilmiş toprak" hurafeleri yaratmaları, açgözlülükle ve doymak bilmezlikle Kudüs ve Filistin'in geleceğine yön vermek arzuları, Yahudilerle Filistin arasında sözde varolan bağlılık tezleri, Kudüs probleminin bütün yönlerini mükemmel bir şekilde tanınması iddiasını ön plâna çıkartmaktadır.

Bu siyonist iddialar, Arab-siyonist tartışmasında entellektüel sürtüşmelerin önde gelen usnurlarındandır. Bir yandan Filistin halkı ile Arap Devleti arasında, diğer yandan siyonist harekâtta (Avrupaî halklaşma müstemleke-

ciliğinden kaynaklanır) patlayan bu sürtüşme, siyasî, askerî, sosyal, ekonomik, kültürel ve entellektüel boyutları olan bir medeniyet kavgası halini almıştır.

Bu entellektüel sürtüşme çerçevesi içerisinde yayılan siyonist tezlere Filistin toprakları üzerinde, 1948'de kurulmasına rağmen, ezelden beri kesintisiz bir şekilde İsrail'de İsrail Devletinin var olduğu iddiasını örnek olarak verebiliriz. David Ben Gourion ve bazı siyonist yazarlar "Yahudiler Memleketlerinde" genel başlığında yayımladıkları kitapta, Filistin Yahudilerinin kesintisiz bir tarihleri olduğunu savunmaya çalışmışlar fakat bu tezlerinde sadece Filistin halkının Yahudi fraksiyonundan bahsetmişler yani Filistin halkından söz etmemişlerdir. Filistin'e yerleşen yabancı emperyalist Ben Gourion, içinde bulunduğu durumunun yansıttığı gerçeklerden dolayı sadece ve sadece Filistin'in siyonist tarihini yazmak istemiş ve bu yolla da siyonist hareketi koloniyalist karakterinden arındırmayı düşünmüştür.

Zikretmek istediğimiz diğer bir siyonist iddia ise, Yahudileri Kudüs'e bağlayan ve Kudüs'ü Kral Dâvûd tarafınan inşa edilen başşehirleri olarak takdim eden tezdir. Bu tezde Kudüs tarihi Dâvûd'un buraya gelişinden önceki birçok asrı ve hanedanın düşüşünden sonraki birçok yüzyılı kapsamaktadır. Bu iddianın gözardı ettiği husus Dâvûd ve hanedanın Arap kökenli musevi oldukları, Filistin halkı içinde ortaya çıktıkları ve bu toplumun bir parçası olduklarını belirtmiş olmaları ve İsrail Peygamberlerinin Allah'ın mesajcıları oldukları ve Yahudi olsun, Hristiyan veya Müslüman olsun, Allah'a inanan herkesce tanındıkları ve benimsendikleridir.

Siyonist hareket tarafından, Kudüs ve Filistin konusunda dünya kamuoyunu yanıltmak amacı ile diğer birçok tez öne sürülmüş ve bunda da Filistin'deki siyonist istilânın detayları konusunda etraflı bilgiye sahip olmayan geniş bir insan kitlesi üzerinde başarıya ulaşılmıştır.

Golda Mayer, İsrail Başbakanı olduğu dönemlerde, Filistin halkının hakları ile ilgili bir soruya şöyle cevap vermek cüretini göstermiştir: "Hani, Filistin halkı nerede? Ben böyle bir Halk göremiyorum". Golda Mayer bu cevabı ile bütün bir toplumun varlığını inkâr etmiş ve siyonist tezi savunarak vatansız bir halkı, halksız bir vatana yerleştirdiği belirtilmiştir

Oysa gerçek, bilinen en eski devirlerden beri ve kesintisiz olarak Filistin'de Filistin halkının mevcudiyetidir. Siyonist hareket zulmünü Filistin ve Filistin halkına uygulamıştır. Diğer bir hâkîkat ise dünyadaki Yahudilerin vatanlarının vatandaşı oldukları ülkeler olmasıdır.

Siyonist yöneticiler, koloniyalist baskılarının gerçek yüzünü kamufle edebilmek için, kendilerine bağlı teşkilâtların, Filistini işgâl altında tutan müttefikleri İngilizlere karşı giriştikleri terörist hareketleri büyük bir cüretle "mukavemet hareketleri"; Filistin halkına karşı giriştikleri harbe "Kurtuluş Savaşı" ve harbi başlattıkları güne de utanmadan "Bağımsızlık Günü" adını vermekte herhangi bir beis görmemişlerdir. Gerçek bütün çıplaklığı ile siyonizmin koloniyalist ve ırkçı çehresini gözler önüne sermiş ve ortaya çıktığı günden beri Batı emperyalizmi ile olan beraberliğini ortaya koymuştur.

Bazı siyonist yazarlar 70 yılında Kudüs şehrinin Titus tarafından yıkılmasından, 135 yılında Romalı Barkuba ihtilalinin Hadrien tarafından bastırılmasından, 1948 yılında meydana gelen siyonist olaya kadar, geçen 19 yüzyıllık Filistin tarihini görmemezliğe gelmektedirler. Hâkîkatte ise, aradan geçen bu uzun süre zarfında Filistin Tarihi, Filistin halkının gerçekleştirdiği zengin bir hasattır. Filistinli Yahudilerin Roma egemenliğine karşı başkaldırıları, Filistin halkının işgâlci baskılara karşı başkaldırı ve direnme hareketlerinin ancak bir parçası olarak nitelendirebilirler.

Tek kelime ile Kudüs problemi, yabancı istilâsından muzdarip, ülkenin geri kalan bölümü ile işgâlciye karşı verdiği kahramanca savaşan mukaddes bir şehrin sorunudur.

Kudüs, daima insanlığa yaptığı katkılarla gurur duymuş ve milyonlarca insanın kalbinde sahip olduğu ve olacağı yer ile övünmüştür. Kudüs şehrini kuran, onu büyük bir özenle koruyan, müdafaa eden, kutsal müesseselerine sadık bir şekilde hizmet eden bu vazifeleri yerine getirirken birçok zorluklarla mücadele eden, Filistin halkı, Mısır, Magrib, Şam, Irak ve Arap Yarımadası arasında bir köprü vazifesi gören başşehri Kudüs ile gurur duymaktadır. Şam'ın ayrılmaz bir parçası, Arab bölümünün tam kalbinde yatan bu şehir, bölgeyi meydana getiren diğer ülkelerle birlikte, entellektüel ve mânevî alanda insanlığa hiçbir diğer ülkeye nasip olmayacak derecede ettiği hizmetlerle, dünyanın çok geniş bir bölümünü etkileyen semâvî mesajların da çıkış noktasıdır.

Kudüs bugün bir cuntanın katı işgâli altındadır. Bütün Filistin toprakları da aynı kaderi paylaşmaktadır. Bu işgâl Kudüs ve Filistin'de büyük bir yıkım ve üzüntü yaratmıştır. Bu topraklarda işgâlin kötülüklerinden etkilenmeyen hiçbir şey yoktur. Uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayan işgâlci güçlerin ileri gelenleri şehrin statüsünü ve ülkenin düzenini değiştiren kararlar almışlardır. Hukukî hayata, eğitime, iskâna, kamu hizmetlerine el atarak

bunları temelinden yıkmışlardır. En adi yağmacılığı yaparak, en nefret edilecek tutuklamaları, soruşturmaları, rastgele muameleleri ve hatta çocuklara bile yaptıkları rezilâne muameleleri ile toprakları, özel malvarlıklarını gasbetmişler, evleri bombalamışlar ve bu işleri yaparken ekonomik ve terörist baskılardan da büyük bir incelikle faydalanmışlardır.

Bugün, Kudüs bütün Filistin'le beraber bu katı işgâle cesaretle karşı koyma çabası içindedir. Filistin halkı işgâlci ile savaşarak en tabiî ve meşrû hakkını kullanmaktadır.Filistin halkı, ihtilâlini başlatmış, baskıdan kurtulmak, kutsal değerlerinin üzerine çöken kâbustan kurtulmak, vatanını kurtarmak, kalıcı bir barışı tesis etmek ve nihayet zeytin dalının kendisine uzatıldığını görebilmek için silaha sarılmıştır. Bu ihtilâl, hayatın belli öğelerini harekete geçirmiştir. Bu ihtilâl dünya milletleri için yüce bir millî ihtilâl modeli olmuş ve bundan böyle yüzyılın ihtilâlini sembolize etmiştir.

Kudüs problemi hakkında kesin ve doğru bir fikre sahip olabilmek için, aynı ve tek bir bütünün içinde oluşan üç eleman arasındaki yakın ilişkileri incelemek şarttır. Bu üç öğe şunlardır: Kudüs Şehri, Filistin Halkı ve Filistin. Kudüs'ü, halkının ve bütün Filistin'in dışında düşünmek imkânsızdır. Kudüs, Filistin vücudunu çalıştıran kalbdir ve Filistin halkı ise her ikisini de sulayan kandır. Diğer taraftan bir bütünü oluşturan bu olguyu, bir parçasını oluşturduğu bölge ile de düşünmek gerekir. Hâkikaten de Filistin verimli Şam'ın ve Arap bölümünün bir parçasından başka birşey değildir.

Kudüs problemi hakkında tam bir fikre vakıf olabilmek için, ayrıca, Filistin tarihinin ortaya koymuş olduğu önemli bir gerçeği de bilmek gerekir ki bu hâkîkat, bütün zamanlarda, Filistin -ve bunun bir parçası olan Kudüs- sürekli olarak Filistin halkının bir parçası idi ve Kudüs ve Filistin, medeniyete katkıları ve kutsal olma özelliklerinden dolayı, bir saygı kaynağı, vahiy dinlerine bağlı olanların hedefi, hacı oldukları yer ve coğrafî konumu itibarı ile diğer ülkelerin açgözlülük ve aşırı istekle baktıkları bir topraktı.

Asırlar boyunca Filistin tarihi incelendiği zaman ülkeyi meydana getiren Filistin halkı ile daha sonra sayfalarından silinen, ülkeyi işgâl altında bulundurmuş halklar arasında net bir fark gözümüze çarpmaktadır. Filistin tarihi ayrıca din kisvesi altında ülkeyi çeşitli amaçları doğrultusunda işgâl etmek için gelmiş halklarla, sahiden dînî vecibelerini yerine getirmek için buraya gelmiş fakat daha sonra burada kalarak kendini yerel medeniyete adapte edebilmiş halkları da birbirlerinden ayırmaktadır.

Bugün Kudüs, yabancı bir işgâlci kuvvetin baskısı altında, direniş imtihanını vermekte, Filistin halkı kendisini vatanından koparan siyonist zâlime karşı

savaşmaktadır. Bölgede tansiyon, dünya güvenlik ve barışını tehlikeye düşürecek boyutlara ulaşmaktadır. Bakışlar, hakça bir barışın hüküm süreceği, Kudüs'ün ulvî vazifelerini tekrar üstleneceği bir şehir haline geleceği, Filistin halkının haklarını yeniden elde edeceği ve medeniyete katkılarına kaldığı yerden devam edeceği, Filistin'in nihayet serbest olacağı, iyiliğin ve güvenliğin hüküm süreceği geleceğe doğru yönelmiş durumda bulunmaktadır.

Arap dünyasının bu bölgesinde, saldırgan siyonist politikanın son üç 10 yıllık dönemde gerçekleştirdiği faaliyetleri, dünya güvenlik ve barışını tehdit eden tehlikelerin ne denli vahim olduğunu anlamamızı mümkün kılmıştır. 1956 ve 1967'deki saldırgan hareketlerin, 1970 olaylarının ve 1973 harbinin meydana getirdiği gerilimi hatırlamak kâfidir. Şurası muhakkaktır ki bu gerilim hâli, siyonist istilanın Kudüs ve Filistin topraklarında var oldukça devam edeceğidir.

Bölgedeki barışın anahtarı Kudüs ve Filistin topraklarının kurtarılmasıdır. Bizim gelecekteki özlemimiz budur. Peki bu geleceği somut hale nasıl getireceğiz?

Geleceğin tesisi ancak geçmişin iyi bilinmesi ile mümkündür, tarih filozoflarının dediği gibi "bir işin girdisini bilen çıktısını da bilir". Geleceğin hazırlanması, insanların harekete geçme istekleri ile tarihin akışı arasındaki bağlantının meyvesidir.

Hakça bir barışın zaferi ve herkesi sorumluluklarını yüklenebilecekleri bir mevkiye oturtmak amacı ile bilinçli bir şekilde harekete geçmek için Kudüs meselesinin tarihî, dinî, siyasî, hukukî ve medenî bütün boyutlarını bilmek şarttır.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİH BOYUNCA KUDÜS VE FİLİSTİN

Bugün siyonistlerin Kudüs ve Filistin konusundaki iddialarında ortaya çıkan bütün sorulara en kesin ve tam cevapları bize Kudüs ve Filistin tarihinin analizi vermektedir. Bizim çok net şekilde cevap vermeye çalışacağımız bu soruları üç ana başlık altında toplayabiliriz.

1. Filistin'in Arap Halkından ayrılmayan gerçekler nelerdir? Bu halka nazaran Filistinli Yahudiler kimlerdir? Malvarlığına oranla Yahudi mirasının ifade ettiği nedir?
2. Kudüs ve tarih boyunca tarihi ile ilgili hâkîkatler nelerdir?
3. Filistin halkı, Müslümanlığın egemen olduğu devirlerde, Kudüs şehrinde, çeşitli dinlere mensup halkın ibâdet özgürlüğünü nasıl temin ediyordu ve kutsal yerleri nasıl korudu ve hizmet etti?

Tarihte Kudüs'ün ve Filistin'in kökleri çok eskilere dayanır. Filistin'de yazının kullanılmasından çok öncelerine (İsa'dan Önce 3. bin'in başlangıcı), tarih öncesi devirlere, Filistin'de Homo-sapiyen'in ortaya çıkmasına kadar uzanır. Bu tarih, Filistin insanının zaman ve mekân ile alış-verişinin neticesidir.

Mekân açısından, Filistin adı verilen Kutsal toprak parçası Asya Kıtasının Batı kısmında yer alıp Kuzey 29,30 ve 33,15 dereceleri ile Güney 34, 15 ve 35,40 dereceleri arasındadır.

Şam'ın Güney kısmını içine alarak, Mısır sınırına kadar uzanır, Arap Dünyasının kalbini teşkil eder ve 27.009 km^2 yani 10.429 mil^2'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Akdeniz sahillerinde bir kıyı şeridine, dağlık bir bölgeye bir çöküntü ve bir de çöl alanına sahiptir. Bu toprak parçasında çeşitli unsurlar bir arada bulunurlar. Meselâ:

1- Filistin, Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasıdır yani stratejik önemi büyük olan, kültür ve sanat medeniyet alışverişlerinin yoğun olduğu bir bölge ve bu bölgeler arasında bir köprü durumundadır.

2- Genel olarak Filistin ve Şam'ın coğrafî arazi yapısı bir devamlılık göstermez ve eşit olmayan toprak yüzölçümünü daraltarak, büyük bir gücün toprağa yerleşebileceği büyüklükte bir alan bırakmaz. Kuzeyden Güneye doğru, birbirlerini kesmeden sürekli bir şekilde ova ve platolar ve bunları yalayıp geçen ovalar, dağlar ve çöl vardır. Bütün Akdeniz havzasında olduğu gibi iklim 4 mevsim iklimidir.

3- Filistin'de göçebeler ve toprağa yerleşik halklar bir arada bulunurlar. Bunun neticesi olarak da göçebeler ve şehirliler arasında devamlı bir alış-veriş mevcuttur. Bu işbirliği rekabete mani değildir. Bu yüzden Filistin tarihinde sık sık göçebelerin şehir ve kasabalarda toprağa yerleşme hareketlerine rastlarız.

4- Filistin iki medeniyet merkezine komşudur. Birincisi Mezopotamya'da, Doğu'da, Babil'in Sümer medeniyeti; ikincisi, Nil vadisinde, Güney-Batı'da, Mısır medeniyeti. Bölgenin medeniyet kültürlerinin beşiğinde bulunması sebebiyle Filistin, karadan ve denizden olmak üzere sırası ile Girit, Yunanistan, İtalyan, İran ve bilhassa Hint kültürlerinin etkilerine maruz kalmıştır. Bundan dolayı Nil Delta'sını Şattül-Arab'a bağlayan ve çok sayıdaki kolları ile Akdeniz'e ulaşan eski uluslararası yolun'da bir kısmını ihtiva etmiştir.

Kudüs şehri Filistin toprakları üzerinde çok imtiyazlı bir yerde kurulmuştur. Hâkikaten de "Arap Dünyasının merkezinde ve Arap dünyasını meydana getiren ülkelerin dört yol ağzındadır". Bu olgu bazı bilginlerin Kudüs'ü "arzımızın merkezi" olarak kabul etmelerine yol açmıştır. Şehir etrafı akarsuları ve uydu kasaba ve sitelerle çevrili 4 tepe üzerine kurulmuştur. Bu konumu şehre dînî olduğu kadar stratejik bir önem de kazandırmıştır.

Zaman olarak ise, Kudüs ve Filistin tarihi kesintisiz bir tarih olup, çağlar boyunca olaylar birbirini takip etmiştir. Bu tarih, Hicretin 1. yüzyılında (İsa'dan 7 yy. sonra) İslâmın ortaya çıkışıyla bağlantılı olarak iki ana kısma bölünebilir. Bu iki tarihî devri birbirinden ayırmak için seçilen bu olay, İslâmiyetin genel olarak Kudüs, Filistin ve Arap bölgesinde meydana getirmiş olduğu önemli olaylar yüzündendir. Bu iki önemli tarihî devir şunlardır: İslâmiyetten önceki devir ve İslâmî devir. Her iki devre boyunca Kudüs tarihi ve Filistin halkı birçok etaptan geçmiş, çok çeşitli bir tarih yaşamış fakat daima tutarlı bir tarihe sahip olmuştur.

BİRİNCİ OLARAK
A- FİLİSTİN HALKINI İLGİLENDİREN GERÇEKLER:

1) Kaynakları ve profili

Hukuk kavramlarının ortaya çıkmasından itibaren, tarih öncesi devirlerde, Filistin halkının profili belirginleşmeye başlamıştır. Paleolotik, ve 6000 yıllık mezolitik çağlardan geçerek İsa'dan 20 bin yıl öncesinde, medeniyetinde gelişmesi ile bu profil giderek belirginleşmiş ve Natouf medeniyeti ortaya çıkmıştır. Daha sonra 2000 yıl süren neolitik çağda ziraat, hayvancılık ve çömlek yapımcılığı gelişmiş ve nihayet kalkolitik çağda bakır kullanılması ile Gasul ve Jazir medeniyetleri ortaya çıkmış ve Eriha (Jeriko) şehri, ki bu şehir dünyanın en eski kentidir, gelişerek ön plâna çıkmıştır.

Filistin halkının profili, Arap Yarımadası ve çevresinden başlayan ve Filistin ile komşu bölgeye Kenânîler ve daha sonra İbranî ve Aramî'leri getiren ana göç hareketleri ile daha da netlik kazanmıştır. Arap Yarımadası ile aralarında çok sıkı bağlar olmasına rağmen Filistin'in verimli çevresi (münbit hilâl) halkı kendisine çeken bir kutup bölgesi haline gelmiş, bunun aksine Arap Yarımadası halkını adetâ iten kutup hüviyeti kazanmıştır. Bu göçlere "Sâmî" veya "Arap Göçleri" adı verilmiştir. Bilhassa Kenânî göçü ülkeye adetâ damgasını vurmuş ve bu iz İsa'dan önce 4. binden başlayarak, ülkeye bozulmadan günümüze kadar gelen özelliklerini kazandırmıştır. Bu yüzden Filistin'e, yeniden Suriye ve Lübnan'ın bir bölümü ile birlikte "Kenânî Ülkesî" adı verilmiştir. Bu isim ülkenin ilk ismi olmuştur. Çeşitli göç dalgaları ile Filistin'e gelen Kenânî'ler burada yerleşerek, Filistin halkına kendilerini adapte etmişler ve böylece Filistin'in, göçebe olsun yarı göçebe olsun, göçmenleri hazmedebilme kapasitesi ile ön plâna çıkmış ve bu göçmenleri şehirleşmeye adetâ tahrik etmişlerdir. Tarihçi Philippe Hîtti bu konuda bilhassa şu İbranî örneğini vermiştir:

"İbranî ismi ile tanınan bu halk göç ettiği zaman, gezginlerden maceracılardan, lejyonerlerden ve askerlerden meydana geliyordu ve bunların arasında hiçbir bağ yoktu. Daha sonra bu göç eden toplumdan çok daha ileri bir toplum çıktı. Bunlar toprağı işlemesini, evler inşa etmesini, barışçı sanatlara el atmayı başararak bilhassa okuma ve yazmayı öğrendiler. Bu arada Kenânî dilini kabul ederek Kenânî medeniyet ve özelliklerine kendilerini adapte ettiler".

Diğer bazı toplumlar da ülkeye ya göç ettiler ya da yakınlarına yerleştiler. Bunlar arasında Hitit'lileri ve Ureen'leri sayabiliriz. Bu halklar da zamanla

Filistin halkı ile kaynaşarak veya ülkeye entegre olarak Filistin'li oldular ve Kenânî'ler ülkesininismi Filistin oldu. Bazı tarihçilere göre bütün bu halk kümelerinin kökü Hint—Avrupa idi. Bu arada ülke yönetimini bile ele alan bazı gruplar, ki bunlar Persler, Yunanlılar, Romalılar ve Bizanslılar, ülkede kalmaya karar verdikten ve burayı vatanları olarak kabul ettikten sonra, Filistin halkının arasında eridiler.

Filistin halkının tam profili, Hicretin 1. yüzyılında (İsa'dan sonra 7. yy) ülkenin Arap-İslâm toplumu tarafından fethi ile kesinleşmiş, şahsiyet ve hüviyetini kazanmış ve billurlaşmıştır. Ülke ve bütün Arap bölgesi, böylelikle geçmişleri ile kopukluk olmadan tarihlerinin yeni bir dönemine girerek, kaydettikleri gelişme ile ön plâna çıkmışlardır. Ülke bu dönemde çok gelişmiştir.

İçinde bulunduğu bölgeyi bütünleyen bir ülke olan Filistin bu yüzyılda büyük bir değişime uğramış ve ülkenin Arap-İslâm halkı tarafından fethedilmesi buraya bol sayıda Arap Yarımadası halkının gelmesine sebep olmuştur. Arapça Filistin halkının lisanı olmuştur. Arâmî dilinden Arapçaya geçiş çok kolay olmuştur, bunun sebebi ise iki dilin köklerinin ortak olmasıdır. Ülke nüfusunun büyük bir bölümü din olarak, önce şehirlerde, daha sonra kırsal kesimde, İslâmîyeti kabul etmiştir. Arap Yarımadasından göçün başlamasından itibaren Filistin tarihinde "Arap" kelimesi sık sık geçmeğe başlamıştır. Filistin tarihinin bundan sonraki bölümünde, ülke birçok istilâ harekâtına maruz kalmış ise de, Filistin daima Arap hüviyetini korumuştur.

B- MEDENİYETE KATKILARI

Tarih sayfalarındaki ilerleme boyunca, Filistin Halkı, bölgesel bir medeniyetin temellerini atmıştır. Kültürünü geliştirmiş, evrensel medeniyete katkılarda bulunmuş ve medeniyetler arası alış verişte yerini almıştır.

Daha önce de gördüğümüz gibi, tarih öncesi devirlerde Natuf, Gasul ve Jazir medeniyetlerini kurmuştur. Jeriko ve diğer şehirleri inşa etmiştir. Daha sonra, Kenânî ülkesinde, Filistin'in Kenânî halkı, ziraatın ön plâna çıktığı ileri bir medeniyet kurmuşlardır. Zenginlikleri ve meyvelerinin bolluğu bu ülkeyi "topraklarından süt ve bal akan" bir ülke haline getirmiştir. El sanatları çeşitli dallarda büyük gelişmeler göstermiş, ticâret gelişmiş ve ilk alfabe ortaya çıkmıştır. Kenânî dininin yayılması ile mâbedlerin sayısı artmıştır. İzlerine bugün bile rastladığımız ilişkiler Filistin halkı ile, Nil Vadisi, Şam ve Mezopotamya halkları arasında artmıştır. Filistinliler buraya gelince, kıyı şeridine bundan böyle Filistin adı ile anılacak 5 büyük şehir inşa etmişler, demiri eritmeyi yöre halkına öğretmişler ve halkı daha uzun seyahatlar yapmaya teşvik etmişlerdir. Ülkeye gelişlerinden bir müddet sonra Filistin'in Kenânî halkı ile kaynaşmakta gecikmemişler ve bunların medeniyetini kabul etmişlerdir. Aynı olay İbraniler için de geçerli olmuştur. Ülkeye gelişleri ile birlikte, İbraniler yerel medeniyet modeline hemen adapte olmuşlar, bu halkın dil ve alfabesini benimsemiş ve kendi eski Samî dialektlerinden vazgeçmişlerdir. Kenânî'lerden toprağı işlemeyi öğrenerek kendi göçebe ve kırsal bölge özelliklerinden ziraatçı ve şehirli sınıfına geçmişlerdir. İbraniler bu arada evlenme yolu ile Kenânî'lerle akraba olmuşlar, dinî törenlerini benimsemişler, sanatlarını öğrenmişler ve adetleri paylaşmışlardır. Fakat İbraniler de Kenânî medeniyetine önemli bir katkıda bulunarak mânevîyat anlayışlarını kabul ettirmişlerdir. İbranili ustalar ve İsrail Peygamberler tarihinde ölümsüzleştirilen bu katkı Ahdi Atik'te de kabul edilmiştir. Böylece İbraniler de, Filistin topraklarına yerleşen diğer kavim ve halkların geçtiği yollardan geçerek Filistin halkı arasında erimişlerdir.

İki yüzyıldan daha fazla süren Pers dönemi (İsa'dan önce 586-332) altında da Filistin Halkı varolmaya devam ederek kendi medeniyetini devam ettirmiştir. Her ne kadar Pers medeniyeti ile bir karışma söz konusu olmuşsa da, resmî dil olan Farsça'ya paralel olarak ticârî ve sosyal hayatta Aramî dilinin korunmuş olduğunu savunmak yanlış değildir. Bu dönemde ülkenin medeniyeti Aramî ve Kenânî medeniyetinin üstünlüğü ile geçmiş ancak bu medeniyete bazı Pers medeniyeti etki ve katkıları olmuştur.

Filistin'in Yunan idâresine girdiği dönemlerde (İsa'dan önce 332-64) Filistin halkı, Yunan ve Doğu medeniyetlerinin bir sentezini, Yunan ve Doğu fikir ve kurumlarının sentezi şeklinde uygulamayı deneyen Alexandre (Büyük İskender) tecrübesini yaşamıştır. Ptolemeler ve Selösitler dönemlerinde olduğu gibi Yunan hükümetleri Filistin'de "Hellenizm"i yaymak istemişlerdir. Bu hellenistik devrede Yunan hükümetleri Filistin'de Yunan kültürünün yayılmasında kutup rolü oynayacak şehirler kurma işine etkin bir şekilde girişimlerdir. Bu şehirler bilhassa Yunan askerlerinin barındıkları yerler olmuşlardır. Bu askerler Filistinli kadınlarla evlenmişler ve zamanın akışı içinde Helen unsuru taşıyan metisler ve yerli helenler de bu topluma katılmışlardır. Helenlerin bulundukları yerlerdeki miktarları bir bölgeden diğerine eşit olmamıştır. Askalanlı Antiokos ve şair Malajer gibi yerli ilim adamları bu kültürün zengileşmesine katkıda bulunmuşlardır. Mamafih, Aramî dili ençok konuşulan dil olarak varlığını sürdürmüş ve halk Kenânî usulü sosyal hayatına devam etmiştir. Yunan medeniyeti ile giriştiği bu alışverişte Kenânî medeniyeti, medeniyet alıcı ve verici pozisyonunu korumayı başarabilmiştir. Filistin'deki yunan etkilerini inceleyen Bristid, bu etkinin bütün ülkeye eşit olarak dağılmadığına değinerek, etkinin daha ziyade şehirlerde yoğunlaştığını belirtmiştir. Yunan etkilerini, eski Samî örf ve adetlerine göre yaşamayı, atalarının dilini konuşmayı dedelerinin âdet ve anlayışlarını devam ettirmeyi tercih eden, köylü ve kasabalı halk üzerinde hemen hemen hiç bir etkisi olmamıştır. Bu olgu kendi kültürü yerine Yunan kültürünü benimseyen Roma'lılar devrinde de böyle devam etmiştir (M.Ö. 64-M.S.640).

Filistin bu devrinde Hz. İsa olayını yaşamıştır. Hz. İsa insanları Tanrı aşkına davet etmektedir. MS. VI. yüzyılda Filistin ve Suriye yeni bir medenî devreye tanık olurlar. Bu medeniyet Hristiyanlıkla, çok tanrılı Helen medeniyetlerinin sentezinden oluşan Bizans medeniyetidir. Filistin'de bulunan Yahudilerin büyük bir çoğunluğu Hristiyanlığı benimseyince çok tanrılı kitle de bu dini kabul eder. Burada Philippe Hitti'nin ileri sürdüğü, genel olarak Filistin ve Suriye halkı ulusal damgalarını yitirdiler, dillerini ve dinlerini terk ettiler, Yunan veya Bizans yaşama şeklini benimsediler, tezi kabul edilemez. Zira Helen medeniyeti Filistin'de sadece dış bir cila vazifesi görmekten öteye gitmemiş ve sadece şehirli elitleri etkileyebilmiştir. Halkın büyük bir kısmına gelince, bunlar kendilerini idâre edenleri sadece birer yabancı olarak görmüşlerdir. İdare edenlerle idâre edilenler arasındaki uçurumun boyutları, kötü bir hükümet ve çok ağır vergiler sebebi ile, daha da

ciddi bir hal almıştır. Kuvvetle muhtemeldir ki, VII. yüzyılda yaşayan Suriyeliler, Müslüman Arapları, ırk, din ve dil açısından, kendilerine, tüylerini diken diken eden Bizanslılardan daha yakın görmüşlerdir.

M.S. 638 yılında, Arap-Müslümanların ülkeyi feth etmelerinden sonra, Filistin Halkı, günümüze kadar sürecek olan Arap-İslâm Medeniyetinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Arapça bu medeniyetin kendini ifade edebilme lisânı olmuştur. Kudüs şehri islâm medeniyetinin âbideleri arasında en önemlilerinden ve en evrensellerinden biri olarak kabul edilmiş ve El-Aksa Camii bu medeniyetin mükemmel bir sembolü olmuştur. El-Aksa Camii en eski çağlarda mukaddes bir bölgede inşa olunarak, bazılarının da kabul ettiği gibi, yeryüzünün en kutsal yerlerinden biri olmuştur. Kendisinden önce bölgede gelişmiş olan medeniyetleri de hazmeden Arap-İslâm medeniyeti, şiirin, teolojinin, felsefenin, mîmarînin, ziraatın zenaat ve ticaretin kalkınmasında önayak olmuştur. Tıp, fizik, astronomi, matematik ve müzik gibi ilim ve sanat dalları bu devirde büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir. Abbasîler devrinde İslâmiyete kucak açan Filistin halkının da bu kalkınmada yeri büyüktür. Arapça en çok kullanılan lisân olmuştur.

Daha önce ülkede hükümrânlık kuran halkların ve medeniyetlerin aksine, Arap-İslâm olayı Filistin tarafından kolayca benimsenmiştir. Bunun birçok sebepleri vardır; fakat, kimsenin reddedemiyeceği bir sebep vardır ki o da şiddettir. Hâkîkaten de, Kudüs ve Filistin'i eline geçiren bütün güçler bura halkını kılıçtan geçirmiş halbuki Arap-İslâm hareketini gerçekleştirenler bu işi tamamen barışçı yollarla yapmışlardır. Ayrıca Filistinin tamamen entegre olabildiği tek yönetim Arap-İslâm dalgası ile gelen idâredir.

Hatta, Yahudi ve Hristiyan hüviyetlerini koruyan Filistin halk kesimi de Filistin halkının islâmî kesimini taklit ederek Arap-İslâm toplumu ile tam bir uyum içerisinde yaşamaya başlamıştır Abbasiler yönetimi altında Filistin, başşehri Bağdat olan Arap Devletinin bir parçası olmuştur. M.S. IX. yüzyılın ikinci yarısında, merkezî iktidarın gücünü kaybetmesi, yöneticilerin zayıflıkları, ekonomik ilişkilerde iflâs, suîstimâller, zafer sarhoşlukları ve geçmişe duyulan özlem gibi bilinen sebeplerden, Filistin, Mısır'da Tulunların kurulması aşamasında bu krallığa dahil olmuştur. Bu çöküş ve gerileme döneminde Arap-İslâm medeniyetinin temelleri diğer medeniyetler lehine büyük bir düşüş ve gerileme göstermiştir. M.S. 1095 yılında, Papa Urbain II'in çağrısı üzerine, haçlı seferleri adı verilen saldırılar sonucu bölgeye Frenkler gelmişlerdir. O devirdeki Avrupanın durumu icabı bu seferlerin amaçları

tamamen maddî ve ekonomiktir. Din maskesi sadece geniş halk kütlelerini hareket geçirebilmek için yararlanılan bir unsur olmaktan öteye gidememiştir. Haçlı seferleri aşağı yukarı 2 yüzyıl sürmüştür. Tarih bu devirde saldırganların yerli halka uyguladıkları zâlimâne davranışların ve keyfî davranışların, vahşet tabloları ile doludur.

Gösterdiği kahramanlık ve uyguladığı olağanüstü ahlâkî davranışları ile nihayet (H. 538/M.S. 1187) Hittin savaşında Haçlıları mağlup eden Selahaddin Eyyûbî Kudüs şehrini istilâdan kurtarmıştır. Sultan I. Baybars, Sultan Kalavun ve oğlu El-Eşref, ülkede kalabilen son frenkleri de sınır dışı etmişlerdir. Böylece iki asır müddetle ülkede iki medeniyet yanyana yaşamıştır. Tarihte de açıkça görüleceği üzere Haçlı olayı entellektüel yaratıcılık ve medeniyet üretimi açısından çok cılız kalmış bir harekettir. Medeniyet açısından, haçlıların Arap—İslâm medeniyetini tanımaları sonucu, haçlı medeniyetinin etkilerinin Batıda Doğudakinden daha fazla olduğunu söyliyebiliriz. Diğer taraftan Arap-İslâm medeniyetinden etkilendikleri gibi, bu medeniyetin çeşitli yönlerini de tanıdılar. "Al itibar" isimli eserinde Üsama İbn-i Mun'kizd bizlere Frenkler ile yerli halk arasında var olan ilişkilerden örnekler vermiştir. Frenklerin istilâsı dönemini yaşarken Filistinliler birde Moğol saldırısına uğramışlar ancak Kutuz ve Baybars, M.S. 1260 senesinde Ain Calut savaşını kazanarak bu saldırıyı geri püskürtmüşlerdir. M.S. 1516 senesinde Osmanlı yönetimine dahil olmadan Filistin bir müdded de Arap-İslâm devleti Memlukların idâresi altına girmiştir. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, Mısır seferinden sonra Napolyon Bonapart Filistin'e saldırmıştır. Fakat orduları Akka kalesinde geri püskürtülmüşlerdir. Filistin, birinci dünya savaşı zarfında 1907'de İngilizlerin eline geçinceye kadar Osmanlı yönetiminde kalmıştır.

XIX. yüzyılda Filistin, Arap uyanış hareketinde yeraldı. Geçen yüzyılın sonunda siyonist istilâ tehdidine karşı durmak durumunda kaldı. Zaman içinde Filistin'in kapladığı yer ve Filistin halkı tarihinin iyi bilinmesi avantajı ile Filistin halkının profili ve kökenine dair sorulara kesin bir cevap vermek mümkündür.

Bilinen en eski çağlardan beri Filistin halkının tarihi bir devamlılık arzetmektedir. Filistin, Suriye tarihinin bölünmez bir parçasını teşkil etmektedir. Filistin, bugün genel olarak Arap Dünyası denilen bölgenin ayrılmaz bir parçasıdır. Tarih boyunca Filistin halkının profili, Kenânî ülkesi adı ile tanınan Filistin toprakları üzerinde yaşayan halkın profilidir. Bu halk,

büyük çoğunluğuyla, Brockelman'a göre, edebi Arapçaya çok yakın semitik dilleri yani Kenânî dilini. Aramî dili, İbraniceyi ve nihayet Arapçayı kabul etmiştir. Bu halka, Filistin topraklarından transit olarak geçen toplumlara ait gruplar karışmış, bu gruplar Filistin halkının özelliklerini, medeniyetini kabul etmişler ve ilerlemesine katkıda bulunmuşlardır. En eski çağlardan beri Filistin halkı arasında, Arap Yarımadasına sıkı sıkıya bağlı Arap kavimleri, Kenânîler, Amurîler, Aramîler ve Güney Irak'tan gelen Yahudiler yer almışlardır.

C- YAHUDİLERİN FİLİSTİN HALKI ARASINDAKİ YERİ

Daha önce zikrettiğimiz bilgilerin ışığı altında, Filistin halkına oranla Filistin topraklarında yaşamış olan Yahudilerin, İsrailoğullarının ve İbranilerin yeri hakkındaki soruya da kesin ve katî bir cevap vermemiz mümkündür. İbraniler İbrahim'in soyundan gelirler.

İsimleri, Arap kavimlerini ki, buna İbrahim'in kavmi de dahildir, belirlemek için kullanılan göçebe terimini hatırlatır. İsraillilere gelince bunlar İsrail takma ismi ile maruf İbrahim oğlu İshak'ın oğlu Yakub'un torunlarıdır. Bu kavim M.Ö.XII. yüzyılın sonunda Hz. Musa idâresinde Mısır'dan Kenânî ülkesine göç eden kavimdir. Bu kavim iki krallık kurar: Kuzeyde İsrail Krallığı ve Güneyde Yahuda (Yahova) Krallığıdır. Yahuda Krallığı tekrar hayata döndürülmeye çalışılmış ise de bu geçici bir süre için olmuştur. Yahudilerin Arap ismi Yahud buradan gelmektedir. (Yahudalılar). Esaret hayatından kurtulanların yaptığı gibi Yahudiliği benimseyenler de, başka halklardan olsalar bile bu ismi taşımaya başladılar. Esasında ise bu isim Yakub'un oğullarından birinin adıydı (Yahuda).

Kenânîlerin monarşi fikirlerinden hareketle, İsrailliler Filistin topraklarının bir bölümünde bir krallık kurdular. Krallık daha sonra fazla ömürlü olamayan iki ayrı krallığa bölündü. Kenânî medeniyetini hazmeden İsrailliler, Kenânîlerin dilini, dinini, törelerini, adetlerini, yaşama biçimlerini öğrendiler. İsrailoğulları bir de Ahdi Atik'in yazılışıyla bu medeniyete, mânevî alanda katkıda bulundular. M.Ö. 586 yılında Kudüs'ü yakıp yıkan Buhtunasr Nabu Şondonosor yüzünden İsrailoğulları tekrar esâret hayatına döndüler. Babil'e esir olarak götürülen Yahudilerden bir bölümü Pers yönetimi döneminin başlaması ile tekrar Filistin topraklarına döndüler. Yunan istilâsı döneminde, Makabî Yahudilerinin başkaldırıları başarı ile sonuçlanınca ve M.Ö.126 yılında liderleri Yohan Hirkanos'un yönetiminde Güney Filistin'deki Adumî halkını Yahudiliğe ve sünnet olmaya zorlamaları ile, Yahudilik yayılmaya

başladı. Bunlar Yukarı Galile'de oturan İtoryen Arapları da Yahudiliğe ve sünnet olmaya zorladılar. Filistin'de, Hristiyan dininin ortaya çıkıp hızla yayılması ile Yahudilik gerilemeye başladı. Bilhassa bu gerileme Filistin'in Roma yönetimine girdiği dönemde oldu. M.S. 66 ve 132 yıllarındaki başkaldırılarında önemli kayıplar veren ve bazı fraksiyonları Hristiyanlığı benimseyen Yahudiler, Filistin'de azınlığa düştüer. Hristiyanlığı kabul eden Bizans yönetimi altında, Filistin halkının ve Yahudilerin büyük bir bölümünün hristiyan olması sebebiyle Yahudilerin sayıları daha da azaldı. Daha sonra Arap-İslâm yönetimi altına giren Filistin Hicretin II. yüzyılında tamamen Araplaştı. Halkın büyük bir kısmı Hristiyan ve Yahudi vasıflarını devam ettirdiler. Bundan da anlaşılacağı üzere Filistin'in Müslüman halkının ecdâdı önce Yahudi daha sonra Hristiyanlığı kabul eden halktır. Bu ecdâdın bir bölümü Filistin'de yaşarlarken diğer bir bölümü de Arap Yarımadasında göç etmişlerdir.

Filistin'in Yahudi halkı Filistin toplumunun bir parçasıdır ve tarihleri de ancak Filistin'in bütün halkının tarihinin bir parçası olabilir. Bu Yahudilerin, çoğunluğu Hazer kökenli ve siyonist hareketi başlatan Avrupa'lı Yahudilerle hiçbir ortak noktaları yoktur. Bütün açıklığıyla şunu belirtebiliriz ki Filistin'in Yahudi mirası tıpkı aynı durumun Hristiyan, Müslüman ve Kenânî mirasları için geçerli olduğu gibi Filistin halkına malolmuş ortak mirasın ayrılmaz bir parçasıdır. Siyonistlerin, Filistin'in mirasçısı biziz tezleri hiçbir zaman yukarıda belirtilen gerçeği ortadan kaldıramaz. Bu hususta şunu da belirtelim ki, Filistin'deki İsrailoğulları mirasını ele alan Müslüman tarihçiler konuya yukarıda belirttiğimiz açıdan yaklaşmışlardır ki doğru olan da budur. Ayrıca şu da not edilmelidir ki Filistin halkı bu ortak mirasa sahip çıkmış, onu korumuş ve ona bağlı kalmıştır. Müslüman olsun, Hristiyan olsun bu halkın çocukları, çocuklarına İsrail Peygamberlerinin isim listesinden ve bu peygamberlerin mezar taşlarından buldukları isimleri koymayı bir âdet haline getirmişlerdir. Akıldan çıkarmayacağımız diğer bir husus da, Müslüman olsun Hristiyan olsun halk, dînî inancı gereği bu mirasa bağlı kalmış ve İsrail Peygamberlerini de Tanrı'nın habercileri ve dünyaya göndermiş olduğu insanlar olarak kabul etmiş ve benimsemiştir.

İKİNCİ OLARAK:

TARİH BOYUNCA KUDÜS ve TARİHİ İLE İLGİLİ GERÇEKLER

En eski çağlardan beri Kudüs Filistin'in Arap halkı ile kaynaşmıştır. Üzerinde bulunduğu toprak tarih öncesi devirlerinden beri insan tarafından iskân edilmiş bir topraktır. Pliyosen ve Paleolitik devrelere ait izler taşımaktadır. Bölgenin iklimi Mezolitik devirden itibaren stabil bir hale gelmiştir. Bölgede bulunan iki şehir bu devreye aittir. Ayrıca Neolitik devirden kaldığı belirlenen 16 yerleşim biriminin izlerine rastlanmıştır ki bu devir zirâatın çok gelişmiş olduğu bir devirdir.

Kudüs, şehir olarak Bronz çağının başlangıç devrelerinde ortaya çıkmıştır. Kenânî'ler tarafından inşa edilmiştir. Şehirle birlikte, su yolu takip edilerek birçok diğer sitelerde inşa edilmiş ve bölge Güney ile Kuzey arasında fevkalâde güzel bir mevkide Duhur tepesinde, Ceyhun su kaynağına yakın olarak gelişmiştir. Savunma ve dinî ihtiyaçlar gözetilerek yapılan inşâatların başlangıç tarihi M.Ö.4 bine doğrudur. O sıralarda en büyük Tanrı olarak kabul edilen "Salem" adına bir tapınak yapılmıştır ve şehrin kralı ise en büyük dînî lider olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren şehir kutsallık pâyesini kazanmış ve bu pâyesini daha sonraki tarihlerde de, bambaşka sebeplerle, korumuştur.

Başlangıçta, kurucu ecdâd veya ulu İlâh "Salem" ismi ile tanınmıştır. Diğer Kenânî şehirleri gibi bir "Kraliyet Şehridir". En tanınmış kralları arasında "Kadum Salem" "Malki Sadık" ve "Adoni Sadık"ı sayabiliriz. Şehrin ilk kaydına M.Ö. XIX. ve XVIII. yüzyıllarındaki Mısır metinlerinde rastlamaktayız. Bu kayıtlarda şehrin ismi "Yürüşalim" yani büyük bir olasılıkla "Salem Şehri" olarak geçmektedir.

Şehrin adına aynı zamanda "Yürüsalem" olarak M.Ö. XIV. yüzyıl Tel Amarena kroniklerinde de rastlıyoruz. Asur yazıtlarında şehre verilen isim "Ürüsalimü" dür. Ahdi Atik'teki en eski ismi ise "Şalim"dir. Kitabın doğuş bölümünde Efram'ın Kenânî ülkesine gelişi münasebeti ile zikredilmiştir. Krallar Efram'ı karşılamak için yola çıkarlar. Bunlar arasında Şalim Kralı Malki Sadık da vardır. Şehrin adına, Kral Adoni Sadık zamanında Yaşu'nun kitabında da "Ürşalim" adı altında rastlıyoruz. Şehrin Ürüşalim ismine bir de Hakimler kitabında İsrailoğulları ile Kenânîler arasındaki savaş münasebeti ile rastlıyoruz. Aynı kitapta, şehre "Yebüs" adı altında rastlıyoruz. Herhalde şehre bu isim o sırada şehirde oturan Yebûsî Araplarından dolayı verilmiştir Ahdi Atik'te şehre ayrıca "Siyon" adı da verilmiştir. Siyon ismi Yebûsî'lerin

oturdukları bölgeye verilen isimdi.Şehrin bu bölümündeHz. Dâvûd'un şehri Yebûsîler'den aldığı zaman fethettiği kale vardı. Bu fetih hareketini müteakiben şehrin bu bölümüne "Dâvûd Şehri" adı verildi. Daha sonra şehrin tamamı bu adla anılacaktır. Şehre Eşiya'nın kitabında "Eryel" adı verilmişti. İkinci Maciograf'ında belirttiği üzere Süleyman'ın kayalıktepe üzerine inşa ettiği tapınağın bulunduğu bölgeye "Murya" ismi verilmişti. Şehre verilen isimlerin çokluğu ne olursa olsun, bunlar arasında en yaygın olanı, şehrin Kral Dâvûd tarafından fethinden , M.S. II. yüzyıla, yani Roma İmparatoru AelianosHadriyanus tarafından alınışına kadarki bölümde "Ür-Şalim"di. İmparator Hadriyanus şehri yeniden inşa ederek kendi ismini verdi ve şehir İliya ismi ile vaftiz edildi. Şehir M.S. 70 yılında Titüs tarafından da yerle bir edilmişti. Şehir yaklaşık 2 yüzyıl kadar İliya ismi ile yaşadı. İmparator Konstantin şehri fethedince Ür-Şalim ismi yeniden kulanılmaya başladı. Mamafih, İliya ismi de şehrin Arap-İslâm istilâsına kadar kullanıldı.

Müslümanların şehri almaları ile "Beyt el-Makdis" ismi kullanılmaya başlandı. Bu isim çeşitli değişik şekilleriyle, Beyt el-Mukaddes, Beyt el-Makdas, El-Kuds El-Şerif ve el-Medine el-Mukaddasa gibi, isimlendirildi. Ayrıca şehre birçok takma isim de verildi. Dar-as-Selam, Medinetü es-Selam ve Karyat es-Selam gibi.Tabi aatıyladır ki, şehre bu kadar çok isim verilişinin sebebi onun zengin ve uzun tarihiyle ve önemli özellikleriyle orantılıdır. Şayet Arap-Kenânî kökenli İliya ismini nazarı itibare almazsak isimlerin büyük bir kısmı aynı mânâya gelmektedir. Böylelikle "Ürüsalem", "Ürşalim" demektir ve bu isimde "Kudüs"le aynı mânâyı taşımaktadır. Hatta Romen ismi olan İliya'da arapçalaştırılmıştır, tıpkı Nabuls'un Naplus'tan araplaştırıldığı gibi. Bu gibi olgulara Filistin halkı ve bölge sık sık şahit olmuştur. Bölge halkının inancına göre bu isimler şehrin kutsal bir şehir olma özelliğine uygundur.

Tamamıyla kutsal şehir olan ve Filistin'in tam kalbinde yer alan bu şehir, tarih boyunca Filistin ülkesinin geçirmiş olduğu süreçleri yaşamıştır. Bu ülkenin tarihî açıdan nasıl bir kaynaşma içinde, nasıl bir bütünlük teşkil ettiği açılarından bazı belirgin gerçeklere kısaca değinmek gerekmektedir.

* Daha önce de gördüğümüz gibi şehir, tarihin çok eski devirlerinde Filistin'li Arap Kenânîler tarafından kurulmuştur. Şehri kuranlar, ona bir isim verenler, şehirde Tanrı adına bir tapınak inşa edenler, onun bir hac şehri olmasını ve Tanrı'ya inananların gözlerini diktikleri bir şehir olma vasfını kazandıranlar bu Kenânî'lerdir. Şehir bütün çağlar boyunca bu özelliğini koruyacak ,burada tek tanrılı üç din ortayaçıkacak ,Filistin ve bölge halkı sırası ile Kenânî'likten, Yahudiliğe, Hristiyanlığa ve Müslümanlığa geçecektir.

* Hz. İbrahim Kudüs'e geldiği vakit,burada oturan Hitit halkı kendisine misafirperverlik göstermiştir. Hz. İbrahim Filistin'e yerleşir, ailesinin bütün bireyleri ile Filistin halkına karışır, bunlarla kaynaşır. Burada dikkati çeken husus Filistinlilerin Müslümanlığı kabul ettiklerinde bile olaya bu açıdan bakmalarıdır. Bu gerçeğe Al-Hanbali'nin "Al-Uns al-Jalil" kitabında da rastlıyoruz. Yazar şöyle diyor: Hz. İbrahim inancını koruyabilmek için vatanından ayrılmaya karar verir, Allah O'na Habra'ya gitmesini söyler. O da gider. Hebron mağarasına girer. Mağarada bir ses ona şöyle der: "İbrahim baban Adem'in kemiklerine selam ver.Hz. İbrahim'in karısı Hacer ona bir erkek çocuk verince ismini İsmail koyar (yani, "Allah'a itâat eden"). Hz. İbrahim Filistin, Hicaz, Kudüs ve Mekke ile yakın ilişkiler kurar. Allah İsmail'i Yemen'deki kavimlere ve Amalik'lere gönderir. İsmail kızını İshak'ın oğlu olan yeğeni Al-Ais'e verir. (Tevrat'ta ismi Esu'dur). Önce Hacer ve daha sonra Sara'nın vefatlarını müteakiben Hz. İbrahim kendisine 6 çocuk verecek olan Kenânî bir kadınla evlenir. Yakşan, Zamran, Madan, Medyan, Yaşak ve Şarh. Daha sonra kendisine 5 çocuk veren başka bir kadınla evlenir. Toplam olarak Hz. İbrahim'in 13 çocuğu olur ki bunlar arasında İsmail Hicaz'a, İshak ise Şam'a yerleşir. Hz. İbrahim bütün çocuklarını ayrı ayrı yerlere gönderir fakat biz kesin yerlerini bilmiyoruz . Bu görüşler, El-Mesudî ve Hz. İbrahim'i ecdâdları olarak kabul eden diğer Filistinliler tarafından da kabul edilmiştir. Bu görüşün altının çizilmesi gerekmektedir, zira bazı günümüz yazarları, siyonist tezlerde sık sık tekrarlanan, Allah Hz. İbrahim'e torunları için Filistin'i vereceğim diye vaatte bulundu, görüşünü savunmaktadırlar. Bu yazarlar Hz. İbrahim'in göçünden bahsetmektedirler. Oysa bu hareket uzun olmamış ve Hz. İbrahim yerli halk tarafından bir yabancı olarak görülmemiş ve kısa zamanda kabul edilmiştir. Yine aynı yazarlar Yahudilerden sanki bu toplumun bir parçası değillermiş gibi bahsetmektedirler. Ayrıca, Yahudi mirasını sanki Filistin halkının ortak mirasının bir parçası değilmişcesine görmektedirler.

* Kenânî medeniyeti Filistin'de yayılır ve gelişir. Kudüs bu medeniyetin merkez noktasını teşkil etmektedir. M.Ö. 2 binde şehrin yüzölçümü 40 dönüm civarındadır. Yebüsîler şehrin etrafını surlarla çevirirler. M.Ö. 1900'e doğru şehre gelen Hz. İbrahim şehri yukarıda değindiğimiz şekliyle, monarşik yönetimi, dînî yapısı ve kutsal özellikleri ile bulur. Yahudiler Kenânî medeniyeti ile karşılaşırlar, etkilenirler ve bu medeniyeti hazmederler.

* M.Ö. 1500'e doğru Yaşu idâresindeki Yahudiler Filistin'e geldiklerinde Yebüs kenti ileri ve verimli, üretken bir şehirdir. Tevrat, bir Yahudinin gece

vakti karısı ve hizmetçisi ile beraber yaptıkları seyahat kısmında şehirden şöyle bahsetmektedir: "Yebüs yakınlarına gelince, hizmetçi efendisine şöyle der: Geceyi geçirmek için Yebüs şehrine girelim. Efendisi hizmetçisine şöyle cevap verir: Hiçbir İsrailoğlu'nun oturmadığı, yabancı bir şehre katiyen girme."

* Yebüs adını taşıyan şehre Dâvûd M.Ö. XI. yy.da girer ve işgâl eder. Surlarla çevrili ve müdâfaası kolay bu şehri Krallığına başkent olarak düşünür ve yapar. Ayrıca yerli kavimlerin merkezinden uzakta ve anayolu da kontrol edebilmektedir.

Savaşçı olan Dâvûd başka faaliyetleri ile de ün kazanır. Arkadaşı olan Finike Kralı Hiram kendisine Sur şehrinin mimarlarını gönderir ve bu mimarlar Dâvûd'a Kudüs'te bir saray inşa ederer. Dâvûd aynı zamanda bir şâirdir. Daha sonra oğlu Süleyman babasının yerine tahta geçer ve 30 sene hüküm sürer. Şehirde bir tapınak, sığınaklar ve kışlalar inşa ettirir. Krallığı Mısır ile barış antlaşması imzalar.

Tarihte hakkında birçok efsaneler vardır. Kendisini takip eden kral zamanında Krallık İsrail ve Yahuda krallıkları şeklinde ikiye bölünür.

Bu tarihten sonra Jerusalem ismini alan şehir Yahuda Krallığının başşehri olur. Ancak iki krallığın da ömürleri uzun olmaz. İsrail Krallığı M.Ö. 722 yılında Asur kralı II. Sargon tarafından yıkılır. Yahuda Krallığı ise M.Ö. 586 yılında, Babil'in Kaldeenli Kralı Buhtunasr tarafından yıkılır. Kudüs Şehri yerle bir edilir. Şehrin saygın kişilerinin hânelerine tecavüz edilerek Babil'e sürülürler. Burada şunu kaydetmekte yarar vardır ki, bütün bu olaylar esnasında, istilâlara, Güneyde Mısır, Kuzeyde Suriye'den gelen etkileme hareketlerine ve yönetimi ele geçirenlerin çokluğuna rağmen Filistin'in politik görüntüsü hiç bozulmamıştır. Arap yebûsiler kutsal şehirlerinde yaşamaya devam etmişlerdir. Ahdi Atik bunlara bazen "İsmailler" demektedir. Yahudi göçebe kavimleri ile sık sık beraber yaşayan Yebûsiler sonuçta Yahudileri kendi toplumları içinde hazmetmişlerdir.

M.Ö. 10. yüzyıldan itibaren ve hatta Arap-İslâm istilasından sonra da Kudüs ve Filistin birbirlerini takip eden ülke ve imparatorlukların yönetimi altında yaşadı. Şişeng zamanında kısa bir müddet için Mısır yönetiminde yaşayan ülke daha sonra sırasıyla Asurluların, Kildanîlerin, Perslerin, Yunanlıların - Ptolemenler ve Selensiteler-, Romalıların ve Bizanslıların idâresine girdiler. Bütün bu devirler Filistin halkının değişik yaşam şartlarına, kendi özbenlik ve

medeniyetinden birşey kaybetmeden, nasıl adapte olabildiği konusunda bir örnektir.

Pers yönetimi altında, Kudüs, Babil ve çevresinde yaşayan Yahudilerin şehre dönüşüne tanık oldu. M.Ö. 515'te, birçok zorluklardan sonra Darius zamanında hükümet bütçesinden bir tapınak yaptırıldı. M.Ö. 465-424'te Artahaşna döneminde, Diayaspora'dan Nehemia ve Azra idâresinde iki Yahudi grup daha bölgeye geldi. Nehemia ve Azra yönettikleri gruplara Yahudi olmayan eşlerini bırakmalarını ve bunlardan olan çocuklarını yasal saymamaları gereğini belirtiyorlardı.

Ptolemen-Helen döneminde Kudüs bir hoşgörü devri yaşadı. Ptoleme Filadelf (ilim dostu) zamanında Tevrat, Mısır'a davet edilen 70 ilim adamı tarafından Yunancaya tercüme edildi. Ptolemeen'li idâreciler Kudüs ve Filistin'de Yunan Medeniyetini yaymaya çalıştılar. Bütün halkın helleniz̃min ortak çerçevesi altında toplanması gerektiğine inanan Selensitler de bu geleneksel politikayı benimsediler. Hatta Antiokus halka Zeus Olimpeus mezhebini zorla benimsetmeye varacak kadar işi ileri götürdü. Halk Tanrıları Baal'ı bu Tanrının hüviyetinde görmeye başladılar. Zeus'a yarı Arap elbiseleri giydirerek, kendilerinden bazı özellikleri vererek, Zeus heykellerini kendi tanrıları için yaptıkları tapınaklara benzer tapınaklara koymaya başladılar.

M.Ö. 168 de bu durumlardan hoşlanmayan Yahudi halk başkaldırdı. Antiokus Kudüs'ü ele geçirerek Yahudi dininin uygulanmasını yasakladı. Bu yasaklama Makkabilerin başkaldırmasına yol açtı. Bu başkaldırı önceleri din kisvesi altında ortaya çıktıysa da daha sonra politik bir hüviyete bürünerek hükümet kuvvetlerine ve Hellen kültürü taraftarı Yahudilere yöneldi. Bu başkaldırı iki yönde başarılı oldu. Makkabî Yahudileri vahşi bir fanatizmin kurbanı oldular. Güney Filistin halkı olan Edomiler ve Galile (Celil) kenti halkı olan İtüreenler, katliam korkusu ile Yahudiliği benimsediler. Bu başkaldırı hareketi, muazzam bir zayıflık dönemi yaşayan Selensit hanedanına Arap kavimlerin başkaldırısı ile aynı tarihe rastladı.

M.Ö. 64 yılından itibaren Kudüs Roma İmparatorluğunun idaresine dahil oldu. Yahuda eyaletinin merkezini teşkil etti. Romalılar adına M.Ö. 37'den itibaren şehri Adumi sülalesi yönetmeye başladı.Bu rejimiki olaya tanık oldu. Hz. İsa'nın doğumu ve Hristiyanlığın ortaya çıkışı.

Kudüs, Tanrı aşkını, gelecek aşkını yayan, insanlığın tek bir bütün olduğunu öğreten, insanın aşırı yabancı mezhepler yerine birbirine yardım etmesi gerektiğini söyleyen bir Tanrı Peygamberini gördü. Bu yeni din daha evvel

Yahudiliği benimsemiş Filistin köylüleri arasında epeyce taraftar buldu. Dalga dalga bütün Filistin halkını etkisini altına bu din Kudüs'ten yayılarak bütün Roma İmparatorluğu topraklarını etkisi altına aldı.

M.Ö. 66 yılında, yani aynı tarihi devrede, Hellenizmi halka zorla benimsetmek isteyen Romalılara karşı Ferisi Yahudiler başkaldırdılar. Bu isyan 4 ay sürdü. Sebebi dînî ve sosyal faktörlere dayanıyordu. Kumandan Titüs'ün isyanı bastırmasından sonra Kudüs Yahudi nüfusundan arındırıldı. Şehirdeki Yahudiler Filistin sahillerine gittiler. Hristiyanlığın yayılması ile Yahudilik din olarak prestijinden çok şeyler yitirdi. M.Ö. 117-138 tarihlerinde, bu defa İmparator Hadriyen devrinde Yahudiler bir kere daha başkaldırdılar. M.Ö.132'de Barkoşeba komutasında Yahudi topluluğunun bir bölümü Kudüs'e geri döndü. M.Ö. 135'te Hadrien isyanı bastırdı. Önce yaktığı Kudüs'ü sonra tekrar inşa etti ve ona Elya Kapitolino ismini verdi. Ülkeye ise Suriye Filistini ismini taktı.

Bizanslılar devrinde Kudüs çok gelişti. M.S. 312'de İmparator Konstantin Hristiyanlığı kabul etti. M.S. 330'da eski Bizans yerine başkent olarak yeni kentin inşaatına başladı. Annesi Helena'nın Kudüs'ü ziyaretinden sonra Kıyame (Diriliş) Kilisesi ile, Beytlehm'de Mehd (Beşik) kiliseleri inşa edildi.

Filistin'de, Suriye ve Mısır'da kilise ve manastır inşa işleri çok arttı. Bazı Roma sülaleleri tarafından hırpalanan Hristiyanlık buna rağmen yayılmasını sürdürdü. M.S. 4. yüzyılda Monarşi ortaya çıktı. Kilise devrin en büyük kurumu olma hüviyetini kazandı. Kudüs Hristiyan okulları arasındaki tezatlardan çıkan olaylardan payını aldı. Bu sırada 7. yüzyılda Sasani'ler ülkeyi ve şehri ele geçirmek istediler. Herakliyus Assanid'leri Kudüs'ten kovarak götürmüş olduklarını da geri aldı. Yahudi kaynakları Pers istilası sırasında Yahudilerin Perslere yardım ettiklerini ve daha sonra Persler tarafından ihânete uğradıklarını belirtmektedirler. Bu kaynaklar ayrıca Herakliyus'un Yahudilerden hınç aldığını, onlar üzerine büyük bir baskı kurduğunu ve aralarından birçoğunun bu baskı sonucu Hristiyanlığı benimsemek durumunda kaldığını belirtmektedirler. Bu da Kilise'nin de isteği doğrultusunda Ömer'in, Kudüs'te hiçbir Yahudiye oturma izni vermemesi yolunda aldığı kararı açıklamaktadır.

Müslüman Araplar Kudüs'ü 638 yılında ele geçirirler. Şehir sakinleri bir şart koşarak şehrin bizzat halife Ömer'in eline verilmesini isterler. Bunun üzerine Hz. Ömer Kudüs'e giderek şehrin anahtarlarını bizzat Piskopos Sofraniyus'un elinden alır ve Hicret'in 15. yılında meşhur bildirisini

yayımlayarak, İlya (Kudüs) şehri sakinlerine canları, malları, kiliseleri, haçları, hastaları, sağlıkları yani bütün herşeyleri konusunda teminât verir. Kiliseleri ne işgâl edilecek ne de yıktırılacaktır, hiçbir mallarına dokunulmayacaktır, kendilerine maddî, mânevî hiçbir zarar verilmeyecek ve de Yahudiler bundan böyle Kudüs'te barınmayacaklardır.

Bu teminatlara Hz. Ömer'in yakın arkadaşları Halid İbn el-Velid, Ömer İbn el-As, Abdurrahman İbn Auf ve Muaviye İbn ebu Sufyan şâhit ve kefil olurlar. Tarihçilere göre Arap-İslâm fetihçilerinin Kudüs'ü, Filistin'i ve bütün Suriye ülkesini ele geçirmeleri hiçbir karşı koyma hareketiyle karşılaşılmadan gerçekleşmiştir. Bu o kadar kolay olmuştur ki El Belaziri eserinde bu olaydan el-Feth el Yesîr "Rahat Fetih" diye bahsetmektedir. Fetih hareketinin bu özelliğine dikkati çeken Philippe Hittî de eserinde bu konuda şunları söylemiştir: "7. yüzyılda yaşayan Suriyeliler Arap Müslümanlarını kendilerine, ırk ve dil açısından ve belki de din açısından efendileri Bizanslılardan daha yakın bulmuşlardır."

Arap-İslâm fetih hareketi ile Kudüs tarihinin yeni bir dönemine girmiş ve bu dönemde de tıpkı tarihinin bundan önceki dönemlerinde olduğu gibi Filistinli ve Arap olarak kalmıştır. İslâmi gücü gölgesinde mânevî bir kutup vazifesi üstlenmiştir. Tarihinin bundan sonraki 13 asırlık döneminde sadece 1 asır süreyle Frenklerin yönetimine girmiş geri kalan 12 asırda ise tarihinde hiçbir kesiklik olmamıştır.

Kudüs, Arap-İslâm medeniyetinin medeniyet merkezlerinden biridir. Hz. Ömer şehirde bir cami yaptırmıştır. Muallaktaşı öylesine ululaştırmıştır ki, üzerine biriken toprağı kendi elleri ile kaldırmış ve üzerine bir musalla (namazgâh) yaptırmıştır. Hz. Ömer'in fetih hareketiyle Hz. Muhammed (S.A.S)'in birçok yakın arkadaşı şehre gelerek burada yerleşmiştir. Diğer bazı dostları ise, kâh emekliliklerini geçirmek, kâh Baraka'yı aramak veya kutsal yerleri gezebilmek için şehre gelmişlerdir. Emeviler döneminde ise, Abdulmelik İbn-i Marvan, Mısır Eyaletinin 7 yıllık toprak vergisini hibe ederek Muallaktaş'ın üzerine bir Cami yaptırmıştır. Daha sonra idâreyi ele alan halife ve emirler şehri güzelleştirmek ve yeni âbide ve anıtlar yaptırma işine devam etmişlerdir. Muallaktaş'ın üzerine inşa edilen cami dünyanın en güzel anıtlarından biri olmuştur. Şehir halkından olduğu kabul edilen çok sayıda saygın ulemâ burada ders vermişlerdir. Meselâ bunlardan birisi "Ülkelerin tanınması için en iyi coğrâfî dağılım" isimli eserin yazarı Al-Makdîsi (Ahsen-üt-Tekâsim)'dir. El-aksa Cami bir müddet sonra en iyi hocaların ders verdikleri bir üniversite olmuştur.

1009 Frenk istilası şehir için bir felaket olmuştur. Onbinlerce Filistin evlâdının kanı, cami ve şehirde akmıştır. Şehrin kurtuluşunda Selahaddin Eyyübî frenklere muhteşem bir büyüklük, hoşgörü ve af dersi vermiştir. Selahaddin Eyyübî Tarihi isimli eserinde Stanley Lin Paul şöyle demiştir.: "Eğer Kudüs'ün kurtarılması olayı Selahaddin Eyyubî hakkında bildiğimiz tek gerçekse bu bile Selahaddin Eyyübî'nin ne kadar şövalye ruhlu, devrinin ve belki de tarihin en kahraman kişisi olduğunu anlamaya yeter".

Kurtarma harekâtından sonra Selahaddin Eyyübî Kudüs âbidelerinin yeniden onarılması emrini verir. Cami ve Muallaktaş'ın temizlenmesi işine girer ve camiye gelerek orada dua eder. Camiye Nureddin Mahmud'a ısmarladığı bir kürsüyü hediye eder.El-Aksa Camii'ni daha büyütür, dış ve iç süslerini yeniden yaptırtır. Kütüphanesini Kur'an ve diğer kitaplarla zenginleştirir. Böylelikle cami parlaklığına, güzelliğine ve büyüklüğüne kavuşur.

İslâmî idâre altında Kudüs eski verimliliğine yeniden kavuşur. Birçok ulemâ yetişir. Memluklular, Irak ve Suriye'yi ele geçiren Moğollara karşı şehri korurlar. Aynı Callut savaşında Zahir Baybars'ın Moğollara karşı kazandığı zafer Filistin'in ve Mısır'ın büyük bir tahribattan kurtulmasını sağlar.

Zahir Baybars ve memluklu selefleri Kudüs'ün şehirleşmesinden büyük fayda görürler. Baybars Muallak Taş ve Zincir kubbelerini onarır. Selefleri şehirde çok güzel anıtlar yaptırırlar. Bu devirde Kudüs'te sufilik büyük bir hızla yayılır. İbni Batuta'dan Nasır Hüsrev ve Abdülgani el-Nabulsi'ye kadar birçok Müslüman seyyah şehri ziyaret ederler, halkının yaşamını anlatırlar. 18. yüzyılda Yahudi gezgin Toledolu Yahudi Benjamin de şehirde bir müddet kalır. Bu konuda Mujiruddin Al-Henbeli "Kutlu Yoldaş veya Kudüs ve Al-Kalil Tarihi" (El-Üns-ül Celil fi tarih el Kuds ve el Halil) isimli eseri yazar.

Kudüs Osmanlı yönetimi altına girince, önce Şam Eyaletine bağlı bir Sancak olur, son devirlerde ise kendisine Bab-ı Ali'ye bağlı Mutasarraflık olması söz verilir. Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1560) Kudüs'ün şehirleşmesine ilgi gösterir. Şehrin duvarlarını yeniden yapar, kaleyi restore ettirir, Sultan'ın havuzunu güzelleştirir, Mullaktaş (Kubbetus Sahra)'nın duvarları ve kapısını elden geçirir. Hz. Dâvûd türbesini yaptırır. Kendisinden sonra gelen Sultanlar da birçok anıtlar yaptırırlar.Bundan sonraki iki yüzyılda ise, Şehir Osmanlı Devleti'nin gerilemesinden etkilenir.

Geçen yüzyıl ise Kudüs, modern Arap rönesansının merkezlerinden birisi olur. Arap dünyasının entellektüel ve politik rönesansını etkileyen birçok ilim

adamı ve tanınmış şahsiyet bu şehirden sivrildiler. XVIII. yüzyılın sonundan yani Fransız istilasından sonra şehir devamlı olarak herkesin gözü üstünde bir yer olarak yaşadı.Sık sık siyonist ve emperyalistlerin saldırısına uğrayan şehir 1917 sonlarında Allenby tarafından alınarak İngiliz mandası altına girdi.

Bu olay işgâlci siyonistlerin "İsrail"i yaratmalarına yol açar ve 1948 yılında şehrin büyük bir bölümüne el koyarlar. 1967 yılında İsrail Kudüs şehrinin Doğu kesimine el koyar ve bundan böyle şehir karşı direniş hareketleri safhasını yaşamaya başlar.

Kudüs şehri tarihi üzerinde yaptığımız bu kısa gezinti bize Filistin halkının Kudüs'e ve Filistin'e nasıl bir bağla bağlı olduğu gerçeğini kanıtlamaktadır. Kudüs'ün açık bir şekilde Filistin'in kalbi olduğu, tarihin en eski devirlerinden beri Filistin halkına ait olduğu ve tek tanrılı bütün dinlerde inanç sahibi kişilerin kıblesi olduğu gerçekleri açıkça ortaya çıkmaktadır.

MÜSLÜMANLARIN İDARESİ ALTINDA İBADET ÖZGÜRLÜĞÜ

Tarihçiler, Müslüman idâresi devrinde, Filistin halkının çeşitli tek tanrılı dinlere mensup dindarlara rahatlatıcı bir tolerans ortamı sağladıkları, kutsal saydıkları yerlerde ibadetlerini serbestçe yerine getirebilmelerine yardımcı oldukları, onlara gereken korumayı ve misafirperverliği sağladıkları konusunda, hemfikirdirler.

Bu hoşgörü rejiminin Hz.Ömer devrinde nasıl geliştiğini daha önce de zikretmiştik. Dinde zorlama yoktur; artık hak ile bâtıl iyice ayrılmıştır. Putları inkâr edip Allah'a inanan kimse kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa sarılmıştır. Allah işitendir, bilendir. (Kur'ân-Kerîm II/256). Tarihçilerin üzerinde hemfikir oldukları diğer bir konu da, Filistin halkının ve Kudüs sakinlerinin, mûsevî bir azınlık yanında büyük bir Hristiyan toplumu oldukları ve bu halkın İslâmî-Arab iktidarı büyük bir mutluluk ile kabullendikleridir. Samirî Yahudiler ile Müslüman Araplar Kudüs'ün fethi sırasında işbirliği yapmışlardır. İslâmî devrin başlarından bahseden, Yahudi bir kâhin bu işbirliğini bir meleğin ağzından şöyle ifade ediyor: "Korkak Yahudi oğlu, Yaratan, İsmail Krallığını seni Bizans kötülüğünden kurtarmak için kuracak".

Hristiyanlar İslâmî-Arab iktidarın idâreyi ele almasından çok hoşnut oldular ve Muaviye'nin hoşgörü politikasını kabul ettiler. Suryânî bir yazar Hristiyanların içinde bulundukları ruh halini şu terimlerle tasvir etmektedir: "Böylece Allah öcünü Arapların Rumları kovması ile almıştır. Rumların vahşet ve kininden kurtulmakla elde ettiklerimiz az değildir".

İslâmî iktidar çeşitli mezhep ve dînî birliklere bağlı halkın hayatına bir düzen getirmek işine girişti. Yahudi ve Hristiyan toplulukların kendilerine özgü teşkilâtları vardı. Müslümanların ise Kudüs hakkındaki mânevî düşüncelerini Ata El Khovasani şöyle dile getiriyordu: "Beyt al Makdis peygamberler tarafından kurulmuş ve mamur edilmiştir. Allah üzerine yemin ederim ki bu mâbedin, peygamberler tarafından secde edilmediği bir karış yeri bile yoktur". Kudüs'ün Müslüman halkı, Allah'ın Kitabı, peygamberlerinin sözleri ve inançları çerçevesinde, vahyedilmiş diğer iki dinin mensuplarına saygı gösterdiler.

Filistin halkının bütünü nazarı itibare alındığı zaman yahudilerin daima bir azınlık olarak kaldıkları görülür. Park'ın notlarına göre "islâmî otoriteler, yurtdışından Filistin'e giriş yapmak isteyen veya yerleşmek isteyen yahudilere, hiçbir zaman mânî olmadılar". Hâkîkaten Filistin halkı, hac için ülkeye gelen yabancılara daima misafirperverlik göstermiş, kollarını açmış, barışçı emelleri olanlar ile saldırgan fetihçiler hakkında daima iyi bir ayırım yapmıştır.

Müslüman idâre Yahudilere Kudüs'ü ziyaretleri, Kudüs'te çalışma ve oturumları için daima izin vermiştir. Bazı yahudiler El-Aksa câminin inşaatında zeneatçı olarak çalışmışlar, lambaların, vazoların, avizelerin v.s.nin yapımına katkıda bulunmuşlardır. Hiçbir zaman cizye ödememişler ve akrabaları da daima vergiden muaf tutulmuşlardır. Frenklerin işgâli sırasında, Kudüs halkı gibi aralarından büyük bir kısmı öldürülmüştür. Tarihçilerin notlarına göre, Kudüs'ün fethinden sonra Selahhadin onlara çok iyi davranmıştır. Kudüs ve Filistin Yahudileri İslâmî-Arab medeniyetinin yükselme devrinde Yahudi mirasın zenginleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu konuda Grayzeld "Yahudilerin tarihi" kitabında şöyle demektedir: "Bu günümüzü 6. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar Filistin'de yaşayan Yahudilere borçluyuz. Eğer bugün hac vecibelerimizi yerine getirebiliyor,en güzel duaları okuyabiliyorsan bunu onlara borçluyuz. Muhammetçilerin gelişi onlara hayati bir atılım yapma imkânı vermiştir". Frenklerin işgâli ile beraber Yahudilerin sayısı hızla düştü. Öyle ki 1267 senesinde sadece iki Yahudi kalmıştı. Bu tarihten 60 sene sonra, boyacılıkla iştigal eden ufak bir koloni buraya yerleşti. 15. ve 16. yüzyıllarda Yahudilerin sayısı 250 ila 1500 arasında değişiyordu. Endülüs'de 1492 senesinde Müslüman ve Yahudilerin uğradıkları felaket üzerine bazı İspanyol Yahudileri Kudüs'e geldiler. 1488 yılında Kudüs'ü ziyaret eden ve Kudüs Yahudileri hakkında izlenimlerini yazan İtalyan rahibi Obadie D'Ampere Tevora, notlarında şöyle diyor: "Bu ülkede Arablar Yahudileri ezmiyorlar. Ülkeyi bir uçtan diğer uca gezdim ve

seyahatim esnasında hiçbir kötülükle karşılaşmadım. Ülkenin insanları, bilhassa dillerini bilmeyen yabancılara karşı eliaçık ve saygılılar. Bir Yahudi topluluğu görmek onları hiç rahatsız etmiyor. Osmanlı devrinin başından beri Hz. Dâvûd mâbedinin bakımını Kudüs'lü Müslüman bir aile üstlendi. Kudüslü ve Filistinli Yahudilerin rahatsızlığa karşı eylemlerine ancak 19. yüzyılda Avrupalı unsurların bölgeye gelmeleriyle ve bilhassa bazı Avrupalı Hristiyan misyonerlerin bölgede faaliyet göstermeleriyle başlamaları dikkati çeken bir husustur. Bu Hristiyan misyonerlerin Yahudileri Hristiyanlaştırmaya gayret etmeleri huzursuzlukların sebeblerinden birisidir. Bilhassa Londra Hristiyanlaştırma Vakfı bölge ile yakınen ilgilendi ve 1820 de İsviçreli bir misyoneri buraya gönderdi. Fakat Kudüs Yahudileri bu olaya itiraz ettiler. Osmanlı Arşivleri, Müslüman idârenin Filistin Yahudilerini dinî vecibelerini yerine getirmekte ne denli serbest bıraktığının örnekleri ile doludur. Bilhassa Tabariya ve Safad'da, Müslüman idâre altında açılan Yahudi okulları çok geliştiler. Aynı Müslüman idâre, Endülüs'te ezilen ve kovulan Yahudileri Osmanlı toprağının bir parçası olan Filistin'e yerleştirdi. Bu Yahudiler buraya yerleştiler ve yerli halk ile kaynaştılar.

Burada, Müslüman idâre altında, İslâmî-Arap iktidar altında Filistin'de görülen dînî hoşgörü atmosferinden ve de müslüman idâre altındaki Hristiyan Filistinlilerin hayat şartlarından daha fazla bahsetmek istemiyoruz. Bunlar hep bilinen hakîkatler olup, Filistin tarihinin her sayfasında örneklerine rastlanılmaktadır. Biz burada sadece Filistinin, ihtivâ ettiği Müslüman, Hristiyan ve Yahudi unsurlarla fevkalâde bir hoşgörü ortamına sahip olduğunu belirtmekle yetineceğiz. Bu hoşgörü ortamının yarattığı şartlar neticesinde Filistinliler, ülkelerine gerek ziyâret, gerek hac için gelen diğer din mensuplarına da aynı hoşgörüyü gösteriyorlardı. Diğer taraftan, çoğunluğu Müslüman olan ve Hristiyan ve Musevi azınlıklardan müteşekkil Filistin halkı, kendilerini aynı ülkenin halkı olarak görmeyen, hac gibi barışçı amaçlar için ülkeye gelen dindarlar arasında huzursuzluk yaratan, yabancı güçlere karşı çıkıyordu. Tarih, haç ile kamufle edilmiş Frenk saldırılarına karşı Filistin halkının vermiş olduğu şanlı direniş destanları ile doludur. Aynı destanlar bugün siyonist eylemler adı altında siyonist güçlere karşı Filistin halkının şanlı mücadelesi ile yeniden yazılmaktadır. Filistin halkı, her ne kadar Müslüman olursa olsun, işgâlci Timur ordularına da karşı koymakta tereddüt etmemişti. İbn-i Teymiye Müslümanlar için düşmanla savaşmaları doğrultusunda fetva vermişti. Hatta bir Müslümanın diğer bir Müslümanla savaşıp savaşamayacağı konusunda şu ayeti söylemişti: "Adil olmayanla savaşın...". Bu ayet inanç sahibi Müslüman ile kötü niyetli Müslümanı

birbirinden ayırmaktadır. Filistin ve Kudüs tarihinin sayfalarını yeniden karıştırırsak Filistin halkının işgâlci emeller taşıyan güçlere karşı verdiği kahramanca mücadelenin birçok örneğini görebiliriz. Diğer yandan Filistin topraklarının birçok nihaî savaştan zaferle ayrıldığını ülkenin sıhhate ve mânevî gücüne tekrar kavuştuğunu görmek hârikulâde bir şeydir. Tarih, 1187'de Frenklerin düşüşünü başlatan Hittin, 1260'da Moğol istilâsını durduran Ayn Calud, 1799 Bonapart'ı durdurarak Fransız istilâsına son veren St. Jean d'Acre isimlerini belleğine kazımıştır.

Bu hâkîkatlerin ışığı altında, genel olarak Müslümanların bu kutsal şehre olan bağlılıklarının boyutlarını belirleyebiliriz. Şimdi Kudüs'ün İslâm dininde ve Müslümanların kalbindeki yerinden bahsedebiliriz.

İSLÂM DÜNYASINDA KUDÜS'ÜN YERİ

Kudüs şehrinin vahyonulan bütün tek tanrılı dinlerle çok yakın bağı vardır. Bütün dünyadaki dindar kişilerin kalblerinin ortak noktası bu şehirdir. Fakat bu şehir islâmîyete bir başka türlü bağlıdır. Gerek tarihî açıdan olsun gerek İslâm mirası yönünden olsun Müslümanların kalbinde daima bir Kudüs vardır. Hz. Ömer, İbn-Al-Kattab, Kudüs halkının elinden şehrin anahtarlarını alırken Allah'a bu şehrin halkını, kiliselerini, malvarlıklarını, haklarını ve barışını koruyacağına dair söz vermiştir.

Vahiy olan dinler tarihini incelediğimiz zaman, bildiğimiz kadarıyla hiçbir şehir Kudüs kadar kutsal olmamış, dikkatleri üzerine çekmemiştir. Halifeler, emirler, âlimler, salih kişiler, evliyâlar hep bu şehirden kutsal olarak bahsetmişlerdir. Bu şehirde camiler, zaviyeler, tekkeler, hanlar, mahalleler, çeşmeler, medreseler, mezarlıklar inşa etmişlerdir. Komşu yerleşim alanlarında, Kudüs şehrine yönelik vakıflar tesis etmişlerdir. Eski binaları restore etmişler, yeni yapılar inşa etmişlerdir. Kudüs şehrine diğerlerine benzemeyen bir ilgi göstermiş ve pâye vermişlerdir. Hiçbir ayırımı gözetmeden bütün din mensuplarına ibadet özgürlüğü tanımışlar, şehir ve hacılar için güvenliği ve barışı daima ön plânda tutmuşlardır.

Müslümanlar tarafından Kudüs'e tanınan bu ayrıcalıklı statünün birçok sebebi vardır.

1- Hz. İbrahim'in mânevî mekânı olup, peygamberler şehridir. Vahiylerin indiği,Hz. İsa'nın görev yeridir.Allah'ın Hz. Meryem'e lutûfda bulunduğu yerdir. İbn-i Abbas bu konuda şöyle demektedir: "Kudüs peygamberler tarafından kurulmuş ve onların oturdukları,yaşadıkları yerdir.Burada bir

karış toprak parçası yoktur ki orada peygamberler dua etmemiş, melekler inmemiş olsunlar".

2- İlk kıble ve Haremeyn-i Şerifeyn'nin (Mekke ve Medine) üçüncü kutsal yeridir. Hz. Muhammed (S.A.S.)'in Medine'ye hicretinden itibaren birbuçuk yıl, Müşlümanlar ibadetlerini Kudüs'ü kıble alarak yapmışlardır. Allah Kudüs'ü Hz. Muhammed (S.A.S.)'in isrâ için hedef olarak seçmiştir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle denmektedir: "Kutlu Muhammed'i bir gece Mescid-i Harâm'dan, kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için, çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allâh'ın şânı yücedir. Doğrusu o işitir ve görür,,(Kurân-ı Kerîm XVII/1). Hz. Muhammed (S.A.S.)'de bir hadisinde şöyle demiştir: "Müslümanlar için hac yapılacak üç cami vardır: Birincisi şimdi olduğumuz cami (Medine), Kutsal Cami (Mekke) ve El-Aksa Câmiî (Kudüs)."

3- Kudüs şehri Kâbe ve Hz. Muhammed (S.A.S.)'in kabrine giden yolun anahtarıdır. Bu şehrin jeopolitik konumu dolayısı ile onu ele geçiren, Ürdün ve diğer komşu ülkelere hakim olur. İşte bu yüzden şehir büyük önem kazanmış ve her tehlikeye karşı korunmaya çalışılmıştır.

4- Filistin'in başşehridir. 13. yüzyıldan beri büyük bir dinî birikimin beşiği, Arap ülkeleri ile iyilik ve barış ateşinin yandığı meşalenin dörtyol ağzıdır.

Müslümanlar Kudüs'e büyük ihtimam göstermişler, vahiy olan din mensuplarına, tıpkı peygamberler arasında nasıl eşit davranıyorlarsa, hiçbir ayırım gözetmeksizin âdil bir şekilde davranmışlardır. Onların dînî vecibelerini gereği gibi yerine getirebilmeleri için, bilinçle ve sâdık bir şekilde çalışmışlardır. Kudüs benzeri olmayan mânevî bir medeniyete sahiptir. Şehirde câmiler, kiliseler, mâbetler yanyana çoğalmışlardır. Allah'ın ismi göğe yükselmiş, kalbler sükûn bulmuştur. Zaman zaman halk çok kötü günler geçirmiş ise de bu kötülükler, mabed yangınları, felâketler peygamberlerin işlerini silememiştir.

Şehre girdiği gün Hz. Ömer'in şahsında yüceleşen hoşgörü unsuru daima Kudüs Müslümanlarının tabiî bir özelliği olmuştur. Halife, Kıyamet (Kurtuluş) Kilisesi'ni Patrik Sofranius ile beraber ziyaret etmiştir. Hristiyanların kilise üzerindeki haklarına halel gelmemesi için ibadetini kilisenin dışında yapmıştır. Muallak taşın nerede bulunduğunu sormuş ve yanına gelince, üzerinde birikmiş olan tozları eli ile temizlemiştir. Kroniklerden öğrendiğimize göre Muallak taşın üzerine Bizanslıların İsrailoğullarına olan hiddetlerinin ifadesi olarak bıraktıkları bir pislik

görmüş, abasını yere yayarak pisliği süpürmeye başlamıştır. Yanında bulunan diğer Müslümanlar da aynı şeyi yapmaya başlamışlardır.Daha sonra Hz. Davûd'un makamına çıkarak, dua etmiş ve Kuran-ı Kerim'den bir bölüm okumuştur. Müslümanlar Kudüs'te Hz. İbrahim'den başlayarak, Filistin'de gömülü olan bütün peygamber mezarlarını aramışlar, bunları onararak kutsal değerlerini korumuşlar ve bunlara hâlel gelmemesi için çaba harcamışlardır.

Müslümanların bulup, ortaya çıkarttıkları îmâr ettikleri eski dînî mirasa örnek olarak Hz. Süleyman tapınağı gösterilebilir. Burada bulunan zincir Hz. Dâvûd'un oğlu Hz. Süleyman'a atfedilmiştir. Üzerinde şu ifade vardır: "Ey Dâvud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümrân kıldık, o halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevese uyma yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu, Allah'ın yolundan sapanlara, onlara hesap gününü unutmalarına karşılık çetin azâb vardır" (Kur'ân-ı Kerîm XXXVIII/26).

Müslümanların Kudüs hakkındaki düşüncelerine daha çarpıcı bir olay olarak Müslüman bir aile tarafından idâre edilen İon tepesinde, Hz. Dâvûd'un yeri olarak bilinen yere yapılan cami inşaatını gösterebiliriz. Bazı tarihçilere göre Hz.Dâvûd'un mezarı buradadır. "Hz. Musa Kubbesi" ve "Süleyman Kürsüsü Camii" gibi islâmî ibâdetin yapıldığı iki câmi ve ayrıca Halilür-Rahman şehrinde Hz.İbrahim'in makamının yakınında büyük bir câmi daha vardır.

Kuran'da kendisine çok büyük bir önem bahşedilmesine rağmen, müslümanların Hz. İsa'ya atfedilen hiçbir yeri kendilerine maletmemeleri dikkate değer bir husustur. Bunun sebebi ise, İslâmî fetih sırasında bu yerler Hristiyanların elinde idi.Hz. Ömer tarafından yazılan ve Kudüs Piskoposuna gönderilen paktta "Hristiyan Kiliseler ne işgâl edilecek,ne tahrip edilecek, hiç bir surette bunlara el konulmayacak, içindeki eşyalara katî surette dokunulmayacak, Hristiyan çocuklar ve Hristiyanlara ait mallara saygı gösterilecek, Hristiyanlar inanışlarında serbest olacaklar ve içlerinden herhangi birisine hâlel gelmeyecek" sözleri vardı. Hristiyanların daima gurur duydukları özerklik İsrailoğulları tarafından yokedildi. Hz. İsa, sahiden de şöyle diyordu: "İçinizden İbrahim bizim babamızdır demeyi düşünmeyin, size şunu söyleyebilirim ki Allah bu taştan İbrahim'in çocuklarını yaratacak kudrete sahiptir." Aziz Paul da bu açıklamayı şöyle doğruluyordu: "İsrail'i isteyenlerin hepsi İsrailoğlu değildir tıpkı İbrahim'in oğlu olduğunu ileri sürenlerden hepsinin onun çocuğu olmadığı gibi. Öte yandan İshak'ın çocuklarını ileri sürenler haklı olabilirler. İsa'nın dönüşünden olacak

çocuklarda esas sülb değillerdir." Azız Paul ayrıca "Allah'a inananlar İbrahim'in çocuklarıdır" diyordu. Kur'an-ı Kerim de bu hakikati doğruluyordu: "Doğrusu İbrâhîm'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu Peygamber Muhammed (S.A.S.) inananlardır. Allah inananların dostudur" (Kur'ân-ı Kerîm III/68). İşte bu yüzdendir ki, Başpiskopos Sofranius Hz. Ömer'in yazmış olduğu antlaşmada "Hiçbir Yahudi (İlya)'da (Kudüs'te) oturmayacaktır" ibaresinin açıkça yer almasını istemiştir.

Hicretin 40. yılında, Hz.Muaviye halife olunca, Kudüs'ü ziyaret ederek Celcele tepesinde namaz kıldı. Daha sonra Cismanya'ya giderek Meryem Ana mezarında ibadet etti. Bu iki yer, şehrin Hristiyanlarca kutsal kabul edilen yerleriydi.

Müslümanlar kutsal şehre büyük önem verdiler. Tarihte hiçbir devir Müslümanların yeni âbide yapımı veya eski âbide onarımı faaliyetleri açısından bu devir kadar fâal olmamıştır.

Halifelik devrinde, Hz. Ömer bir câmi inşâ ettirmiştir. Kutsal Muallak Taşa öyle büyük bir önem veriyordu ki burada biriken toprağı kendi elleri ile süpürmüş ve burada bir musalla yaptırmıştı.

Emeviler devrinde, Abdülmelik İbn-i Mervan Mescid-i Sahra Camiini yaptırttı ve bu câmiye Mısır'ın 7 yıllık arazi vergisini hibe etti. Câmii'nin üzerine kendi ismi ile inşâ tarihini kazdırdı: Hicrî 72. Kendisini takip eden halifeler ve emirler bu câmiyi öylesine yenileyip, süslediler ki, Batılı bir tarihçi: (bu câmi) dünyanın en güzel âbidelerinden biridir ve tarihin ezelî olarak kabul ettiği en güzel âbidelerdendir" diyecekti. Abdülmelik İbn-i Mervan, El-Aksa câmiini inşâ ettirdi ki bu câminin inşâatını oğlu Al Velid bitirecektir. Çok sayıda halife ve devlet başkanı, ki bunların sonuncusu Fas Kralı V. Mehmed'dir, câmiyi çok kıymetli halılarla kapladılar, arabesklerle, lambalarla süslediler. Bu câmide verilen Cuma vaazları yürekleri yakıyor, gözyaşları döktürüyordu. Eyyûbî hükümdarları câmide sanat çalışmaları yaptırttılar. Bunlar arasında Selahaddin Eyyûbî'nin kardeşi El-Melik el-Adil, Seyfettin Ebu Bekir'i sayabiliriz. El-Melik el-Muzaffer Ömer İbn Şahinşah bu Camii'yi kendi elleri ile süpürüyor, bol su ile yıkıyor, duvarlarını gül suyu ile siliyor ve güzel kokular yakıyordu. El-Melik el-Afdal Nurettin Ali ve El-Melik el-Aziz Oman da câmiye kutsal değere hâiz hediyeler sundular. Sultan Selahaddin Eyyûbî câminin taşlarını kendi atının eğerinde taşıdı ve bu taşları şehir duvarının ileride yer alacağı yere kadar götürdü. Bu işi, ancak mahdud sayıda yakın çevresine mensup arkadaşı ile şahsen yapıyordu. Bu arada kendilerine âlimler, kadılar, mistikler,ermişler, askerler ve taraftarları da

katılıyordu. Çok uzun bir sürede bitecek işi çok kısa bir zamanda bitirdiler. Bugün bile Muallak Taşın güney yönünde Selahaddin tarafından yapılan işin izlerine rastlanmaktadır. Yapı daha sonra restore edilmiş, heykeltraşlar tarafından dekore edilmiş, lambalar vs. ilave edilmiştir.

Muallak Taş Camii'nin avlusunda, Müslümanlar birçok yapı yaptırmıştır. Camii'nin civarında yeralan Miraç Kubbesi, Peygamber Mihrabı Kubbesi, Hz. Yusuf Kubbesi, ve Dâvûd Kubbesi yapımında da çok sayıda Müslümanın emeği geçmiştir.

Haram'ın içine ve etrafına, Müslümanlar minâreler, galeriler, kapılar, yollar, çeşmeler ve sarnıçlar yaptırmışlardır. Bu eserlerden her biri tarihî bir âbîde hüviyetinde olup devrin süsleme, grafik ve dua özelliklerini taşımaktadırlar.

Müslümanlar kutsal tapınağın avlusunu, iki büyük câmiyi ve galerileri dînî ilimler öğreten okullar olarak kullanmışlardır. Hacıların büyük bir çoğunluğu Mekke'ye hacca gidip gelirken Kudüs'e uğrarlardı. Kudüs, Kâbe ile eşdeğerde bir ibadet yeri addediliyordu. Müslümanlar hac ve umre için ihram yeri olarak Kudüs'ü tercih etmişlerdir. Ummu Seleme'nin rivayetine göre Abu Dâvûd'un Peygamberimize ait hadislerinde şöyle deniyordu: "Kim Hac ve umre maksadıyla yolculuğuna El-Aksa Camii'nden başlar ise, onun daha önce işlemiş olduğu günahlar Allah'ın affına mazhar olur." İbn-i Ömer ve Muaz Kaab El Ahbar ve diğer birçok zevât hac farizalarını yerine getirmek için bu câmide ihrama girmişlerdir.

Müslümanlar bu şehre gönülden bağlanmışlardır. Şehri kalblerinde taşıyorlardı. Şehri kutsallaştırmışlardı. Onu çok önemli âbidelerle donatmışlar ve şehir hakkındaki duygularını yazmalarında, kitaplarında dile getirmişlerdir.

Peygamber efendimizin evlâtlığı Meymune'ye göre İbn Maja'nın rivâyetlerinde şu ibarelere rastlıyoruz: "Allah'ın Peygamberine dedim ki: "Bize Kudüs hakkında bilgi ver". Şöyle cevap verdi: "Orası insanların haşır ve neşir olacakları topraktır, oraya giderek ibadet ediniz. Kudüs'te bir namaz başka yerdeki bin namaza bedeldir." Başka bir rivayette ise Peygamber Efendimizin şu hadisinden bahsedilir: "Kudüs'te ölmek demek semâda ölmek gibidir." Abu al-Abbas'ta Peygamber efendimizin şu hadisinden bahseder: "Aynı sene içinde hacca gidip Medine ve El-Aksa câmilerinde ibadet eden bir kişi bütün günahlarından arınarak doğum günündeki masumluğuna kavuşur." İbn-i Abbas Peygamberimizin başka bir hadisinde: "Cennetin bir köşesini görmek isteyen Kudüs'ü görsün" dediğini rivayet eder.

Enes İbn-i Malik şöyle demektedir: "Cennet Kudüs'e hasrettir, Kudüs'ün Muallak Taşı cenetten çıkmadır ve dünyanın göbeğidir."

Peygamber efendimizin sahabilerinden, tâbîlerden ve mücahitlerden büyük bir kısmı Kudüs'te toprağa verilmişlerdir. Meselâ sahabelerden Ubada İbni-s Samet, Abada İbn Es-Sabet Al-Ansari, Şeddad İbn-i Evs zühdüyle tanınan Rabia Adeviye, Teolog Mohammed İbn-i Kiram, hadisçi Bakir İbn-i Süheyl ad-Dimiyati gibi

Değişik tarihlerde, Müslümanlar, eski şehrin içinde 34 câmi inşa etmişlerdir. Ayrıca çeşitli İslâm ülkelerinden gelen Müslümanların ziyâret etmeleri için birçok zâviyeler inşâ etmişlerdir. Meselâ Özbekistanlı hacılar için Nakşıbendi zâviyesi, Hintli hacılar için Hint zâviyesi, Afganlı hacılar için Kadiriye zâviyesi. Her zâviyede bir mescid ve yatakhaneler bulunduğu gibi vakıfları da vardı.

Müslümanlar, şehirde mezarlıklar da inşâ etmişlerdir. Bu mezarlıklarda Peygamber efendimizin sahabilerinden, âlimler, hâkimler bulunmaktadır. El-Üns-ül Celil burada toprağa verilmiş olan bazı şahsiyetleri şöyle saymaktadır: Peygamber efendimizin sahabilerinden, Ubada Ibn as-Samit, Şeddad Ibn-i Evs, Fairuz ad-Dailami, Salama Ibn-i Kayser, Zel-İsba ve Abu Mohammed al-Buharî.

Müslümanlar ilmi yaymak için Kudüs'te okullar inşâ ettiler. Sayıları 56'ya varan bu okullarda Medîne'den, Magrib ve Maşrik'in diğer şehirlerinden gelen ulemâlar dersler veriyorlardı. Bu okullarda Kur'ân-ı Kerim ve ender eserlerin nüshaları çoğaltılarak Kudüslülerin hizmetine sunuldu. Bu binaların birçoğu bugün de vardırlar ve Haram'ın etrafını çevrelerler, büyük demir kapıları, güzel süslemeleri, geniş alanları ile şehri güzelleştirirler. El-Aksa câmii, tıpkı Kordoba, Al-Azhar ve Kayravan câmilerinde olduğu gibi büyük bir kütüphaneye sahipti. Bu kütüphaneye Endülüs Magrib, Irak ve İran'dan ulemâlar araştırma yapmak ve ders vermek için gelirlerdi. Bugün dahi var olan İslâm Müzesinde, Magrib kralının El-Aksa câmii için yazdığı el yazması Kur'ân-ı Kerim büyük bir sandık içinde saklanmaktadır.

Mezarlıklar haricinde kalan diğer saydığımız binalar bugün de H. 10. yy.'da Kanûnî Sultan Süleyman tarafından yaptırılan tarihî surların içinde yer alan eski şehirde varlıklarını sürdürmektedirler. Eski şehrin ancak 868 dönümlük yani 868.000 m²'lik ve El-Aksa câmiin 26 dönümlük bir ufak alan kapladığı düşünülürse, bu ufak toprak parçasının, âbide, süsleme, dekorasyon, ender kandillerin yer aldığı, kıymeti ölçülemez ve yerine yenileri konulamaz zenginliklerle dolu arkeolojik bir müze olduğu kolayca anlaşılır.

Bu şehirde bulunan kutsal âbidelerin çevresi Müslümanlar tarafından o kadar zenginleştirilmiş, o kadar iyi bakılmıştı ki, Müslümanların gözünde şehir, Yahudilerin gözünde eski Jerusalem ne ise oydu. Hatta Müslümanlar bu şehri Mekke ve Medine ile eşit tutuyorlardı. Bir konuşma esnasında Hz. Muhammed (S.A.S.) bu şehrin Cennetin dördüncü şehri olduğunu söylemişti. Bütün Müslüman ve Hristiyan âlimlerin üzerinde hemfikir oldukları bir görüş de Yahudilerin, gerek maddî gerek uygarlık açısından bu şehre hiç birşey vermemiş olduklarıdır. Müslümanlar için bu şehri terketmek, bütün dinler tarafından kabul edilen en kutsal mânevî değerleri terketmek, Mekke ve Medineyi her türlü tehlikeye karşı açık bırakmak, ne kadar yumuşak başlı olursa olsun, karakterleri ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir zaman vazgeçemeyecekleri islâmî vakıflarından ve gayrimenkullerinden vazgeçmek ile eşdeğerdeydi.

Yukarıda bahsettiklerimizin ışığı altında, Müslümanların Kudüs şehri ile tanışmaları Hz. Ömer'in bu şehri fethi ile başlamayıp Kur'ân- Kerim, islâmî inanç ve Peygamber Efendimiz'in hadisleri ile başlamıştır. İslâmiyet yayılmaya başladığı zaman Kudüs şehri, daha doğrusu Aksa Câmii müslümanlar için ilk kıble olarak seçilmişti. Kutsal Muallak Taş, Peygamber Efendimiz'in miracında başlangıç noktasıydı. Kur'ân ayetleri bu olayları İslâmî bir ilke haline getirmiştir. Peygamber efendimiz üç câminin hacılar tarafından ziyaret edilmesini tavsiye etmiştir. Bunlar: Medine'deki Peygamber Câmii, Mekke Harem-i Şerif ve Kudüs'tesi El-Aksa Câmii. İslâmî görüşlere göre Kudüs şehri ve civarında yer alan Filistin toprakları Arapların, Müslümanların uygarlıkları ile, mülkleri ile tarihi açıdan sıkı sıkı bağlıydılar. Bu özelliği şehrin Doğu-Batı Müslümanlarının birliği elzem olan stratejik bir nokta olması özelliğinden daha önemliydi.

İslâmî inanca göre Kudüs kutsal bir topraktı. İslâmî inancı oluşturan parçalardan biriydi. İşte bu yüzden, sebeb ne olursa olsun, Müslümanların bu haklarından vazgeçmeleri hiçbir sebeble kabul edilemez. Hatta hiçbir islâmî gücün bu haklara karşı gelemeyeceğini rahatlıkla belirtebiliriz. Belki bu haklardan vazgeçme fikrinin İslâm açısından sıfır olduğunu söylemek biraz meseleye dar bir açıdan bakmak olabilir. Hatta bir gün bütün Müslümanlar bu konuda, fikir birliğine varsalar bile bu kararları geçersizdir, zîrâ elde herşeyden üstün olan bir metin vardır.

İslâm tarihi başka hiç bir şehire nasip olmayan bir şekilde Kudüs'e bağlanmakta gecikmemiştir. Bu bağlılık yabancılar tarafından bölgenin jeopolitik durumuna bağlanmıştır. Bu bağlılığa sebeb olarak şehrin askerî açıdan

önemini, hatta tek tanrılı dinlerin mânevî açıdan merkezi olmasını ileri sürmüşlerdir. Tabiî ki şehir bu önemlere hâizdir. İşte bundan dolayı Kudüs'ü Arapların ve Müslümanların elinden çekip almak, ülkeyi bölmek, halkı zayıflatmak halkın gururlarıyla oynamak lâzımdır. Bütün bunlar Müslüman halkı şehre bağlayan unsurlardır. Bu hâkîkat bilhassa aşağı yukarı 200 yıl süren frenk işgâli esnasında ortaya çıkmış ve Arap-Müslüman toplumunda Kudüs'e vatan hasreti duyulması duygusunu geliştirmiştir. Bu işgâl mânevî, psikolojik ve politik bağımlılığı geliştirmiştir. Önce haçlı frenklerden daha sonra moğollardan şehri kurtarmak için sel gibi müslüman kanı akıtılmıştır. Kutsal Filistin topraklarını kurtarmak için akıtılan Müslüman kana en güzel örnek Ayn Calud savaşıdır.

İslâm tarihinde Müslümanların Kudüs'e gösterdikleri bu bağlılığı halk hiçbir zaman unutmamıştır. Her nesil bu olayları kendisinden sonra gelen nesillere aktarmıştır. Bu bağlılık duygusu 15. yy.'ın sonunda ve 16. yy'ın başında Portekizlilerin ve Fransızların tehditleri ile yeniden depreşmiştir. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'i hakimiyeti altına almasından, Portekizlileri kovmasıdan ve Kudüs'ü her türlü tehlikeden arındırmasından sonra, tam bir birlik meydana gelmiştir. Fakat Napolyon Bonapart'ın Mısır'a ve Filistin'e yaptığı seferlerle tehlike yeniden arzetmiştir. Bu seferlerden sonra Kudüs ve Filistin devamlı olarak bir taraftan Araplar ve Müslümanlar arasında diğer taraftan ise Siyonist işgâlciler arasında bir huzursuzluk ortamı yaratmış, bilhassa 1948 yılında Siyonist işgâlcilerin Kudüs ve Filistin'in bir parçasına el koymalarından sonra huzursuzluk had safhaya ulaşmıştır.

1967 senesinde, siyonist işgâlcilerin Kudüs'ün tamamını, Filistin'in Mısır ve Suriye'de kalan diğer topraklarını da ilhak etmesiyle doruk noktasına gelinmiştir. Artık El-Aksa câmii tutsak olmuş ve Kudüs, Filistinli ve bütün Arapların en büyük problemi olmuştur.

Kudüs'ün Müslümanların kalplerinde tuttuğu yerden bahsederken, öncelikle inanç, mânevîyat ve psikolojik açıdan yarattığı patlamanın altını çizmemiz gerekir. Kutsal şehrin prestiji kalplere öyle bir yerleşmiştir ki bunu buradan söküp atmak düşünülemez.Şehrin Arap halkın gözündeki öneminden ileride bahsedeceğiz. Bu kısımda şehri olayların, çekişmelerin, harplerin merkezi olarak göreceğiz. Birbirlerini takip eden nesillerin çektikleri acılara şâhit olacağız. Şehri Arap halk veya politika nokta-i nazarından incelediğimiz zaman, İsrail işgâli altında halkın varoluşu, özlemleri, hayalleri, beklentileri ve düşünceleri üzerindeki önemini farkederiz. Kudüs'ün kurtarılması için yapılan islâmî dayanışma veya cihad çağrılarının altında yatan sebebleri

görürüz. Bütün bu veriler Müslüman olmayan dünya milletlerine Kudüs'ün genel olarak Müslümanlar, özel olarak Araplar için niçin bu kadar önemli olduğunu açıkça anlatmaktadır. Bu açıklamalar islâmî düşünüşü dikkate almadan yapılan çözüm tekliflerini engellemeli, bir milyara yaklaşan Müslüman nüfusun, Filistinin haklarının korunması konusunda fedâkâr girişimlerini göz önünde bulundurmaya yaramalıdır.

Bu konuda şunu da rahatça söyleyebiliriz ki Filistin halkının Kudüs ve Filistin üzerindeki hakları, bütün hristiyan âleminin de görüş birliği içinde olduğu haklar olup, eğer bu haklar geri verilir ve korunursa Filistinli Arap ve Hristiyan halkın da hakları korunmuş olacaktır. Kudüs'te bulunan Hristiyan kutsal mâbedler, Beytlehim ve diğer yerlerde bulunan Hristiyanlara ait yerler ancak Filistinin Hristiyan halkı var oldukça korunabilirler ki zaten Filistinin Hristiyan halkı Filistin halkının ayrılmaz bir parçasıdır. Eğer bu halkın hakları korunmaz ve bu halk buradan çıkartılırsa, burada bulunan tarihî yapılar ancak turist çekmek için, arkeolojik kıymetlerinden dolayı önemli olacaklardır. Zaten Vatikan da bu noktaya dikkatleri çekmiştir. Vatikan Filistin'de bulunan Hristiyanlar konusunda büyük çaba harcamakta, Yahudi otoriteler tarafından uygulanan göç ettirme girişimlerine karşı çıkmaktadır. Bütün kutsal yerleri, bir hac merkezi olması, inanç sahibi müminlerin kalblerini temizledikleri yer olan Kudüs şehrinin var olabilmesinin tek garantörü, üç dinin mabedlerini korumaya büyük önem veren ve özen gösteren, ibadet yerlerini bütün müminlerin serbestçe gezmesini sağlayan Filistin halkıdır.

İsrailli işgâlciler Kudüs şehrinde bulunan kutsal yerleri tahrip etmeye cesaret etmişler, bu yerlere günah sokmuşlar ve halkı göçe zorlamışlardır. Eski şehirde ve tarihî yapılar üzerinde büyük bir yıkım harekâtına girişmişlerdir. Şehirde betondan gökdelenler inşa etmişler ve Batıdan göç eden binlerce Yahudiyi yerleştirmişlerdir. Hatta Kudüs'ü Yahudileştirmeye çalışarak onun mânevî bir merkez olarak tarihî rolünü saptırmaya çalıştıklarına şahit oluyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS VE FİLİSTİN'E SİYONİSTLER TARAFINDAN SALDIRI

14. yy.'ın başlarında Kudüs ve Filistin ilk siyonist hücumlara uğrarlar. Bu siyonist koloniyalizminin Kudüs ve Arap dünyasına attığı ilk adımdır. Bu işgâl, asırlar boyunca ard arda gelen değişik aşamalar katetmiştir.

Asıl siyonist hareket 19. yy.'ın son çeyreğinde, Avrupalı'ların modern kolonizasyon dalgası içinde uydu koloniler kurma çabaları içinde gelişti.

1882 yılında Filistin'e Avrupa ve Doğu'dan göç eden yahudiler gelmeye başladılar. İşte bu yüzden 1882 senesi siyonist tarihçiler tarafından başlangıç senesi olarak alınır. Bu dönemde, Filistin, Avrupa'lıların "Hasta Adam" diye tabir ettikleri Osmanlı Devleti idâresi altındaydı. Filistin toprağı Şam vilayetinin bir parçası idi ve Filistin'li Araplar burada oturuyorlardı ve o dönemde toplam nüfus sayısı bir milyonu bulmayan Filistin halkının çoğunluğunu Müslümanlar oluşturuyordu. Halkın bir kısmı da Hristiyandı ve oniki bin Yahudi de burada yaşıyordu. Bu Yahudilerin bazıları Filistinli Arap Yahudiydiler, diğerleri ise buraya 19. yy.'ın başlarında göç eden Avrupa Yahudileriydi. Bu halk toplulukları bütün islâmî idâre süresinde bu kutsal topraklar üzerinde mutedil bir idâre altında kardeşçe içiçe yaşıyorlardı.

Bu ilk etap 5 yıl sürdü ve 1917 yılında İngilizlerin Filistin'i işgâli ve Lord Allenby'nin Kudüs'e girişiyle son buldu. Bu yeni dönemde, siyonist Hertzel 1895 yılında "Yahudi Devleti" isimli kitabını yayınladı. Yine Hertzel 1897

yılında İsviçre'nin Basel kentinde ilk Siyonist Kongreyi gerçekleştirdi. Bu kongre siyonist harekât plânlarının kristalleşmesine yol açtı. Osmanlı Devleti'nin resmî olarak izin vermediği Filistin'e Yahudi göçü, bütün önlemlere rağmen sızma şeklinde devam ediyordu. Yahudiler bazı devlet memurlarının vazifelerini suistimal etmeleri sayesinde göçü hızlandırdılar. Bu arada şunu da belirtelim ki Hertzel'in Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri konusunda 2. Abdülhamid nezdinde yaptığı yoğun çalışmalar başarısızlıkla sonuçlandı. Zira 2. Abdülhamid kendisine yapılan bütün teklifleri geri çeviriyor ve siyonist tehlikeyi üzerinden atmak istiyordu. Bu red cevabı üzerine Hertzel çalışmalarını Avrupa ülkelerinde yoğunlaştırarak koloniyalizm ile siyonizm arasında bir köprü kurmak istiyordu. Bu dönemde Yahudilerin anavatanlarının neresi olması gerektiği konusunda birçok Yahudi kongresi toplandı. Sonuçta bu vatanın Arap Filistin olduğu karar bağlandı.

Yine bu dönemde, siyonist harekât, çoğunluğu doğu Avrupalı olan 50 göçmeni Filistin'e sokmayı başardı. Siyonist tarihçiler bu ilk göçmenlere öncüler adını takarak, bu sözde öncüleri Amerika'ya çıkan ilk beyazlara benzetmektedirler. Bu ilk grubun arasında 1904'te göçenlerden David Ben Gourion'da vardı. Siyonist harekât kısa zamanda Filistin topraklarının %1'ini, yurtdışında oturan Filistin'lilerin menkullerini illegal yollardan satın almak yoluyla ellerine geçirdiler. Bu dönemin sonunda, siyonist harekât dünya koloniyalist güçleri ile olan işbirliğini su yüzüne çıkararak daha evvel Doğu Avrupa'da bulunan merkezini İngiltere'ye transfer etti. Filistin ve Arap dünyası üzerinde koloniyalist emelleri olan İngiliz koloniyalistleri ile ilişkiler kurdu.

Fransa ve İngiltere'deki koloniyalizm taraftarları ile anlaşarak, içine Filistin'i Şam'ı, Suriye'yi, Lübnan'ı ve Batı Şeriya'yı alan toprak parçasını paylaşma plânlarını çizdiler. Bu plân 1916'da imzalanan Sykes-Picot antlaşması ile somut hale geldi.

Siyonist işgâl için uluslararası konjonktür çok uygundu ve işgâl 1878 Berlin Kongresinin hemen akabinde başladı. Osmanlı-Rus savaşının sonunda ortam Avrupalı güçler için Arap-İslâm ve genel olarak Müslüman olmayan Avrupa ülkelerini etki alanlarına bölmek için son derece müsaitti. Avrupa endüstri devriminin en şa'şâalı dönemini yaşıyordu. Koloniyalizm ateşi içleri yakıyordu ve çok kısa bir zamanda çeşitli kıtalardaki birçok ülkeyi çemberi içine aldı.

Filistin'in siyonistler tarafından işgâli 1881'de Fransızların Tunus'u işgâli ve 1892'de İngilizlerin sırasıyla Mısır ve Sudan'ı işgâlleri ile aynı döneme rastlıyordu. Bu işgâlin ilk etabı, 1904'te Fransa ile İngiltere arasında imzalanan ve bu iki ülkenin Birinci Dünya Savaşı'nda aynı tarafta yer almalarına sebeb olacak dostluk paktı ile Sykes-Picot antlaşmalarının imzalanması aynı tarihlere rastlar.

Aynı dönemde 1911'de İtalyanlar Libya'yı 1912'de Fransızlar Fas'ı ele geçirdiler. Bununla beraber Arap dünyası 1830'dan beri bu ilk Avrupa koloniyalizmi dalgasının etkisi altındaydı. 1830'da Fransızlar Cezayir'i, 1839'da İngilizler Aden'i almışlar ve İngilizler etkilerini Körfez ülkelerine kadar vardırmışlardı. Birçok Müslüman ülke Avrupa koloniyaliziminin tutsağı olmuşlardı.

Daha başlangıcından itibaren Filistin halkı siyonist işgâle karşı koyarak, ilerlemesine elinden geldiği kadar mani olmaya çalışarak, Arap halkı ve İslâm dünyasını siyonist tehlikeden korumaya gayret etti.

Ben Gourion hatıralarında, bu karşı çıkmalara birçok örnekler vermektedir. Bu devri inceleyen siyonist tarihçilerin eserlerinde de benzeri örneklere rastlıyoruz. Osmanlı Meclis-i Mebusan arşivlerinde de siyonizmle koloniyalizminin işbirliğinin yarattığı tehlikelere değinen Filistin halkı temsilcilerinin nutuklarına ve Filistin halkının bu tehlikelere nasıl karşı koymakta olduğunu dile getiren konuşmaların kayıtları bulunmaktadır. Arap Halkının Uyanışı Hareketi Filistin'de gelişerek öteki ülkelere sirâyet etti ve Avrupa koloniyalizminin gelişmesi ve ilerlemesini durdurabilmek için bütün gücü ile savaştı.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Balfour deklerasyonundan sonra, İngiliz Dışişleri Bakanının Filistin'de Yahudilerin yerleşmelerine müsaade etmesi ile, siyonist işgâl yeni bir döneme girdi. 2 Kasım 1917'de yayınlanan antlaşma siyonist harekât ile İngiliz emperyalizmini somutlaştıran bir belgeydi. Aralık 1917'de Filistin'in İngilizler tarafından işgâli, Balfour deklarasyonunun açıklanmasından sonra İngilizlerin Araplara verdikleri sözlerden vazgeçmeleri siyonist işgâlcilere, Filistine daha derinlemesine nüfuz etme imkânını verdi. Harbin sonunda imzalanan Versailles antlaşması ise Şam ve Münbit Hilâl pay ediyor ve Filistin'de İngiliz mandasını tanıyordu. İngilizlere bu ayrıcalıkları veren antlaşma Filistin'de yahudilerin yerleşebilmesi için büyük kolaylıklar getiriyordu.

Arap Filistin'in İngiliz mandası altında yaşamak zorunda kaldığı bu

dönemde ve bilhassa Nazizmin doğuşunu simgeleyen 30'lu yıllarda, siyonist-emperyalist ortaklığı sonucu, Avrupa kökenli binlerce Yahudi, mümbit toprakların % 5,5'nu ya güç kullanarak ya da emperyalist baskı yollarını kullanarak ele geçirdiler. İngiliz mandası döneminde sayıları 65.000 olan Yahudi sayısı 1948 sonunda 650.000'e yükseldi, halbuki bu tarihte Filistinin bütün nüfusu 1,5 milyondu.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Avrupa koloniyalizmi gücünü bütün Arap dünyasına hissettirerek, İslâm dünyasını meydana getiren birçok ülkeyi etkisi altına aldı. Her yerde, Araplar ve Müslümanlar işgâlciye şiddetle direndiler. 20'li ve 30'lu yıllarda birçok direnme hareketi oldu ve bu direnişler 1936 ve 1939'da zirveye ulaştılar. Birçok direniş harekâtında İngilizler geri çekilmek zorunda kaldılar. Daha sonra uluslarası sahneye yeni veriler getiren İkinci Dünya Savaşı patladı. Bu yeni veriler ışığı altında siyonist odaklar sırtlarını bu sefer, Avrupa'ya ağırlığını hissettiren Amerika Birleşik Devletleri'ne dayadılar. Daha bu tarihte ve 1937'den sonra Filistin'in iki ülkeye bölünmesi sorusu ortaya atılmıştı. Bu devletlerden biri Arap diğer Yahudi Devleti olacaktı. Emperyalist güçlerin baskısı sonucu, 29 Kasım 1947 günü, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistin topraklarının yarısından fazlasını Yahudilere veren bir karar aldı ki bu kararla Yahudilere verilen topraklar siyonist işgâlciler tarafından yıllarca elde edilen topraklardan çok daha fazla idi.

Filistin'e yerleşen Yahudilerin büyük bir çoğunluğunun Avrupa kökenli olmaları altı çizilecek önemli bir husustur. Bu hakikât Filistini Yahudileştirme harekâtının da başından itibaren, Avrupa koloniyalizminin plânlı bir harekâtı olduğunun açık göstergesidir. 1939'da İngilizler Beyaz Kitabı yayınlayınca siyonist göçmenler manda rejimi otoritelerine baş kaldırırlar. Tabiî bu da oyunun bir parçasıdır. Bu başkaldırı hareketleri ile Afrika ve Asya'da başlayan milliyetçilik akımına dahil olduklarını kanıtlamak isterler. Kavgalarına bağımsızlık savaşı, harekâtlarına ise kurtuluş harekâtı sıfatlarını yakıştırırlar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Siyonizm ile İngiliz koloniyalist işbirliğini gizlemeye gayret gösterirler. 1939'da yayınlanan Beyaz Kitap, Filistin halkının tepkisini göz önüne alarak Filistin'e Yahudi göçünde kısıtlamalar getirmektedir.

Birinci Dünya Harbi'nin sonlarına doğru Siyonist işgâl o derece yoğunlaşmıştır ki Avrupa'nın hegemonya arzuları adetâ zirvesine

ulaşmıştır. Bununla beraber savaş Avrupa'nın çehresini değiştirmiştir. Savaş Avrupa halk hareketlerini teşvik etmiş ve barış şartlarının belirlenmesi ve halkların kendi gelecekleri hakkında kendi kendilerine karar vermelerine imkân sağlamıştır. Fakat, 1919'da toplanan Versailles Kongresi bu prensiplere ağır bir darbe indirdi.

Bu kongre hâkîkaten Avrupa'nın güçlü devletleri arasında gerek etki alanlarının belirlenmesi, gerek koloniyalizm, gerek manda rejimi ve gerekse korumacılık politikaları açısından büyük sürtüşmelere yol açtı. Gerçekten de İngilizlerin kopardıkları Filistin üzerindeki haklar siyonistleri bu bölgeye derinlemesine nüfuz etmelerine sebeb oldu. Fransa ve İngiltere bölgeyi öyle ufak parçalara böldüler ki hemen hemen Arap dünyasının bütününe sahip oldular.

Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri süper güç rolünde ise de Avrupa'nın diğer kıtalar üzerindeki gücü tartışılmazdı. Bu devirde koloni haline gelen ülkelerin başkaldırı hareketleri başladı ve bu hareketin en büyük savaşını Filistin halkı ve Arap dünyası verdi. Koloniyalist ülkelerde bu hareketler karşısında, değer yargılarında öyle büyük değişmeler oldu ki bu değişmelerin tesirleri Milletler Cemiyetinde kendisini hissettirdi. İşte bu yüzden, Versailles Kongresinden 20 yıl sonra İkinci Dünya Savaşı patlak verdi. Bununla beraber siyonistler Filistin'e sızmak için uluslararası konjonktürden ve Avrupa üzerindeki etkilerden çok güzel istifade ettiler. Her fırsatta Filistin'e biraz daha yerleştiler. Siyonistlerin hedefi, dünyadaki bütün Yahudileri Filistinde toplamaktı. İşte bu yüzden Yahudiler üzerinde baskı uygulamaya başladılar Zaten aynı anda naziler de, Yahudileri yoketme eylemlerine başlamışlardı.

Arapların işgâlci güçler ve koloniyalistlere karşı verdikleri savaş yeni bir döneme girdi. Bu dönemde Arap milletinde yeni bir dayanışma rûhu gelişti. Aralarında bulunan bütün fikir ayrılıklarına ve birbirlerini ayıran mesafeye rağmen çeşitli hareketler arasında bir uyum vardı. Bu direniş hareketi Arap dünyasının bazı bölgelerinde koloniyalist güçlerin geri çekilmelerini sağladı. Arap Milli Kurtuluş harekâtı İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru en muzaffer neticeleri elde etmeye başladı. 1948'de İngilizler Filistin'den geri çekilirken çok geniş toprakları Siyonistlere bırakıyorlardı. Bu fırsattan da istifade eden yahudiler İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan ettiler. İşte bu karar üzerine Siyonizme karşı ilk hâkîkî savaş olarak kabul edilen Filistin Savaşı başlamış oldu.

Siyonistler, Avrupa'nın koloniyalist ve emperyalist güçleri ile ortaklaşa olarak çizdikleri plân gereği Yahudileri Filistin topraklarına yerleştirirken Müslüman nüfusu da göçe zorluyorlardı. Bu plânın uygulamaya konulması ile aşağı yukarı bir milyon Arap komşu Arap ülkelere göç etmek zorunda kaldı. Bu dönemde önce Avrupa'dan daha sonra çeşitli Arap ülkelerinden büyük Yahudi göçmen dalgaları Filistin'e akın etmeye başladılar. 1967'de sayıları 650.000'den 2,5 milyon'a çıkıyor yani 4 misli artıyordu. Bu da dünya yahudi nüfusunun %13'ünü oluşturuyordu. Tabiî bu sırada ele geçirilen toprak miktarı da çeşitli sebeplerden dolayı artıyordu. Bu sebeplerden bazıları şunlardı: İngiliz işgâl güçleri ülkeyi terkederken Yahudilere çok büyük topraklar bırakmışlardı, bu toprakları 1947'de hazırlanan paylaşma plânına göre bırakmışlardı, 1948'de siyonistler haritada belirlenen çizgilerin de ötesine geçtiler, buna sebeb olarak da 1949 Rodos antlaşmasını bahane ettiler ve nihayet Arapların elinden topraklarını zorla almaya başladılar. Böylelikle kısa bir sürede siyonistler Filistin topraklarının %70'ini ellerine geçirdiler. Um Raşraş'ı işgâl ettiler, Kudüs'te birçok yeni mahalleye el koydular ve Akaba Körfezi'ne giden yolu ellerine geçirdiler. Büyük fedakârlıklar sayesinde Kudüs halkı eski şehri ve bazı kutsal yerleri elinde tutabildi. Gazze şeridi, Ürdün'ün Batı yakası ve Tabariya gölünün güneyinde kalan küçük bir toprak parçası haricinde bütün Filistin toprakları siyonistlerin eline geçmiş oldu.

İsrail 1956 yılında yeni topraklar kazanmak arzusuyla Mısır'a hücum etti. Kendisine Fransa ve İngiltere destek sağlıyordu. Bu hücum sayesinde Gazze şeridini, Sina yaramadasını ele geçirdi fakat Süveyş savaşı sonucu bu toprakları geri vermek zorunda kaldı.

Bu, tarihe ikinci antisiyonist savaş olarak yazılıyordu. Bu savaştan önce İsrail gerek Batı Şeriya'ya gerek Gazze şeridine ve gerekse de Mısır ve Suriye sınırlarına devamlı saldırıyordu.

Bu dönem zarfında, siyonist harekât "Küçük İsrail" denen devleti kurmuş olup "Büyük İsrail Devletini" kurma plânlarını yapmaya başlamıştı.

Her nekadar Avrupa kökenli Yahudiler İsrail'in idâresini ellerinde tutuyorlar ise Arap dünyasından gelen Yahudiler cemiyet yapısında değişiklik olmasına sebep oldular. Bu değişikliğin etkileri de derece derece kendini hissetirmeye başladı. Ayrıca siyonist işgâlin gerçek yüzü de ortaya çıkmaya başladı. İnsanlık dışı, rasist anlayış ve yayılımcı metotlar uygulamaya başlandı. Bu

uygulamalara tabiî ki önce Filistin'de ikamet eden Müslüman halk mâruz kalıyor ve göçe zorlanıyordu. Bu katliam politikasının meşhur örnekleri olarak Deyr Yasin, Kıbye, Nahlin, Kafr Kasım katliamlarını sayabiliriz. Bu arada Filistinli müslümanların topraklarına el konuluyor, eğitim sistemi değiştiriliyor ve Filistinli Araplar ülke dışı ediliyorlardı.

Araplar önce 1948 bozgunun yarattığı tesirleri üzerlerinden attılar. Siyonist işgâle karşı direnme savaşlarında yeni bir döneme girdiler. Arap dünyâsının uyanışı çok şeylerin gerçekleştirilmesini gerektiriyordu. Bağımsızlık rüzgârından birçok Arap devleti nasiplerini alarak hürriyetlerine kavuştular. Bu kurtuluş hareketleri Afrika'da ve Asya'nın birçok ülkesinde heyecan yarattı. Arap Milleti ve Afrika devletleri çok önemli ekonomik gelişme tecrübelerinden geçmeye başladılar. Tabiî bu gelişmeler emperyalist-siyonist güçleri rahatsız etmiyor değildi.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, uluslararası seviyede nükleer gelişmelere paralel olarak, yeni bir döneme girildi. Harp Avrupa'yı zayıflatmış, Amerika'nın ve Rusya'nın çok önemli roller üstlenmelerine sebeb olmuştu. Bağımsızlık dalgası Afrika ve Asya devletlerini ayağa kaldırmış, dünya haritası adetâ yeniden çizilmişti. Her ne kadar 1945 yılında süper güçler Yalta ve Potsdam'da dünya haritasını yeniden çizdilerse de, bu çizgiler kurtuluş hareketleri sayesinde epeyi zorlanıyordu.

Yeni uygulamaya konulan Birleşmiş Milletler tecrübesi geçmiş tecrübelerden bayağı ders almışa benziyordu. 1955'te yapılan Bandoong Kongresi Uluslararası denge'de büyük yenilikler getiriyor, bağımsızlığa yeni kavuşan ülkeler bu forumdan dünyaya seslerini duyurma imkânına kavuşuyorlardı. İşte bu esnada iki blok arasındaki gerginliği dindirecek olan üçüncü dünya görüşü ortaya atıldı.

Amerika Birleşik Devletleri, durum her ne olursa olsun, çok önemli bir role sahip güçlü bir devlet olmuş ve İsrail de bunun bilincinde olarak sırtını tamamen ABD'ye dayamıştı.

Bu süre zarfında Filistin'in Arap halkı hâkîkaten çok güç günler yaşadı. Önce 1948 yenilgisini tattı ve topraklarının büyük bir bölümünü İsrail'e kaptırdı. Nüfusun büyük bir bölümü Batı Şeriya, Gazze Şeridi ve komşu Arap ülkelerine kaçmak zorunda kaldı. Bütün kurumları yıkıldı ve cemiyet yapısı bozuldu.

Yenilgi nedeniyle içine düştükleri berbat duruma rağmen bu asil millet

kendisini yok etmeye yönelik taaruzlara cansiparane bir şekilde göğüs gerdi. Bu çok zor şartlar altında bile büyük önem vererek genç neslin geçmişlerini unutmaması sağlandı ve millet olarak kimlikleri korundu. Birçok defalar Filistinliler İsrail'in gelişmiş silahlarına karşılık sadece ellerini kullanabildiler.

Bütün baskı, işkence ve aşağılamalara rağmen anavatanlarını terk etmeyen Filistin Arapları kimliklerini koruma savşanın en zorunu verdiler. 1956'da Gazze şeridine sıkışıp kalanlar İsrail işgâline karşı büyük mücadele verdiler. Çeşitli mülteci kamplarında kümeleşen Filistinliler bir Filistin teşkilâtı kurma işine azimle sarıldılar ve nihâyet 1964'te Filistin Kurtuluş Örgütünü kurdular. Bir sene sonra ise, 1965'te, bu örgüt siyonist işgâlciye karşı en büyük devrimi başlatmış oldu.

1967'de İsrail tarafından başlatılan savaş, Filistin ve Arap dünyasında siyonizmin yeni bir dönemi başlattığının ifadesiydi. Araplar ile İsrail arasında üçüncü olan bu savaşta Ürdün'ün Batı yakası, Gazze Şeridi, Golan tepeleri ve Sîna Yarımadası işgâl edildi. Gazze Şeridi Filistin'e, Golan Tepeleri ve Sınai ise Suriye ve Mısır'a aitti. Bu işgâl sonucu İsrail topraklarını 4 misli genişletmiş oldu.

Böylelikle İsrail bölgede çok stratejik bir konuma sahip oluyordu. Süveyş kanalının doğu yakasını, Akdeniz ile Kızıl Deniz arasındaki Sina'nın Güney yakasını, Mısır ve Sudan'a doğru uzanan Nil delta ve vadisine hâkim bir konuma geliyorlardı. Hatta Akaba Körfezinin Batı yakasıyla Arap yarımdasının karşısında, Körfez girişindeki adalara, Akaba körfezinden Ürdün'ün içlerine, Ürdün'ündoğu yakasından Irak ve Körfeze kadar bölgeye hakim oluyorlardı. Herios tepesini Ras-Nakurah'dan ayıran şeridi ellerine geçirince Suriye ve Lübnan cephelerini karşılarına almış oluyorlar ve Ras-Nakurah'tan Port Said'in kuzeyindeki Ras al-İş'e kadar bütün Doğu Akdeniz'e hakim oluyorlardi.

Savaştaki başarıları dolayısı ile İsrailliler Kudüs'ün Doğu kesimini de ellerine geçirmekte gecikmediler. Tabiî büyük topraklar elde edilince bu toprakları doldurmak ta gerekiyordu. Bu yüzden işgâl edilen bu topraklarda büyük koloniler kurarak Yahudileri buraya yerleşmeye zorlayıcı çağrı kampanyasını başlattılar. "Emin Sınırlar"dan bahsederek, "Büyük İsrail" düşüncesini dile getirerek ulaştıkları sınırların Tevrat'ta bahsedilen "Tarihî Sınırlar" olduğu fikrini savunmaya başladılar. Bu dönemde İsrail'in işgâlci ahalisi bir büyüklük duygusuna, üstün ırk olma inancına kendilerini öylesine

kaptırmışlardı ki eğer Filistinin kendi öz halkının direnişi olmasaydı İsrail'in istekleri çok vahim sonuçlar doğurabilecek olaylara sebebiyet verebilirdi. İsrail, Filistin'deki Golan'daki, Sina'daki Müslüman Araplara öyle vahşiyâne uygulamalarda bulunuyordu ki bu uygulamalar, aslında siyonist rejimin uygulamayı plânladığı vahşetin çok daha ilerisindeydi. Bu vahşiyâne uygulamalara bir örnek olarak sayıları hergün biraz daha artan göçe zorlama eylemini gösterebiliriz. Bazen bu eylem bütün bir şehir halkını içine alabiliyordu. 1967'de verilen Arap kayıplar ne denli büyük olduysa Arap direnişi de o derece şiddetli oldu. Araplar siyonist baskıya kahramanca karşı koydular, yıpratma savaşını başlattılar. Bu savaş Filistin halkının savaşıydı.

İşgâlin başlamasıyla birlikte bu savaş da aralıksız devam etti ve 1968'de kazanılan Karame savaşı Filistin meselesini dünya kamu oyuna iyice duyurdu.

Uluslararası ilişkilerde büyük değişmeler ve gelişmeler oluyordu. Detant politikası her iki kampta da önemli değişikliklere sebep oldu. Kurtuluş hareketlerine set çekmek isteyen koloniyalist güçler girişimlerini yoğunlaştırdılar ve 1967 vahşetini yarattılar. Gelişme yolunda olan ülkeler ile gelişmiş olan ülkeler arasındaki sürtüşmeler artıyordu. İsrail, Orta Doğuda koloniyalist güçlerin nöbetçiliği görevini üstlendi. Arap dünyasında, üçüncü dünya ülkelerinde kapitalist güçlerin menfaatlerini koruma işini üstlenerek ABD ile ilişkilerini geliştirdi.

Hareketleriyle, davranışları ile İsrail, kendi koloniyalist gerçeğinin yeniden doğuşunu göstermekte idi. Bu tamamen eşitsizlik üzerine kurulu bir koloniyalizmdi. Bu koloniyalizm dînî fanatizmle yoğrulmuş bir kast müstemlekeciliği idi. Bu olayın temelinde rengiyle, istekleriyle seçilmiş bir millet politikası yatıyordu. İsrail adetâ Avrupa'nın deniz aşırı ülkelerdeki müstemleke taburu idi. Aynı anda hem strateji, hem ekonomi ve hem de bir halktı. Genişleme ve hayat sahası elde etme açlığı çekiyordu. Hem kendi hesabına, hem dünya siyonizmi hesabına ve hem de uluslararası müstemlekecilik hesabına çalışarak koloniyalist teorinin birinci ve ikinci kategorilerine de uyuyordu.

Yukarıda saydığımız bu 4 dönem süresince, siyonist işgâl devamlı gelişme gösteren bir eğri çizdi. 1973 yılında vu'kû bulan Ramazan muharebesi bu gelişmeye bir set oluşturdu. Bundan sonra Filistin ihtilali kâh savaşlar kazanarak, kâh kahramanca direnerek lehine puanlar yazdırdı, Filistin

halkının bütünlüğüne ve kimliğine sahip çıktı, uluslararası seviyede Filistin halkının, bir millete tanıması gereken vazgeçilmez haklarının geri verilmesi gerekliliğinin savunuculuğunu yaptı. Arap-İsrail anlaşmazlığı giderek büyüdü. Siyonist güçlerin Filistinlilerin haklı direniş hareketlerine gösterdikleri tepkiler de daha şiddetli olmaya başladı. İsrail'in yeni amacı Kudüs'ü, Batı Şeriya'yı ve Gazze şeridini topraklarına katmaktı.

Filistin toprakları üzerinde oynanan ve gelişen bu hadiselerin tesirleriyle ve boyutları ile bütün Arap ve Müslüman dünyasını etkilemekte olduğu şüphe götürmez. Hâkîkaten de bu olaylar tarihinde siyonistlerin ilk defa yenilmeye başladığını gözlemlemekteyiz. Bu gözlerimizin birkaç kanıtı olarak şunları sayabiliriz. Uluslararası konjonktür değişmekte olup İsrail hem stratejik önemini kaybetmekte, hem de dış dünya ile bağlantıları kopup izole yaşar bir hale gelmiştir. Uluslararası seviyede Filistin sorunu ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün çabaları değer kazanmıştır. Yine uluslararası sahnede Arap ve İslâm ülkelerinin ağırlıkları ve güçleri artmıştır. Bunun en önemli kanıtı bütün dünyanın Filistin halkının vazgeçilmez haklarını tanımış olması, topraklarına yeniden sahip olabilme ve bağımsız bir Devlet kurma hakkının verilmiş olmasıdır. Diğer bir örnek ise bugün Birleşmiş Milletlere üye ülkeler arasında sayıları hergün biraz daha artmakta olan ülkenin Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tanımakta olmasıdır. Ayrıca bu uluslararası forumda Arap ve Müslüman ülkeler artık seslerini dünya kamu oyuna daha net bir şekilde duyurabilmektedirler. Arap halkının siyonist düşmana karşı verdiği mücadele etkileri, gidişatı ve müstakbel sonuçları itibarı ile hergeçen gün daha bir önem kazanmaktadır. Zira bu savaş hiçbir zaman yerel bir savaş olmamıştır. Hâkîkaten, her ne kadar Filistin toprakları üzerinde yapılıyorsa da, bu savaş bütün dünyayı ilgilendirmektedir. Siyonist işgâli dışarıdan gelmiş yabancıların desteğine mazhar olmuştur. Kurulduğu günden bugüne kadar İsrail devleti yabancı güçlerin bu desteğinden sonuna kadar faydalanmıştır. İşte bu sebeple, uluslararası plânda durumu bozulunca, yoluna taşlar konulunca, kuruluşundaki temel taşlardan birini, hattavaroluş gücünü kaybetmiştir. Ayrıca bugün Arap-Müslüman güçler meseleye eskisinden daha fazla sahip çıkmaya başlamışlar, Kudüs şehrinin kurtarılması, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne destek olunması, Filistin halkının vazgeçilmez haklarının geri verilmesi konularında daha fazla gayret sarfetmektedirler. Askerî, ekonomik ve sosyal yardımlarla terazi Filistin kefesine ağır basacak ve herşey olması gibi gereken normal haline yeniden dönecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS'TE İSRAİL UYGULAMALARI VE BU UYGULAMALARA KARŞI DÜNYA KAMU OYUNUN TEPKİLERİ

Siyonist bir bütünlüğe kavuşabilmek için duyulan aşırı istek Kudüs Şehri üzerinde yoğunlaşıyordu. İsrail'in şehri ele geçirmek için yaptığı girişimler, bizlere ve dünyaya Kudüs problemi ve yarattığı tehlikeler konusunda bir fikir verdi. Kudüs şehri problemin ayrılmaz bir parçası olduğu için büyük bir önem arz etmektedir. Dikkatlerimizi Kudüs üzerine teksif etmemiz öteki unsurları gözardı etmek manasına gelmemektedir. Aksine bunlara da önem verdiğimizin bir kanıtıdır. Zira Kudüs problemi Filistin sorununun özünü teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle, meselelerin halledilmesinde Kudüs bir anahtardır. Hâkîkatleri fazla zorlamadan, verilen bir savaşı incelerken, incelememizin derinlemesine, tam ve uyum içinde olabilmesi için Kudüs'te verilen savaşın çeşitli boyutlarını ele almak gerekir. Bu gerçeğe bir örnek olarak İsrail'in Kudüs'ü kendisine başşehir yapma ve Filistindeki siyonist varlığın sembolü olarak gösterme inatçılığını verebiliriz. Bu konuda İsrail resmî makamlarının ve hatta muhalefette bulunanların yaptıkları açıklamalara bir göz atmak kâfidir. Bu açıklamalarda genellikle kullanılan sloganlar şunlardır: Kudüs'ten Müslüman Arap ve Hristiyanlar çıkarılmalıdırlar; Yahudilerin buraya yerleştirilmeleri sonucu Kudüs Yahudileştirilmelidir; yapılacak yeni inşaatlarla Kudüs'te var olan Arap-İslâm karakteri silinmelidir; inşa edilecek yeni yollar ve caddelerle, Batı ve Doğu mahalleleri birbirine bağlanmalı; Kudüs devletin başkenti olarak ilan edilmeli; vahiy

yoluyla inmiş üç dînin şehre vurduğu dînî damga silinmelidir, zira bu damga 14 yüzyıldır Müslümanların üzerine titredikleri ve korudukları özelliktir. Şehir Yahudileştirilirken sadece Müslüman ve Hristiyan karakterlerinden arındırılmamaktadır. Bu arada şehrin yahudi olan karakteri de bozulmaktadır. Zirâ şehir tamamen turistik gâyelere hizmet edecek bir şekilde imar edilmekte, bir hac yeri olması hususiyetleri gözardı edilmektedir. Böylelikle şehirden Müslüman Arapların ihraç edilmesi, şehrin Yahudileştirilmesi, İsrail devletinin bir parçası olması, siyonist hareketin sahneye koyduğu oyunun boyutlarını belirlemektedir. Bu oyunda bir milletin vazgeçilmez hakları hiçe sayılmakta, başşehir ellerinden alınmakta, yaşama, vatandaşlık, otodeterminasyon ve özgürlük hakları yok edilmektedir.

Kudüs meselesi üzerinde durmak ancak Filistin sorununun bütünü için bir giriş teşkil etmektedir, diğer taraftan Filistin halkının yurdundaki haklarını vurgulamak, ancak ispatlanmış haklarını vurgulamak anlamına gelir.

A- 1947-1967 ARASI KUDÜS

Kudüs'ün siyonistler tarafından işgâl edilmesi plânı, Filistinin siyonist güçler tarafından işgâl edilmesi plânının bir parçasıydı, yani Balfour deklarasyonundan, Filistinde millî bir Yahudi odağının İngilizlerin himayesinde kurulmasından beri işliyordu, fakat bu plân müttefiklerin verdikleri Araplara bağımsızlık ve kendi geleceklerini kendi kendilerine tayin sözlerinin hilafına işliyordu.

Manda rejimi süresince ve sorunu çözmek için yapılan birçok müzakerede ve projede İngiliz hükümeti Kudüs bölgesini gözlerden uzak tutmaya gayret göstererek, siyonist-Arap sürtüşmesinde kendini hakem tayin ederek, şehri İngiliz idâresi altına almaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu görüşü kabul ederek 26/11/1947 tarihinde aldığı bir kararla Filistin'i bölmüş ve Kudüs'e (bütün eski ve modern, Arap, Yahudi mahalleleri, Baytlehim dahil komşu bütün köy ve kasabaları dahil olmak üzere), bir harita da ilave etmek suretiyle, özel bir uluslararası statü veriyordu.

Karar Kudüs'ün Arap ve Yahudi kesimlerini, ekonomik bir birlik içinde birbirlerine bağlıyordu.

Bugün hiç kimse Kudüs şehrinin böyle bir uluslararası statüye sahip olmasının, şehrin Yahudileştirilmesine ve İsrail devletine bağlanmasına

tercih edilecek bir şey olduğunu söyleyemez. Bazı avantajlarına rağmen, bu karar Filistin halklarının haklarını nazarı itibare almıyor, ayrıca bölme kararı, bir İsrail devletinin kurulması, Filistin halkının yok edilmesi ve Kudüs'ün İsrail'e ilhak edilmesini hazırlıyordu.

Kutsal yerleri korumak ve bu yerlerin arzu edenlerce serbestçe gezilebilmesini sağlamak bahanesiyle, şehri uluslararası hâle getirmenin hiçbir sebebi yoktu. Zira Filistin halkının şehir üzerindeki bağımsızlığı, şehri oluşturan unsurlardan herhangi birisi için yok edilemezdi; ayrıca, şehrin Müslüman idâre altında iken ilâhi değerleri koruduğu, serbest dolaşım hakkını daima temin ettiği, ibâdetlerin serbestçe yapılmasına özen gösterdiği, dînî toplulukların uluslararası hukukla belirlenen haklarına riâyet etiği, hacılara her türlü kolaylığı gösterdiği, açık tarihî gerçeklerdir. Bu idâre tarzı herkesi memnun etmekteydi. 19. yy'da bazı dış mihrakların sebebiyet verdiği durumlar haricinde, Arap hakimiyetindeki bu şehirde dînî kutsal yerler açısından, bütün bu hakimiyet dönemi boyunca, hiçbir sorun çıkmamıştı.

Uluslararası plânda Kudüs sorunu, ana Filistin sorununun esas elemanı olarak ortaya çıktı. Çeşitli organlarıyla Birleşmiş Milletler'in, insanî ve uygarlık açısından birçok yazarın gündeminde yer aldı.

Birleşmiş Milletler'ce karara bağlanan uluslararası statü teorik olarak gündemde kaldı. Araplara gelince, Kudüs'e uluslararası bir statü veren ve onu bölen kararı kabul etmediler. Siyonistler de aralarında uluslararası statü açısından fikir ayrılıklarına düştüler fakat kurulacak olan devlete yeteri kadar oy toplayabilmek açısından bu kararı kabul ettiler. İngiliz güçlerin Filistini terk etmesiyle harp başladı. Filistini işgâl etme düşüncesindeki siyonistlerin hazırladığı plânda ilk hedef Kudüs idi.

Daha İngilizler ülkeyi terketmeden önce, manda rejiminin ileri gelenleri işgâlci siyonistlere modern şehirde bulunan birçok mahalleyi verdiler. 9 Nisan 1948 günü Irgoun isimli siyonist kuruluş Deyr Yasin katliamını gerçekleştirdi. Bu katliam halkı göçe zorlamada ilk adım oldu. Kudüs sakinleri, bazı kutsal cihad güçlerinin oluşturulması ve Ürdün birliklerinin de yardımı ile eski şehirde direnebildiler. Bu olaylar olurken Birleşmiş Milletler nezdindeki Himaye Konseyi uluslararası statünün uygulanmasına karar verdi ve Kudüs hakkında özel bir statüyü incelemeye başladı. 21 Nisan 1948 günü bu projeyi kabul için Genel Kurul'a sundu. Genel Kurul aynı

zamanda şehre bir yönetici tayin edecekti. Fakat bu problemle ilgili olarak olağanüstü toplantıya çağırılan Genel Kurul problemin üzerine eğilmek yerine, Güvenlik Konseyi'ne üye ülkeler konsolosları ve Uluslararası Kızılhaç gözetiminde, şehirde barış teminini sağlayacak bir girişimle uğraşmaya başladı.

Bu çabalar başarısızlıkla sonuçlanınca, Genel Kurul 6 Mayıs 1948 günkü toplantısında Manda rejimini deruhte eden hükümetten tarafsız bir vali atayarak, şehirde bulunan kutsal yerlerin güvence altına alınmasını kararlaştırdı; fakat, atanan genel vali görevinde başarılı olamayınca bu vazifeden affını istemede gecikmedi.

15 Mayıs 1948 günü Arap kesim Kudüs'te bir zafer kazanmak üzere iken ilk ateşkes ilan edildi ki bu antlaşma siyonistlere tekrar eski pozisyonlarını kazanma ve yeni bir saldırı plânlama açılarından zaman kazandırdı. İkinci defa imzalanan ateşkes antlaşması ile savaş durdu.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kont Folk Bernadotte'u, Filistin meselesine barışçı bir çözüm bulmak ve kutsal yerleri korumak için, arabuluculukla görevlendirdi.

Kont Bernadotte 8 Temmuz 1948 günü, Filistin sorununu çözümleyebilmek için hazırladığı teklif paketini Güvenlik Konseyi'ne sundu. Bu pakette Kont Bernadotte Kudüs'ün Arap kesimine bağlanmasını, Yahudi toplumu için otonom bir bölge oluşturulmasını ve kutsal yerler için özel bir yönetmelik teklif ediyordu. Kont Bernadotte'un görüşüne göre Arap kesiminin merkezinde yer alacak Kudüs'e yapılacak baskılar veya tecrit girişimleri çok zorlaşacaktı.

Arabulucu Kont Bernadotte, siyonistlerin lehine değişen güç dengesi sonucu, her nekadar Kudüs'ün uluslararasılaştırılması görüşüne döndüyse de, yapmış olduğu ilk teklifler sebebiyle 17 Eylül 1948 günü siyonistler tarafından katledildi.

30 Kasım 1948'de imzalanan ateşkes ve 3 Nisan 1948 de imzalanan barış antlaşmaları gereği, Kutsal şehir tarafların o an bulundukları mevkilere göre pay ediliyordu. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 11 Aralık 1948'de tesis ettiği Arabulma Komisyonu toplantısında Arap delegasyonu, Kudüs bölgesinin tamamen uluslararası bir bölge olmasını ve burada bulunan kutsal yerlerin bölünmemesi fikrini ileri sürdüler.

Siyonist delegasyon ise şehirde Statü Quo'nun korunmasını ve uluslararasılık hüviyetinin sadece kutsal yerlerce sınırlandırılması görüşünü savundular. Arabulma Komisyonu şehirde Statü Quo'nun korunmasını ve her iki tarafın da ellerinde bulunan kutsal yerleri kendilerinin idâre etmeleri kararını alarak, bu görüşü taraflara benimsetmede başarılı oldu. Bu projeye göre açık olarak Kudüs'ün iki tarafın da başşehri olmadığı ve iki tarafın da Kudüs'ü kendisine başşehir yapma hakkı olmadığı belirtiliyordu.

Ürdün haricinde kalan diğer Arap ülkeleri bu projeyi kabul etmediler. İsrailliler de kabul etmediler. 9 Aralık 1949'da toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu da projeyi, başlangıçta savunulan uluslararasılaştırma fikrine aykırı olduğu gerekçesi ile, kabul etmedi. Aynı gün, katolik ve ortodoks kiliselerinden gelen baskı sonucu, Genel Kurul Kudüs bölgesine uluslararası bir statü veren kararı kabul etti. Şehrin içinde ve dışında kalan kutsal yerlerin korunması uluslararası seviyede garanti altına alınıyor ve himaye konseyine Kudüs anayasasını hazırlama görevi veriliyordu.

Himaye Komisyonu kendisine verilen bu vazifeyi yerine getirerek bahsolunan statüyü hazırladı ve uygulamaya konulmasına karar verdi (43. madde). 11 Aralık 1949 günü uluslararası hâle getirme özel kâidelerini görüşen Knesset (İsrail Parlementosu), tamamen oldu bitti politikasına uygun olarak ve uluslararası kamu oyunu hiçe sayarak, Kudüs'ü İsrail'in başşehri ilan etti. Halbuki uluslararası hukuk içtihatlarında açıkça yer aldığı üzere, geçici olarak bir yeri elinde bulunduran tarafın kanûnî ve hukûkî düzende değişiklikler yapacak tasarruflarda bulunması, ekonomik, finansman açısından sosyal ve kültürel yönlerden karar alması yasak idi.

Himâye Konseyi İsrail'in bu kararına karşı çıkarak hazırlamış olduğu değişikliklere uğramış projesini, 14 Haziran 1950 günü özel olarak toplanan Genel Kurul'a sundu. Genel Kurul ise uluslararası seviyede başka birçok işi olduğu bahanesiyle Himâye Konseyi'nin projesini ele almadı. Genel Kurul nezdindeki Arap delegeler daha önce kabul edilmiş olan uluslararası hale getirme kararlarında değişiklikler içeren başka bir projeyi sunmaktan çekindiler, zirâ şehrin tamamının bir anda İsrail'e verileceğinden çekiniyorlardı.

Daha sonra Kudüs meselesi tıpkı Filistin meselesi gibi, Birleşmiş Milletler bünyesinde dondurulmaya bırakıldı. Yeni oturumlarda bu meselelerden hiç bahis açılmadı. Bunun sebebi ise, ortada hiç uygulanamamış olsa bile, bir

kararın alınmış olması gerçeği idi ve bu gerekçe Filistin sorunuyla ilgili diğer meseleler için de geçerliydi. İsrail oldu bitti politikasına devam ederek Birleşmiş Milletler'in uluslararası hâle getirme kararını devamlı tehdit etti. Hükümet merkezini Tel Aviv'den Kudüs'e transfer etti. 1952 senesinde ise geçici olarak Knesset'i de Kudüs'e taşıdı (Knesset için 30 Ağustos 1966'da inşası biten özel bir bina yapıldı). Bu eylemler daha önce plânlanan ve bütün bakanlık ve hükümet binalarının Kudüs'e transferini öngören plânın bir parçasıydılar.

Dünya ülkelerinin büyük bir bölümü diplomatlarını Kudüs'e göndermek istemediler. Fakat İsrail hükümeti diplomatik misyon şeflerinin itimat mektuplarını işgâl altındaki Kudüs'te takdim etmeleri konusunda inat etti. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin karşı çıkmasına rağmen her sene Mayıs aylarında askerî törenler düzenlemeye başladı.

İşgâlci kuvvet ileri gelenleri Kudüs'teki durumlarını daha da sağlamlaştırmak için 1948-1967 yılları arasında, Arapları şehirden kovduktan sonra şehri Yahudileştirmek için daha katı önlemler almaya başladılar. Bu önlemleri hızla işgâl edilmiş topraklarda uygulamaya başladı. İsrail yaptıklarına dayanak olarak 31 Mart 1950 tarihli sahipsiz araziler kanununa dayanıyordu. Oysa bu topraklar sahipsiz olmayıp sahipleri zorla göçe zorlanmışlardı. Bu kanunda öyle ilgi çekici bölümler vardı ki, adetâ en geniş toprağı müsadere etmek için herşey düşünülmüştü. Yeni Kudüs'te yer alan bu topraklar şehrin yüzölçümünün %80'inin oluşturuyordu. Şehirdeki toprakların 3/2 si Araplar aitti.

İsrailliler, 11 Aralık 1948 tarihli Genel Kurulun almış olduğu 154 nolu karara rağmen, Arapların topraklarına geri dönmesine izin vermediler. Kudüs'ten göçenlerin sayısı 70.000'e yükselmişti (1948'te İsrail Yahudi göçü için kapıları açtığında şehirde 150.520 Yahudi bulunuyordu. 1967 harbi arefesinde ise şehirdeki Yahudi sayısı 190.000 idi).

1948 ilâ 1967 yılları arasında, İsrail baskısı altındaki şehrin yaşamış olduğu olaylar korkunçtur. Şehrin büyük bir bölümünü oluşturan Arap mahallelerinden Arap, Müslüman ve Hristiyan nüfus boşaltıldı, câmiler ve kiliseler ise âdetâ bir çöl manzarası arzetmeye başladılar. Şehir, özellikle büyük bir bölümünde, Batı damgasını taşıyan Yahudi tarihinden kopmuştu. Kudüs artık Kudüs değil başka bir şehirdi.

B- 1967'DEN BERİ KUDÜS'Ü İLHAK ÇALIŞMALARI VE YAHUDİLEŞTİRME POLİTİKASI

Kısa bir aradan sonra Kudüs meselesi 5 Haziran 1967 tarihinde yeniden patladı. İsraillîler ele geçirdikleri toprakları korumak savaşçı politikalarını devam ettirebilmek, Birleşmiş Milletler kararlarından kaçabilmek ve uluslarası teamülü hiçe sayan girişimlerine devam edebilmek için faaliyetlerini arttırdılar. Kudüs şehrinin ikinci kısmını da ele geçirdikten sonra işgâl altındaki topraklarda büyük değişiklikler getiren bir rejim uygulamaya başladılar.

Kudüs'ün İsrail politikasındakiönemi sebebiyle kararlarını uygulamada çok hızlı davranıyorlardı. İşgâlden sonra uygulamaya konulan plânın ilk etabını şehirdeki Arapların ihracı konusu teşkil ediyordu. Daha sonra şehrin profilinin değiştirilmesi, Yahudileştirilmesi ve başkent haline getirilmesi geliyordu.

Şehirde bütünlüğü sağlamak amacıyla, İsrail hükümeti özel bir komisyon oluşturdu ve şehrin iki kısmını birbirinden ayıran yeni duvarı yıktı (Bu duvar 1948 olaylarından sonra inşa ettirilmişti). Yeni birleştirilen şehri idâre etmesi için kurulan özel komisyonun başına Teddy Kolek getirildi ve Tel Aviv'deki bakanlıklar buraya nakledildi.

Daha sorun Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun gündeminde askıda beklerken (17 Haziran, 5.dönem oturumu) İsrail şehrin Arap kesimini ve komşu.toprakları İsrail idâresi altına aldı. Şehirdeki bütün Arap özellikleri yok etti. Şehirde de idarî ve hukukî kararlar açısından tamamen İsrail yöntemini uygulamaya başladı. Şehri Yahudileştirme işine hız verdi. Tabiî bu işleri yaparken bütün bunların uluslararası teamüle ve yasalara aykırı olduğunun tamamen bilincindeydi.

Kudüs'ün (1) İsrail tarafından ilhak edilmesi yanında, idâre bu ilhak eylemini kolaylaştıracak pratik önlemler de alıyordu. bu önlemleri uygulamada da tamamen gelişi güzel bir yöntem uyguluyordu. İşine geldiği zaman bu kararları yasal dayanak olarak görüyor bazan da kendi çıkardığı kararları kendi hiçe sayıyordu. Bu kararlar ateşkesten hemen iki hafta sonra alınmıştı. Bu kararların alınmasına sebeb ise İsrail askerî güçleri tarafından tamamlanan işgâl eylemine yasal dayanak sağlamaktı. Hâkîkaten de, Knesset 27 Haziran 1967 tarihinde hükümet tarafından sunulan, 1948 tarihli yasama kanununda değişiklikler yapan bir kanun tasarısını kabul etti. Bu kanuna göre idâre "İsrail topraklarında" herhangi bir kesimi sadece bir

(1) Bkz. Sabri Jeris: Filistin Meseleleri (s. 73, 1980) *Kudüs'ün ilhâkı ile ilgili İsrail Kanunları.* Ayrıca bkz. Rouhi Al Khatip'in eserleri.

kararname ile ilhak edebiliyordu. Bundan bir gün sonra yani 28 Haziran 1967 tarihinde hükümet kanun kuvvetinde bir karar çıkararak "Devlet kanun, hukuk ve idâre selahiyetlerini arttırdı. İdarenin hükmü bundan böyle 70.000 dönümlük bir toprak parçası üzerinde geçerli olacaktı. Bu 70.000 dönüm içinde Kudüs'ün tamamı, Güney'de Sur Baher ve Beit Safafa'dan, Kuzey'de Matar ve Kalendya Kasabasına, Batı'da Beit Hanina'dan Doğu'da Tur Kasabası. Aizarya, Anata ve Ram'a kadar uzanan geniş bir toprak parçası yeralıyordu. Bu geniş topraklar üzerinde 100.000 Arap yaşıyordu.

Bu kararın alındığı oturumda, Knesset, Müslüman Kudüs'ü, yani şehri, yeni Yahudi Kudüs'e bağlayan belediye düzeyinde bir kanun tasarısını da kabul etti. Bu kanuna göre, lüzum görüldüğü takdirde ve herhangi bir ön araştırma yapmadan, İçişleri Bakanlığı, kanun kuvvetindeki kararname ile belirlenen sınırlar içersinde her türlü idarî ve yasal kanunları alabilecekti. 28 Haziran 1967 günü, İçişleri Bakanlığı Resmî Gazetede Kudüs belediyesinin sınırlarını çizen bir bildiri yayınlıyordu.

Bu bildiri ile, daha evvel kanun kuvvetindeki kararname ile Kudüs belediyesine verilen kesimin yüzölçümü genişletilerek bundan böyle İsrail Belediye Konseyi'nin idâresine veriliyordu. Böylece, İsrail kanununa göre Arap Kudüs "sonsuza kadar birbirine bağlı", büyük Kudüs'ün oluşturduğu İsrail toprağının bir parçası oluyordu.

Bu operasyon çerçevesinde Kudüs Komünü dağıtılarak yeni belediyeye bağlandı. İşgâlci güçler Teddy Kolek başkanlığındaki bu Belediye Meclisine, birkaç Arabı da sokmak istediler, fakat Arap halkın sert tepkisi yüzünden bu emellerinden vazgeçmek zorunda kaldılar.

1967 senesinde kabul edilen yeni bir kanunla, Arapların yeni işgâllere adaptasyonunu sağlayacak idarî ve yasal yenilikler getirildi. İsraillilere göre Araplara tanınacak bazı haklar ve yetkiler, kutsal şehrin Yahudileştirilmesinde bunların daha az itiraz edebilecekleri yöndeydi. Bu görüş kendini bazı boş bırakılmış gayrimenkulün alınışında ve bazı ekonomik tesisin idâresinde kendisini gösterdi.

1972'de kabul edilen bir kanunla bazı yeni kaideler getirildi. Yine aynı sene çıkartılan bir kanunla Araplara belediye seçimlerinde oy hakkı sağlanıyordu. Bu kanundan amaç, bir oldu bittiyle elegeçirilen Kudüs şehrinin bu statüsünü Arpalara yasal bir biçimde onaylattırmaktı. Hatta bu

kanunun yanında çıkarılan bir kararname ile oy kullanmayanlara zor kullanılabileceği hükmü de getiriliyordu. Aynı düşünüş doğrultusunda sahipsiz gayrimenkuller hakkında 1948 kanunu ile (bu kanun 1973 değişikliğe uğramıştır.) bu gayrimenkullere tazminat verilmesi kabul edilmişti. Bu kanunun 14. maddesine göre tazminat belirlenmesi için üç yıllık bir süre tanınıyordu. 1976 yılında İsrailliler bu kanunda yeniden değişiklikler yaptılar ve tazminat istem sürecini uzattılar. Buna gerekçe olarak da Arapların eski kanuna uymadıkları ve devamlı itiraz ettikleri görüşünü ileri sürüyorlardı. Kudüs'lü Arapların bu cesurca direnişi her türlü Yahudi girişine karşı alınan ortak tavrın bir parçasıydı ve işgâli kolaylaştırıcı, Arapları susturucu her türlü kanunu işlemez hale getiriyordu.

Siyonist düşman, bütün direnişlere rağmen, politikasını kolaylaştırıcı kanunları Knesset'ten çıkarmaya devam etti. Bunlardan ilki de 31 Temmuz 1980 tarihli kanun olup şunları içeriyordu:

1- Tamamiyle birleşmiş ve bütünlük arzeden Kudüs İsrail'in başkentidir.

2- Kudüs, cumhurbaşkanının, Knesset'in, hükümet ve yüce divanın bulunduğu yerdir.

3- İsrail kutsal yerleri, sebebi ne olursaolsun, her türlü kötülüğe ve saldırıya karşı koruyacak, çeşitli dinlere mensup müminlerin dînî fârizalarını yerine getirebilmeleri için her türlü önlemi alacaktır.

4- Hükümet, Kudüs'ün ve Kudüslülerin refahı için her türlü önlemi alacak, Knesset Maliye Komisyonu'nun da onayı ile, onlara özel belediye yardımlarında bulunacaktır.

Gelecekteki İsrail Anayasası'nın ana hatlarını çizen bu kanun temel bir kanundu. Bu kanunun kabulü ile şehrin Yahudileştirilmesinde yeni bir adım atılmış oluyordu. Zeten şehrin siyonistler tarafından işgâli ile birlikte bu tür kanunlar aralıksız alınıp duruyordu. Knesset himayesinde Smith Enstitüsü işgâl altındaki toprakların ve özellikle Kudüs'ün geleceği hakkında bir sondaj çalışması yaptı. Ezici bir çoğunluk "Barış" için şehirde herhangi bir tâviz verilmeyeceğini belirtti. %5 bir azınlık bazı tâvizler verilmesini kabul ediyor ve oyların ancak %2'si kalıcı bir barış için şehrin İsrail'e verilmesini onaylıyordu. Bu sondaj sonuçlarının 1977 de yapılan sondaj sonuçları ile karşılaştırılmasından anlaşıldığı üzere, kamu oyunun tutumu gittikçe sertleşiyordu.

C- KUDÜS'E SİYONİSTLERİN YERLEŞMESİ VE KUDÜS'ÜN YAHUDİLEŞTİRİLMESİ

Şehre siyonistlerin yerleştirilmesi ve Filistinlilerin bu topraklardan atılmaları 1967 şiddet eylemleri ile veya bu olayları takip eden yıllarda işbaşına gelen hükümetler tarfından başlatılmamıştı. Bu olayları 1948'de plânlanan ve Filistin topraklarının bir Yahudi yurdu olmasını amaçlayan ana plânın yapılması ile başlamıştı. Devletin en büyük kaygısı Yahudi halkı bu topraklara yerleştirebilmekti. Bu yüzden siyonist liderler, insan sayısı açısından bir büyümeyi gerçekleştirebilmek için coğrâfî büyümeye önem verdiler. 1967 şiddet olaylarından sonra bir daha 4 Haziran 1967 sınırlarına geri dönmeme prensibini kabul ettiler. Bu kararda güvenliğin yanında ekonomik ve dînî faktörler de rol oynadı. Toprak açısından genişlemeyi güvence altına alabilmek için bazı Arap toprakları üzerinde demografik çoğunluk sağlama politikası uygulamaya başlandı. Çeşitli hacim ve tabiatlarda 90 yeni koloni tesis etti (tarım kolonileri, sivil yerleşim merkezleri, belediyeler gibi). Bunun amacı 1967 öncesi sınırları güvence altına almaktı. Bu yerleştirme politikası ya hükümet direktifleri doğrultusunda ya da resmî olmayan aşırı uçların (meselâ Gush-Emonim grubu gibi) istekleri doğrultusunda uygulanıyordu.

Bu yerleştirme politikasının temelinde her ne kadar Yahudileştirme politikası yatıyorsa da bunun yanında birçok amaçlar daha vardı. Meselâ elegeçen topraklarda güvenlilik problemi, stratejik, demografik, ekonomik şartlar, koruyucu ve gerilla güçlerini sağlama, yerli halkı toprağından koparma çabaları.

İşte bu yüzden İsrailli politikacılar Batı Şeria ve Gazze şeridine Yahudilerin yerleştirilmesine büyük önem verdiler. İlk hedef daimâ yerli halkın göç ettirilmesi, ele geçen toprakların Yahudileştirilmesi olarak kaldı.

Likud hükümeti ele geçen toprakları kurtarılmış topraklar olarak görüyordu. Bu topraklar İsrail'in ayrılmaz bir parçası oldukları için Yahudileştirilmeleri ve Yahudiler tarafından oturulmaları şarttı. Camp David süreci içerisinde İsrail hiçbir zaman Batı Şeria ve Gazze şeridinde koloniler konusunda tartışmaya girmedi, hatta bu bölgelerin otonom, özerk bölge olarak ilân edilmeleri için gayret sarfetti.

Kibbutslar konusu ise ayrı bir problemdi. Mısır-İsrail görüşmeleri sırasında 3 aylık bir duraklama geçiren bu hareket sonra tekrar devam etti. Kibbutslar

toprak ve demografik olarak gelişmelerini sürdürdüler. Sonuçta işgâl kuvvetleri hem hacim olarak ve hem de derinlik olarak yayılmalarını sürdürdüler.

1967'den itibaren, Yahudilerin işgâl edilen topraklara yerleştirilmeleri meselesi çok önem kazandı. Kudüs Yahudilerin oturduğu İsrail devletinin gerçek başşehri olmalıydı. Bunun için şehre 20.000 yeni Yahudi göçmen yerleştirilmeli ve şehrin yüzölçümü Ramallah, Beytlehim ve Al Khan al Ahmarin yüzölçümlerini geçecek boyutlara gelmeliydi. Böylece tamamen Yahudi adacıkları ile çevrili olarak ortada kalacak şehirde Yahudileştirme hızlanacak ve şehrin Arap kesimi ile ilgisi tamamen kesilecekti.

1967 Haziran ayından itibaren Kudüs için yeni bir plân uygulanmaya başlandı. Bu plân yüksek seviyedeki personelden oluşan İsrailli teknik bir komite tarafından hazırlanmış, şehrin tamamını içine alan bir plândı ve iki kesimin sınırlarını belirliyordu. İsrail sonuçta ulaşmak istediği plânları şimdiden yasallaştırabilmek amacı ile, Belediye Başkanı Teddy Kolek başkanlığında, 19 ülkeden 42 eksper ve mühendisin yeraldığı, bir danışma komisyonu kurdu. Amaç Kudüs'ün İsrail sınırlarını aşan önemini vurgulamaktı. Komisyon İsrail'in asıl amaçlarını kamufle edebilmek için, İsrail-Arap ilişkileri, iki toplum arasında barış sağlanması, kutsal şehirde dînî faaliyetler gibi yan konularda görüşmeler yaptı. Bu ana komisyona bağlı alt komisyonlardan birisi "2000 yılında Kudüs" konulu uluslararası bir konferans tertipledi. Konferansa katılan 20 den fazla şehirci "şehrin gelişmesi" için yeni şehir plânı ve imar plânı üzerinde tartıştılar. Tamamen İsrailli plâncılardan oluşan bir grup bu şehircilik uzmanlarına Kudüs şehrinin kendileri tarafından hazırlanan ilk plânlarını sundular. Bu çizimler içine eski şehri, kutsal yerleri, ve şehrin yüzölçümünün % 10'luk bir bölümünü alıyordu. Sahiplerine göre bu proje sayesinde şehir görünüşünü koruyor ve şahsiyetini buluyor, şehir Yahudileştirildiği halde Arap-İslâm kimliğinden birşey kaybetmiyordu. Bu İsrail şehir plânında şu noktalar vardı:

— Eski şehrin surlarına bir park yapılacak ve surları güller ve ağaçlarla örtülecek;

— Ağlama duvarından bazı bölümler boydan boya ortaya çıkarılacak;

— Eski ve yıkılmaya yüz tutmuş binalar yıkılacak ve fakir mahalleleri ortadan kaldırılacak;

— Şehrin merkezine 2700 dönümlük bir ticaret merkezi inşa edilecek. Bu ticaret merkezi Batıda Mamen Allah Müslüman mezarlığına, Kuzeyde Yafa

yolundaki Belediye Hastahanesi'ne Güneyde demiryolu garına ve Doğuda Kudüs Suru ile Vadi el-Cevz (2) mahallesine kadar olan bir alanı kaplayacaktı.

İsrail hükümeti uluslararası bir mimarî hârikası olarak tanımlanan bu plânı uygulamaya koydu. Projenin uygulamaya konulması dünya kamu oyunda tepkilerle karşılandı. Zira netice olarak, şehrin surları içerisinde kalan birçok tarihi Arap binasının yıkılması öngörülüyordu. Sebep olarak da buradaki nüfus çokluğu öne sürülüyor, bu durumun da sağlık açısından tehlike arzettiği söyleniyordu. Ama bu bahanelerin arkasındaki gizli amaç şehrin dînî ve tarihî görünüşünü değiştirmekti. Projenin incelenmesi 1974 sonuna kadar ertelendi, ancak bu tarihten sonra İsrailliler yeniden projeyi ele almaya karar verdiler. Uygulanmasına başlangıç açısından 1974 sonunda ikinci bir Kudüs Komisyonu Kongresi yaptılar ve daha sonra 1975 sonunda üçüncü bir kongre tertip ettiler. Bu kongrelere dünyanın çeşitli yerlerinden şehircilik, plâncılık, eğitim ve sanat tarihi uzmanlarını çağırdılar.

Bu iki kongrenin açıklanan amacı, kutsal şehrin coğrafî özelliklerinin incelenmesi, gelecek açısından şehirde yapılacak olan işler konusunda yeni önerilerin değerlendirilmesi, dînî ve kültürel manzarasının korunabilmesi için alınacak olan önlemler, kültürel ve eğitim açısından ihtiyaçları tesbitti.

Kongreye katılanlar ise çoğunlukla hiçbir uluslararası kuruluşu temsil etmeyen, hiçbir özerk mimarî teknik birliğe bağlı olmayan İsrail sempatizanlarıydı. Bu kongreye uluslararası bir statü kazandırmak için İsrailliler büyük çaba harcadılar fakat kongrede alınan kararlar tamamen tarafsızlık ilkelerine aykırı, kültür değerlerinin korunmasına yönelik en temel kaideleri bile hiçe sayan kararlardı. Bütün Arap itirazlarına rağmen İsrail bu sözde "Kudüs'ü Geliştirme" programlarını uyguladı.

1-ESKİ ŞEHİRDE YAPILAN UYGULAMALAR

Önce, eski şehrin surları içerisinde ve Şeref mahallesinde Harafa ha Yehoudi ismi altında yeni bir mahalle kuruldu. Buraya 600 Yahudi ailesinin (3500 ila 5000 kişi arası) yerleştirilmesi plânlandı. Halbuki bu mahallelerde 6000 Arap oturuyordu. Operasyon "Yahudi mahallesinin şehirleştirilmesi ve geliştirilmesi" isminde özel bir komite tarafından icrâ edildi. Bu komite önce Arap

(2) Projede öngörülen bölgeler şunlardır: Bab Essahira, Bab el Amoud, Şeyh Jarrah mahalleleri, Mosrara, Saad ve Said'in bazı bölümler, Bab el Khail mahallesi, Hayfa yolu, Apocalypse'de Apocalypse meydanı, El Menchia ve Ma'men Allah, Gençler Birliği mahallesi, İtalyan Hastahanesi, El Maskoubia. Burada adı geçen yerler Eski şehrin uzantısı olup tarihi yerleşim mahalleleridir. Buralarda yapılacak herhangi bir değişim şehrin daha da çirkinleşmesine yol açacaktır.

aileleri yerlerinden çıkarttı , Yahudi göçmenler için yeni lojmanlar inşa etti, mahallenin bazı bölümlerinde ise kamuya yönelik parklar ve ticaret merkezleri inşâ etti.

Yahudi mahallesinin inşâsına çok büyük bir plân çerçeveşinde başlandı. İmar Bakanlığı bu iş için çok önemli bir bütçe tahsis etti, fakat sonuçta şehir çirkinleşti ve özellikle Yahudi mahallesi mimarî açıdan çok kötü oldu. Zira eski Yahudi mahallesi şehrin ayrılmaz ve tamamlayacı bir parçası olduğu için yerine yapılan yeni binalar bu düzeni tamamen bozdular.

Tabiî bu çalışmalar, Kudüs şehrinin tümü üzerinde yapılmış plânın ancak bir bölümüydü. Adımlar ufak ufak atılıyor ve her adımdan sonra dünya kamu oyunun reaksiyonu gözlemleniyor, değerlendiriliyor ve plânlı çalışmanın ritmi bu reaksiyonlara göre ayarlanıyordu. Bu çalışmalar dünya Müslüman ve Hristiyanlarının öyle büyük bir tepkisine yol açtılar ki, siyonistler eski oldukları bahanesiyle giriştikleri yıkım işini ve Müslüman halkı göçe zorlama işini rölantiye almak zorunda kaldılar. Buna rağmen Hay Enasara, Bab el Hadid, Bab el Khalil ve Bab el Magariba 'da oturan çok sayıdaki Hristiyanın göçe zorlanması Vatikanın tepki göstermesine sebep oldu.

Proje 1974 başında başlatıldı. Önce eski şehrin surları karşısındaki Yafa kapısının (Bab Al-Amud) yakınındaki 30 dönümlük toprağın düzenlemesi yapıldı.

Magariba, Şeref ve Yahudi mahallelerindeki yıkım faaliyetleri bir müddet için durduysa da bu defa da "Yeşil Kemer" projesi ismi altında Kudüs şehrini çevreleyen eski mahallelerin ve tarihi mezarlıkların yıkım işine başlanıldı. Bu bölgeye Isaac Wolfson'un (bu iş için gönüllü olarak büyük para yardımı yapan bir Amerikalı) isminden esinlerenek Wolfson bahçelievleri ismi verildi.

Şehir surlarının yakınlarında bulunan mahallelerden Arap halkın çıkarılması işlemine, şehrin gelişip güzelleştirilmesi bahanesi ile , 1970 yılında başlanmıştı. Bu arada da şehrin Yahudileştirilme politikasına ivme kazandırılmıştı. Bu arada (Silvan, Aizarya, Bab el Khalil, Bab el Amud, Zeytin dağı) civarı halkın oturmasına yasak bölge ilân edildi. Bu projenin açılış merasimi 1974 yılı başında eski şehrin surları karşısında Yafa kapısına yakın 30 dönüm arazinin sahipsiz olması bahanesiyle umuma açık bir park haline getirmekle yapıldı.

Teddy Kolek'in yaptığı açıklamalara göre eski şehrin çevresine taştan banklar yapılacaktı. Bu banklara şehrin surları boyunca gezinti yapmak isteyenler yoruldukları zaman oturacaklar, toplantı ve konferanslar yapılacak, gezinti imkânı sağlayacak, surların dışında kalan Bab el Magariba (30 dönüm

büyüklüğünde) da Beyt Es-Selam (Barışevi) ismi altında bir park yaptırılacaktı.
1975 senesi sonlarına doğru El Omariya mahallesinde "Jaras Al Hürriye" (özgürlük çanı) ismi altında büyük bir park yaptırılması için kampanya açıldı. Bu park Kudüs demiryolu garı yakınında büyük bir alanı kaplayacak ve Sur civarında hazırlanan plânın bir parçasını oluşturacaktı.

Bu park Amerika Birleşik Devletleri'nin 200. kuruluş yıldönümü münasebetiyle 1976 yılı Ocak ayında açıldı. Tabii ki bu projenin de gâyesi, şehrin güzelleştirilmesi değil, Müslüman Arapların mallarına el koymak ve şehri daha çok Yahudileştirmekti.

2- DUVARLARIN DIŞINDA KUDÜS'E YAHUDİ HALKIN YERLEŞTİRİLMESİ

Sosyal gâyesinin dışında, şehre Yahudilerin yerleştirilmesinde bir de askerî gâye vardı. Bu yüzden yerleştirme harekâtına 1948 harbinin hemen ertesinde başlandı. Şehirde çıkabilecek herhangi bir sürtüşme tehlikesine karşı şehrin Batı yakasında inşâ edilen yeni mahalleler o şekilde meydana getirildi ki tam Arap kesimin oturduğu bölgeyi karşılarına aldılar ve yeşil hat boyunca inşa edildiler. Binalar tıpkı kale biçiminde inşa edilmişlerdi. Her türlü top ateşine karşı dayanıklı olup teraslarında ise beton siperler bulunuyordu. Bu şekilleriyle Arap halkın oturduğu bölgenin tam karşısında adetâ bir duvar vazifesi görüyorlardı.

Binalar, 1967 Kudüs'ü işgâl hârekâtında, ilk deneylerden başarı ile geçtiler. 1967 senesinden sonra, tamamen stratejik açıdan düşünülmüş yeni binaların inşâsına başlanıldı. Böylece Kudüs'ün her kesimine yayılmış ve şehri adetâ bir kemer gibi çevreleyen ve Arap halkın oturduğu kesimin dışarıya açılan yollarını kesen yeni Yahudi mahalleleri yapıldı.

Durumlarını daha da emin bir hale getirmek gâyesi ile, şehrin plânını ve Yahudileri buraya yerleştirmekle vazifeli hükümet komisyonları, Kudüs'ün sınırlarını aşan ve tepe noktalarda, yeni yerleşim bölgeleri plânladılar. Böylece, üst üste yaşayan Araplar Yahudi denizinin ortasında kalmış bir ada haline geliyorlardı, zaten gâye de siyonistleri Araplardan tamamen ayıran bir kesime yerleştirmek değil miydi? Bu denizin içinde bunalacak olan Araplar eninde sonunda topraklarını terk edeceklerdi. Kudüs şehrini büyütme plânı içinde ele alınan faaliyetler Batı Şeria'yı enlem ve boylam olarak paçalamayı öngörüyordu. Bu plânlamada ne bir topografik çizim ne de maddî bir bölünme vardı, tek düşünce güvenlilikti.

Likud'un iktidara geldiği 1977 Mayıs ayına kadar şehrin etrafında devasâ bir duvar inşa edilmiş bulunuyordu. Bu duvar tamamen betondan yapılmış yeni mahallelerden ve kibbutslardan oluşuyordu.

Bu tarihten sonra şehre siyonistlerin yerleştirilmesine hız verildi. Kudüs Bakanlıklararası Komisyonu, Konut Bakanlığı Komisyonu, Yahudi Yerleştirme Ajansı, İsrail Kirin Kimit Milli Fonu Haimenote himayesindeki "İsrail" Toprakları idâresi ve Kudüs belediyesi gibi hükümete bağlı birçok kuruluş bu plânın icrasında yardımcı oldular. Kudüs'ün yeni kesiminde kısa zamanda 12.830 konut yapıldı. Finansman ve anlayış açılarından hükümetin kalkınma programlarında şehrin ve yolların inşâasına öncelik veriliyordu.

1975 senesi sonunda, şehrin eski mahallelerine de Yahudileri yerleştirebilmek için yeni bir komisyon kuruldu. Bu komisyon gelecek dört yıl içinde 54.000 konutun inşâasını plânladı.

Kibbustları ve Kudüs etrafında yeni yeni mahallelerin yapılmasını öngören yeni bir proje daha yapıldı. Bu proje sayesinde Arapların oturduğu kesim tamamen tutsak alınıyor ve boğulmaya mahkûm ediliyordu. Yeni yapılacak ünitelere 25.000 ilâ 50.000 kişilik bir nüfusun yerleştirilmesi plânlanıyordu. Böylece Kudüs'te Yahudilerin yerleştiği bölgeler Güney'de Gouch Assionn ve Kyriat Arba'dan Batıda Khan el Ahmar'a kadar uzanıyordu.

1977 Mayıs ayında İşçi Partisi'nin iktidara ortak olmasından vazgeçmesine kadar Kudüs'e Yahudileri yerleştirme plânlarına devam edildi. Kıyı ile Atarut arasında, El Latron boyunca, kuzeye doğru bugünkü Kudüs yoluna paralel yeni bir çevre yolu yapılmasına karar verildi. (Bu yol boyunca bir demiryolu da yer alacaktı). Kibbutslar bu yol boyunca inşa edilecekti. İnşaat sırasında El-Bire'nin Batı'sındaki Jebel Tavil, Kudüs'ün güney doğusundaki Jabaa kasabası ve Anata Arap köyünün topraklarına da böylece el konulacaktı. Bu yolun inşâasıyla hem Kudüs çember içinde kalacak ve hem de Batı Şeria iki kısma bölünmüş olacaktı.

17 Mayıs 1977 tarihinde Likud iktidara gelince, daha önceden hazırlanan Likud plânı gereği Kudüs bölgesine Yahudilerin yerleştirilmeleri yeni bir döneme girerek hız kazandı. (El Latroune kesimindeki Kafar Rout'a yeni yapılan Kibbutslar Moudiyne'de yapılan Kibbutslara katılıyordu). Kudüs şehrinin genişletilebilmesi için 3 proje daha yapıldı. Bu projelerden birincisinde şehir girişine 3 Kibbuts (Jefaout, Mealya Edomin ve Afrat) inşâası ve Kudüs banliyösü çevre yolunun yapılması plânlanıyordu. İkinci projede ise şehir sınırları dışında, biri Beyt Hurun'da diğeri Jebel El Khalil

güneyinde, Samu yakınlarında iki yerleşim bölgesinin inşâası plânlanıyordu.

Üçüncü proje ise Jefaoutta üç yeni Kibbuts'un yapılmasını ve Gouch Assioun'daki Yahudi nüfusu arttırmayı plânlıyordu.

Bu yeni merkezlerin inşâasıyla Kudüs bölgesinde Yahudi kesimin oturduğu bölge tamamen emniyet altına alınacaktı.

Genel olarak Mısır,İsrail arasındaki politik görüşmeler şehrin Yahudileştirilmesi hareketini hızlandırdı. Şehre Yahudilerin yerleştirilmesinden sorumlu bakanlık komisyonu başkanı, Tarım bakanı Ariel Sharon, yapılması gerekenleri şöyle açıklıyordu: "Komisyon daha aktif bir şekilde çalışmalı ve bu arada Arapları kendi hallerine bırakmalıdır. Fakat eğer gâyemiz Kudüs'ü garanti altına almak ise bu yüzyılın sonuna kadar 1.000.000 Yahudinin Kudüs ve banliyösünde yaşar hale gelmesini sağlamak gerekir."

1979'da yapılan Weizmann (veya Savunma Bakanlığı) plânında ise iki fikir yer alıyordu. Yahudileştirmenin tamamlanabilmesi için Kudüs çevresine daha çok Yahudiyi yerleştirmek; Tel Jefaout, Mealya Edomim ve Afrat'ta kurulacak olan üç yerleşim bölgesi arasında bağlantıyı iyi sağlayarak Yahudi halkın Arap nüfus ile olan temasını kesmek. Bugün bu üç Kibbuts yerleştirme politikasının odak noktasını teşkil etmektedir. Projeler ise bu Kibbutsları biran önce geliştirmek için yapılmaktadır. 1980 yılına kadar yerleştirme politikası doğrultusunda daha evvelce kurulmuş olan Kibbutslara Takoua (Beytlehim'in Güney Doğusu),Jyowne (Jib'in doğusu),Mealya Edomim-B (Bi Anata), Mealya Edomim (Ayn Şmeys), Joun-B (Kudüs'ün Güney Batısındaki Jib toprakları) Kibbutsları ilâve olunmuştur.

Kudüs'e Yahudi halkın yerleştirilmesi politikasına ağırlık verildiği müddetçe İsrail'in Kudüs üzerindeki oyunları ancak çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Bu işe dört elle sarılan kuruluşlar, şehrin girişinin olduğu gibi çıkışının da kontrol altına alınmasını plânlamakta ve şehri Kibbuts'larla çepeçevre sarmak istemektedirler. Kudüs bugün banliyösünden Yahudi gökdelenleri sayesinde tamamen ayrılmıştır. Aynı kuruluşlar Arap nüfusun demografik olarak artışını engellemekte ve bu nüfusun şehri terketmesi için ellerinden geleni yapmakta ve aynı gayreti Yahudileri buraya yerleştirebilmek için de göstermektedirler. Bu arada bize söylenecek tek şey bu konuda Arap-Müslüman dayanışmasının zayıflığıdır.

D- KUDÜS'TEKİ ARAP NÜFUSUN BOŞALTILMASI

Kudüs'te girişilen eylemlerin amaçlarının en başında, şehirdeki 1967'de var olan demografik oranın Yahudiler lehine bozulmasıdır. 1967'de şehrin 100.000 olan Yahudi nüfusu 190.000'e ve 1976'da ise 250.000'e fırlamıştır. Yeni yapılan plânlar ise önümüzdeki senelerde Yahudi nüfusu daha da arttırmak içindir (Nüfus plânlaması konusunda uzmanlaşmış bir hükümet komisyonunun yaptığı tahminlere göre 1982 senesinde Kudüs nufüsu 530.000 kişi olacak ve bunun %75'i Yahudi olacaktı). Bu rakamlar yerleştirme plânının ne denli iyi işlediğinin bir göstergesidir. Yahudi oranının artmasındaki diğer bir husus ise şehirdeki Arapların göç etmesidir. Bugün dünyadaki en fazla nüfus artış oranına (%4,2) sahip olmalarına rağmen Kudüs'ün 1948 de 70.000 olan nüfusu 1976'da ancak 90.000 olabilmiştir. Halbuki Yahudi oranı iki misli artmış ve bunda zorla toprağa yerleştirme politikasının rolü büyük olmuştur. Arapların yüksek bir doğum oranına sahip olmaları İsraillilerin her zaman korkulu rüyası olmuştur.

Demografik dengeyi lehte tutabilmek için birçok proje geliştirilmiştir. Bu projelerde Yahudi nüfus artışı %4,4 olarak plânlanmıştır. Bunun %1,9'u normal doğum %2,5'u ise göç ettirme yoluyla sağlanacaktır.

Yahudi savunması adlı aşırı bir birliğin kurucusu olan Meir Kahane 1967 Mart'ında, işgâl altındaki Kudüs'ten bütün Arapların çıkarılmasını istemiştir. Zira ona göre şehirde 80.000 Arabın bulunması yakında şehri yeni bir Kuzey İrlanda yapacaktır.

Bu tür isteklerin ışığı altında İsrailli yöneticiler yerli halkı kademe kademe topraklarından çıkartmaktadırlar.

1- TERÖRİZM

1967'de Kudüs'ün işgâlinin ilk günlerinden itibaren, askerî İsrail otoritelerince terörizm direk olarak kullanılmıştır. Bu eylemlere daha önce de Deyr Yasin, Kafr,Kassem ve diğer yerlerde de tanık olmuştuk. Kudüs ve işgâl altındaki topraklar sürekli olarak bir karışıklık, grevler, dayanışma kampanyaları, işgâlcilere karşı silahlı direniş ortamında yaşamaya mecbur bırakılmıştır. İşgâlci otoriteler şehir halkını sindirici devamlı bir baskı rejimi uygulamaktadırlar.

2-ARAP YERLEŞİM BİRİMLERİNİN YIKIMI VE DİNAMİTLENMESİ

İsrailliler şehri Arap nüfustan arındırabilmek için şehir duvarlarının içinde ve dışında Arapların oturdukları konutları yıkmakta ve dinamitlemektedirler. İşgâlin ilk günlerinde El-Megara mahallesinde 130 Arap evi ve 2 câmi, Al-Haram mahallelerinde ise 200 ev ve bir depo tamamen yıkılmıştır. Latroun bölgesinde, Beyt Nuba, Amvas ve Yalu kasabalarında evler tamamen yok edilmiş, halka öyle bir korku salınmıştır ki adetâ bütün nüfus oturdukları yerlerden kaçmak zorunda kalmışlardır. Bu arada sudan sebeplerle tutuklanmaların, şehrin güvenliği için sakıncalı görülenlerin, izinsiz ikamet ettikleri öne sürülenlerin evleri yıkılmıştır. Yeni kanalizasyon yapımı bahanesiyle yapılan kazılarda birçok Arap evi oturulmaz hale getirilmiştir.

3- EKONOMİK BASKI

Arap nüfusun şehri terketmesi için uygulanan endirek bir yöntem de ekonomik baskı yöntemidir. Arap ekonomisini batırmak, onu İsrail ekonomisi içinde eritebilmek, Kudüs ekonomisini diğer komşu şehir ve kasabalardan izole etmek gâyesi ile Ürdün parası yerine İsrail parası geçerli kılınmış, şehre her türlü zirâî ve sınaî maddenin girişi yasaklanarak İsrail mallarının satışı sağlanmış, İsrailli tüccarların yatırımları desteklenmiş, şehirde İsrail ticâret merkezleri kurulmuş, İsrail ticâret kanunu yürürlüğe konulmuştur. Araplar için yeni ve ağır bir vergi sistemi uygulanmaya başlanmıştır. (20'den fazla tipte vergi uygulanmakta bu arada ordu ve yeni göçmenler için vergi alınmaktadır). Bu vergiler Arap halktan, en ufak bir adalet kaygusu duyulmadan, halkın durumu hiçe sayılarak, içinde bulunduğu zor hayat şartları görmezlikten gelinerek zorla tahsil edilmektedir. Vergileri toplayabilmek için siyonist rejim zor kullanmakta, kamulaştırma, el koyma, mühürleme ve uzaklaştırma gibi yöntemler uygulanmaktadır.

Alt yapı ve kamu hizmetleri bahane edilerek ekonomik baskı daha da ağırlaştırılmıştır. Bugün şehire işgâlcilerin yapmış olduğu yeni su ve elektrik şebekesi hizmet vermektedir. Bu yolla da Arap kuruluşlar kolayca susuz veya elektriksiz bırakılabilmektedir.

Arap gençlerin iş bulamaması da göçe zorlayıcı önlemlerden biridir. Bu baskılar sonucu genellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçan Arap gençleri, araya giren mesafe dolayısiyle, anayurtları ile olan bağlarını tamamen kopartmak zorunda kalmaktadırlar.

4- GAYRİMENKUL VE MENKULLERE EL KONULMASI

İşgâlci güçlerin halkı göçe zorlamak ve şehri Yahudileştirmek için uyguladığı diğer bir yöntem de Arapların topraklarına, evlerine ve mallarına el koyma yöntemidir.

Bu uygulamaya, 27 Haziran 1967 günü şehrin işgâl edilmesi ve işgâl kuvvetlerince gerçekleştirilen sayımla başlanılmıştır. Bu uygulamaya yasal dayanak olarak da yurtlarını terk etmek zorunda bırakılan Arapların şehrin yeni kısmında ve Doğusunda geride bıraktıkları ile başlanılmıştır. (tıpkı 1948'de olduğu gibi). Boş bırakılan mallar ve toprakların bir sayımı yapılmış ve daha sonra bunlara el konulmuştur. 1948 ve 1967 olaylarından sonra şehri terkedenlerin geride bıraktıkları toprak Kudüs'teki Araplara ait toprakların %84'ünü teşkil etmektedir. Şehrin Arap kesiminde toprağı ve malı olan Yahudilere bu mallarını geri almaları için izin verildiyse de, Yahudi kesiminde malı olan Araplara bu izin verilmemiş hatta Arapların bu bölgeye girmeleri katiyetle yasaklanmıştır.

Bu el koyma harekâtında İsrailliler ayrıca İngilizlerin, kamu yararına kullanılabilecek malvarlığına el koymaya imkân sağlayan 1943 tarihli yasadan faydalanmışlar, hastahane, okul, stadyum, bahçe, çeşme yapacağız diye birçok yere el koydukları halde bu yapıları hiçbir zaman yapmamışlardır.

Kudüs'ün yeşil alan düzenlemeleri için yürürlükte olan kanunları da yine el koyma amacı ile kötüye kullanılmış ve bu kanun Arap mallarına el koymada bir silah olmuştur. Bu arada Kudüs'ü ağaçlandırma projesi adı altında Krin Kaymet isimli Millî Yahudi fonunca gerçekleştirilen plân sayesinde Peygamber Samuel topraklarının büyük bir bölümüne Şi'fat'ın (Ramut ve Ramat Eshkal) batısında kalan Araplara ait topraklara, Al-Haram bölgesinin büyük bir bölümüne 1967'den önce el konulmuştur.

Kudüs'te ve çevresinde boş olarak duran Arap toprakları yeşil bölge olarak ilân edilerek toprak sahiplerinin buralara yerleşmelerine mânî olunmuştur.

Güvenlik gerekçesiyle şehir surlarının içinde ve dışında birçok bölgeye el konulmuş, böylelikle, 1968 yılında Kudüs şehrini Güney ve Kuzeyden iki şerit halinde çevreleyen 4000 dönüm toprak gaspedilmiştir.

Yine aynı sene, surların içinde kalan bölümde, El-Magareba, Bab-El Silsile ve sözde İsrail mahallesi adı verilen mahallelerde, 116 dönüm toprağa daha el konulmuştur. Bu gasp edilen topraklar üzerinde evler, ticâret yerleri, okullar,

câmiler, iki anıtkabir (Abu-Madien El-Ghut ve El-Fahriye zâviyeleri), Basura tarihî çarşısı ve arkeolojik kalıntıları ile Tüccar Caddesi (Bab-el Silsile) bulunuyordu. Yine surların iç kesiminde, bu işgâl edilen topraklara 17'si daha ilâve olundu. Bu yeni gasp edilen topraklar üzerinde Al-Haram-Al-Sharif duvarı civarı ve arkeolojik önem arzeden bir bina (Tenkiziye Medresesi)'da vardı.

Halkı bu yerlerden çıkartabilmek için tehlike alarmı, güç kullanılması, binaların dinamitlenmesi, buldozer kullanımı gibi, çeşitli yöntemler uygulanıyordu. İşgâl kuvvetleri 1970 senesi zarfında, Kuzey Doğu ve Güney kesimlerinde, "Büyük Jerusalem" planı çerçevesi içinde, ekonomik, politik, ulaşım ve yeni iş yerleri açma gibi sebeplerle 11.680 dönüm toprağa daha el koydular. 1972 senesinde ise Kudüs'ün Doğusunda kalan Anata ve Aizaniya bölgelerinde 5.000 dönüm toprağa daha el koydular. Al-Khan Al-Ahmar projesi çerçevesinde, 1974 yılında 70.000 dönüm toprak daha gasp edildi. 1975 yılında ise Anata'da 500 dönüm, Aizaniya ve Abu-Dis'te binlerce dönüm, Beyt Eskariya ve Beytlehim bölgelerinde yine binlerce dönüm toprak gaspedildi. Takibeden 1976 yılında, El-Bire mevkiinde, Jabaa ve Er-Ram köylerinde yeni yapılan Kudüs yolu güzergâhında, şehrin banliyösünde ve yeni yapılan Kudüs yolu güzergâhında, şehrin banliyösünde ve yeni mahallelerinde (Nebi Samuel ve Jilo) yine binlerce dönüm toprak zorla gasp edildi. Yine bu elkoyma planı içinde Eriha yolu üzerinde Abu-Dis'te 500, Kudüs-Ramallah yolu üzerinde, El-Bire'deki Jebel-Tauil eteklerinde 3000 dönüm toprağa el kondu.

1977 ve 1978 yılları zorla el koyma eylemlerinin arttığı yıllar oldu (Bilhassa El-Bire, Gush-Ashyun, Atrut ve Jebel el-Mükebbir bölgelerinde). 1979 yılında işgâlciler el-Ceyb ve Jabaa köylerinde 3000, Abu-Dis bölgesinde ise 15.000 dönüm toprağı gaspettiler. Ram bölgesinde ve Telle'deki "Fransız" Tepesi denilen mevki ile Nifi Yakup arasında birçok ev tahrip edildi. Adumim yerleşim bölgesini yaratabilmek için Gush-Ashun yakınlarında, Afrat yerleşim bölgesinde 300 dönüm toprağa el kondu.

1980 yılında ise Kudüs ile Tel Aviv'i birbirine bağlayacak yolun inşâası için Kudüs yakınlarındaki Beyt Hanına da 2000 dönümlük, üzerinde tarım yapılan toprak parçasına el kondu. Yine aynı sene Nifih Yakup ile Kuzey mahallesini birbirine bağlayacak yol inşâası için Nifi Yakup'ta 2500 dönüm toprağa el konuldu.

Bu gasp işlerinde ise İsrailli yöneticiler şu yöntemi uyguluyorlardı: Önce gasp edilecek toprak bölgesinde bütün inşâatlar durduruluyor ve yeni inşâat müsâadesi verilmiyordu. Daha sonra bu toprak parçasının etrafı güvenlik gerekçesi ile dikenli telle çevriliyordu. Bu dikenli tellere halkın yaklaşması yasaklanıyor ve nihayet bu toprağa Yahudi ahâlî yerleştiriliyordu.

Ṭabii el konulacak olan araziler rastgele ve gelişi güzel seçilmiyor, önce bu arazinin stratejik önemine bakılıyordu. Bugün haritaya baktığımızda, el konulan toprakların Kuzeyden, Güneyden, Doğudan ve Batıdan Kudüs ve yakın çevresini tam bir çember içine aldığını görüyoruz. Böylece bu çember içerisinde bırakılan Arap halk boğularak yokolmaya mahkûm ediliyordu. İsrailliler, yeni çıkarılan,izinsiz yapılmış Arap binalara el konması kanunuyla bayağı toprak kazanmakla kalmayıp, Arap halkın demografik olarak çöküşüne de zemin hazırlıyorlardı.

5- EĞİTİM KONUSUNDA GETİRİLEN KISITLAMALAR

Bu eserimizin ilk bölümlerinde, Müslüman halkın, kendisine uygulanan zulüm karşısında, öz benliğini, uygarlığını, tarihini, kültürünü ve kimliğini kaybetmemek için eğitime nasıl önem verdiğine değinmiştik. Tabii bu durum İsrailli işgâlcilerin hiç hoşuna gitmiyor ve bu konuda da baskı rejimi uyguluyorlardı. Bu baskılar sonucu birçok Arap genci, bilhassa yüksek öğrenimleri için, yurt dışına kaçmak zorunda bırakılıyordu.

Kudüs'ün ilhâk kararından sonra, siyonist rejim bütün devlet okullarına el koydu (2'si lise olmak üzere 30 okul). Bu okullarda uygulanan Ürdün eğitim programı kaldırıldı,bütün eğitim kitaplarına el konuldu, bunların yerine 1948'de işgâl altındaki topraklardaki okullarda okutulan kitaplar okutulmaya başlandı. Bu aradaArap Eğitim (denetleme kurulu lağv edilerek, eğitim kurumları Eğitim Bakanlığı ve Kudüs Belediyesine (tabii bu iki kuruluş da İsrail kurumuydular) bağlandı.

Arap eğitim kadrosunun bu uygulamalara çok sert bir tarzda karşı çıkması üzerine devlet okulları yeniden açıldı fakat bu okullara vasıfsız yeni öğretmenler tayin edildi. Bu arada İsrail yöneticileri devlete bağlı olmayan okulları da otoriteleri altına almak istediler. Batı Şeria'daki bazı okullar hâlâ, yeniden düzenlenmiş olmasına rağmen, Ürdün sistemini uyguluyorlardı. Tabii İsrailliler Kudüslü Arap öğrencilerin bu okullara gitmesine mânî oldular.

İsrail'in uygulamakta olduğu eğitim sistemi Kudüs şehrindeki en büyük problemlerin başında geliyor ve Kudüs halkının meselesi olmaktan çıkarak uluslararası boyutlar kazanıyor, büyük direniş hareketlerini de beraberinde getiriyordu. Meselâ devlete bağlı olmayan okullar, bütün engellemelere, ders kitaplarına konan sansüre rağmen, İsrail sistemini uygulamamakta direniyorlardı. Buna karşın, insan eğitiminde en önemli safha olan ilk öğretimde uygulanan program sayesinde tarihin çeşitli dönemlerinde Yahudilerin önemi, bütün bilinen gerçekler hiçe sayılarak, resmî İsrail tarihi, abartılı bir şekilde İsrail'in Filistin'de yaptığı iyi işler, İsrail'in bu toprakları işgâl etmediği fakat yaşanır bir hale getirdiği masalları zorla genç beyinlere sokuluyordu.

Yine bu okullarda işlenen çeşitli konularda, Arapların rolü küçültülüyor, kendi kendilerine olan güvenleri sarsılıyor, Arapların medeniyete katkıları gözardı ediliyor, Arap tarihi devamlı bir gerilemeler tarihi, millî kurtuluş hareketleri uygarlıkla bağdaşmayan olaylar olarak gösteriliyordu. Bu arada Kudüs'te bulunan okullar sağlık koşullarından, ders kitaplarının pahalılığından, ders kitaplarının geç basılmalarından ve dağıtılmalarından, kütüphanelerinde uygulanan zalimâne sansürden devamlı şikâyet ediyorlardı. Ayrıca bu okullar, müfettişlik kurumunun iyi işlememesinden, bütçelerinin azlığından, teknik-meslekî disiplinin yokluğundan ve öğretim kadrosunun maaşlarının azlığından şikayet ediyorlardı.

Diğer yandan İsrailli yöneticiler okullar hakkında gelişi güzel kararlar da alabiliyorlardı (Meselâ 16 Mart 1981 günü Kudüs Üniversitesi bünyesindeki Abu-Dis Fakültesi kapatıldı). Bu uygulamalar sonunda Filistinli gençler ya ülkeden kaçıyor ya da İsraillilerin işyerlerinde ekmek paralarını kazanmaya zorlanıyorlardı.

E- KAZI ÇALIŞMALARI VE KUTSAL YERLERE KARŞI SAYGISIZLIK HAREKETLERİ

Yahudileştirme politikasının ışığı altında, Filistinin ve halkının kültürel ve dînî kimliğini yok etmek için, işgâl altındaki topraklar her gün, dinî, kültürel ve uygarlığını simgeleyen yerlerde yeni İsrail girişimleri ile karşılaşıyorlardı. Bu tür girişimlerden en çok etkilenen de tabiî ki kutsal yerleriyle, âbideleriyle ve uygarlık kimliği ile Kudüs şehri oluyordu.

1- EL AKSA CAMİİ ALTINDA YAPILAN KAZILAR

İngiliz manda rejimi kuvvetleri bile şehrin dînî, mânevî, kültürel ve uygarlık kimliğine saygı duymuş, şehir içindeki bu tür yapıların ellenilmesine müsaade etmemiş ve bu yapılarda yapılacak herhangi bir değişikliğe mânî olmuştu. Kutsal, tarihî ve kültürel yerlerin değerlerine hâlel geleceği düşüncesi ile şehrin surları içinde kalan bölümde hiçbir kazı çalışmasına izin vermemişlerdi. Bu devirde yapılan kazılar ancak surların dışında ve güneydeki sınırlı bir arazi parçası üzerinde yapılabilmiştir.

Halbuki, yahudiler, şehri ellerine geçirdikleri andan itibaren, dînî, arkeolojik, kültürel değeri ne olursa olsun, elleri altında bulunan her yerde kazı yapmak konusunda tereddüt göstermemişlerdir. Dahası çok ender bulunan Laşiş, Ölü Deniz yazmaları gibi Filistin müzesinin en kıymetli hazineleri İsrail müzesine transfer edilmiştir.

Bu arada en vahim olay olarak El-Aksa câmiinde yapılan kazılardan bahsetmemiz gerekir ki bu kazılar caminin yıkılmasına yol açabilecek dereceye gelmiş, Müslümanların ilk kıblesi, islâmiyetin üçüncü önemli Haramı, Peygamberin miraç yeri, müminlerin ziyaret etmeleri bizzat Hz. Muhammed (S.A.S.)'in hadislerinde belirtilen, Allah'ın sevgisine mazhar olmuş bu yere saygısız bir girişimdir. Bu olay hiçbir Müslümanın kabul edemeyeceği bir olaydır.

İsrail yöneticileri, din adamları ve arkeologlardan oluşan bir kurulun tavsiyeleri doğrultusunda Kudüs'te girişmiş oldukları kazı faaliyetlerinin amaçlarını şöyle açıklamışlardır:

— Al Haram Al-Sharif'in Güney ve Batı surlarında arkeolojik araştırmalar yapmak ve "ağlama duvarı" adını verdikleri 485 metre uzunluğundaki suru meydana çıkartmak;

— Bu sura bitişik, medrese, câmi, çarşı, mağaza gibi bütün Müslümanlara ait yapıları yıkmak;

— Al Haram Al-Sharif'e el koymak ve Büyük Tapınak düzenlemesini yapmak.

Bir asırdan beri burada yapılan arkeolojik kazılar ne böyle bir mâbedin harabelerinin burada bulunduğunu ne de Süleyman devrindeki Dâvûd şehrinin burada bulunduğunu bilimsel olarak kanıtlayabilmişlerdir.

15 Temmuz 1968'de, İsrail Arkeoloji Dairesi himayesinde, gerek İsrail'de gerekse yabancı ülkelerde, 40'tan fazla şehirde kazı çalışmalarının ilk etabı başlatılmıştır.

Bu kazıların en önemlileri (İbrani Üniversitesi'nden) Benjamin Mazar tarafından İsrail Araştırma Birliği adına, Tapınak Tepesi (Al-Heykel)'nin güney duvarının eteğinde, Al-Haram Al-Sharif duvarı boyunca, El-Aksa câmiinin, Kadınlar câmiinin, Müslümanlar müzesinin ve El-Fahriye minaresinin güney cihetinin arkasında yapılmıştır. Kazıların derinliği 14 metreye kadar varmıştır.

Mazar bu ilk etap kazı çalışmalarının sonuçlarını "Eski Jerusalem şehrinde yapılan kazılar" ismi altında yayınlamıştır. Mazar bu kazıları şehrin kronolojik gelişimi ve tarihi yerleşimi açısından İsrail'in Kudüs hakkında hazırlamış olduğu plânın bir parçası olarak görüyordu.

Her nekadar kazılarda teknik işlemler ve arkeolojik bir çizgi uyguluyor ise de, kazıları, hertürlü gerçeği hiçe sayan siyonist emellere hizmet gâyesini taşıyordu. Hâkîkaten de kazılara katılan ekip elemanlarının tek özlemi Yahudilerin Filistin topraklarına dönmelerini haklı gösterebilecek bazı kanıtlar ortaya çıkarabilmekti. Mazar'ın eserinde de bu özlem açık bir şekilde kendini hissettirmekteydi. Kazıda çıkarılan, Müslüman ve Arap kültürünün izlerini taşıyan, ve işgâl altındaki toprakların dışına çıkarılmaları yasaklanmış olan birçok tarihî eşyâ, ticârî çıkarlar uğruna, haraç mezat satılıyordu (3).

Kazıların ilk etabının bittiği yerden itibaren, 1969 yılında bu defa 80 metre boyundaki bir yüzey üzerinde, Al-Haram Al-Sharif duvarı boyunca ve Al-Haram kapılarından birisine (El Magaribe kapısı) kadar, El-Fahriye tapınağına bağlı birçok islâmî, dînî yapının altından geçen kazıların ikinci etabı başlatıldı.

Kazıların üçüncü etabı ise 1970 senesinde başlatıldı. 1975 yılında yeniden başlatılan kazılar halen devam etmektedir. Bu son kazılara eski mahkeme binasının altında bulunan bir noktadan başlanılmış olup, çalışmalar Al-Haram Al-Sharif kapılarının beşinin altından geçerek 80 metre gitmektedir. Kazılan yerlerin üst kısmında ise birçok dînî ve arkeolojik yapı yer almaktadır (Kaytbay câmileri, Al-Katta çarşısı, eski okullar). Kazılar 10 ila 14 metre arasında değişen derinliklerde yapılmaktadır.

(3) Kazı çalışmalarının merhaleleri konusunda bkz.: Arap ve Müslümanlar gözüyle Kudüs (Ürdün Dışişleri Bakanlığı yayını) 1980, İslâmabad Konferansına sunulmuştur.

Kazıların dördüncü ve beşinci etaplarına 1973 tarihinde başlanılmış ve 1974 senesine kadar devam edilmiştir. Bu kazılar doğu istikametinde 80 metrelik bir düzlem üzerinde, Güney duvarları arka tarafından başlayarak El-Aksa Câmii ve Al-Haram Al-Sharif'in duvarları boyunca ilerliyordu.

Altıncı etap çalışmaları ise 1979 yılı başında Doğu duvarları ortasından başlıyarak Al-Haram Al-Sharif'in kenarlarını takip ediyordu (Hz. Meryem'in evi ve altın Kapı'nın altından geçiyordu).

Yedinci etap ise, Al Buraq (diğer bir ismi "ağlama meydanı'dır) meydanında kazıları daha bir derinleştirmekti. Bu kazı El-Aksa câmiinin Batı duvarı boyunca ilerliyordu. Kazının şantiyesi 1977 yılında kurulduysa da, yapılacak kazı çalışmalarını rahatlatmak amacı ile, 1970-77 yılları arasında, kazı güzergâhında bulunan 200 bina yıkıldı. Burada dikkat edilecek nokta, bu kazıların çok büyük bir bölümünün Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler için çok önemli olan eski şehirde yapılmış olması idi (Bu arada şehrin dışında da kazılar yapıldı ise de bunlar şehir içinde yapılan kazıların boyutlarında değillerdi). Bu kazıların yapılmasında öne sürülen sebeplerin başında ağlama duvarına kolay ulaşımı sağlama geliyordu. Diğer bir sebep ise, Süleyman Tapınağı'nı ortaya çıkartmaktı. Bu sebeple kazılar Al-Haram Al-Sharif bölgesinde yapılıyordu (Bu bölgede El-Aksa Câmii ve Muallak Taşı bulunmaktadır). Bölge, üzerinde barındırdığı câmiler, minâreler, kubbeler ile tam bir Müslüman toprağıdır (Bölgenin islâmi karakteri, İngiliz mandası zamanında, bu işlerle ilgilenen komisyonun aldığı 1530 tarihli bir kararla sabittir). İçinde bulunduğumuz şu anda, bütün Birleşmiş Milletler veya UNESCO kararlarına rağmen ve Kudüs şehri için ne kadar tehlikeler arzederse arzetsin, bu kazılara devam edilmektedir.
Hâkîkaten de İsrail hükümetleri, üniversite özerkliğini bahane ederek, kazıları durdurma hakları olmadığını ileri sürmektedirler. Halbuki Üniversitelerin kazılar yapabilmesi için hükümetin onayını almaları gerekmektedir. Görünüşte bu kazılar tamamen ilmî amaçlı kazılardır, fakat hâkîkatte ise evlerin, dükkânların, dînî yerlerin, kültür miraslarının temelleri sarsılmakta, yapılar hasar görmekte böylece yıkılmaları için sebeb yaratılmaktadır. Bu kazılar sonucu hasar gören önemli yapılara mîsâl olarak Ribat Kürd'ü, Cevheriye Medresesi, Osmanlı Okulu, Kaytlay minaresi, Kattlanan Kapısını, El-Aksa câmii bünyesinde yeralan vakıf binalarını, yeraltı geçitlerini, arkeolojik değere sahip birçok evi sayabiliriz.

2- DİĞER MUKADDES YERLERE TECAVÜZ

Daha 1948 senesinde, şehrin işgâli ile birlikte siyonistler, Müslüman ve Hristiyan, dînî mabed ve arkeolojik yerlerini hedef alan faaliyetlerini başlattılar. Yeni şehirdeki (Ma'man Allah Mezarlığı, Hristiyan Mezarlıkları, Muallak Taş Kubbesi, Yeniden Doğuş Kilisesi, Notre Dame Kilisesi). 1967 savaşından sonra, şehrin Müslüman, Hristiyan bütün önemli yerleri siyonistlerin eline geçince, her nekadar işgalciler, şehirdeki ibâdet özgürlüğüne saygılı olacaklarını belirttilerse de, şehrin bütün kutsal yerleri ve arkeoloji değerleri saldırılarına ilk hedefleri teşkil etmeye başladı. Bu yıkmaya yönelik eylemlere o kadar çok örnek vardı ki. Kazı çalışmaları suretiyle yıkılan Müslüman ve Hristiyanlara ait binalara ilaveten işgâlci siyonistlerin diğer bazı eylemlerini de saymakta fayda mülâhaza ediyoruz.

- Batıdan ve Güneyden, El-Aksa câmii bünyesindeki vakıflara ait binalara el konulması, gasp edilmesi, yıkılması ve dinamitlenmesi;
- Magrib kapılarının, Al-Haram Al-Sharif kapılarından birinin ve bölgede bulunan bir askerî üssün işgâli;
- Al-Haram Al-Sharif yakınlarında bulunan ve Kudüs tarihinde önemli yerleri olan Tenkiziye Medresesi, El-Fahriye zaviyesi, Bab er Rahme ve Yusufiye mezarlıklarının istîlâsı;
- İsrailli askerlerin, aşırı uçlara bağlı siyonist unsurların ve Yahudi dînî gösterilerin yapılması. Bu gösterilerde müminlerin gururlarıyla oynanmış, ibadetleri bozulmuş ve kutsal yerlerde yapılmaması gereken eylemler ve saygısızca davranışlarda bulunulmuştur;
- El-Aksa câmiin altında çok derin kazıların yapılması;
- Al-Haram Al-Sharif mevkiinde, İsrailli dînî ve politik liderler tarafından büyük Tapınağın inşa edileceğinin açıklanması;
- 21 Ağustos 1969 günü El-Aksa câmiinde çıkarılan yangın.Bu olay işgâlci siyonistlerin kutsal yerlerde giriştikleri saygısızca eylemlerin en büyük örneğidir ;
- Müslüman mahkemelerin aldığı kararların uygulanmasına mânî olunması;
- Vakıflar Müdürlüğüve İslâm Komitesi tarafından yapılan şikâyetlerin kaale alınmaması;
- Cami inşâatlarına engel olunması;
- Kudüs ve dünyadaki en eski kiliselerden birisi olan Yeniden Diriliş Kilisesi-

ne karşı girişilen sayısız saygısızca davranışlar ve kilisedeki birçok dînî eşyanın çalınması;

- 1970 yılında İsrail polisince Kıptî kilisesi gayrimenkulleri ve din adamlarına karşı saldırılar;
- Kudüs'teki birçok Hristiyan kurum ve merkezin yakılması;
- İsrailli otoritelerce, defalarca tekrarlanan Saint Georges Ortodoks Kilisesine, Fransız Notre Dame Kilisesine, manastıra, Benediktin Papazlar Kilisesine, Apostolik Nons Sarayına, saygısız hareketler;
- Siyon tepesindeki Hristiyan mezarlıklarına el konulması;
- Bazı Hristiyan gayrimenkullerinin gaspedilmesi (Demiryolu ile Kral Dâvûd oteli arasında kalan papazlara ait bağlar, Schiller Alman Okulu, Bielorusse kilisesine ait toprak ve binalar);
- Notre Dame kilisesini zorla satın almak için yapılan baskılar;
- Kilise mensuplarına karşı girişilen caydırma, baskı ve saldırı eylemleri (Kıptî kilisesi papazlarına, başpiskopos Vasilios'a, Ortodoks patriğe ve başpiskopos Cappuci'ye karşı);
- İbadet hürriyetini kısıtlayıcı eylemler

Kudüs meselesinden fazla uzaklaşmadan bu eylemlerin gâyelerinden birisinin de, islâm dinince en önemli yerlerden birisi olarak kabul edilen, Halil-ür-Rahman şehrindeki kutsal Hz. İbrahim câmiin işgâl edilmesi, yozlaştırılması ve Yahudileştirilmesi olduğunun da altını çizmemiz gerekmektedir. Bu tapınakta Yahudilerin ibadet etmeye başlamaları, göçmenlerin bu câmii etrafına yerleştirilmeye başlanılması bu gâyeye örnek teşkil etmektedir. Aslında İsraillilerin Hz. İbrahim tapınağına karşı giriştikleri eylemler, gelecekte El Aksa câmii ve diğer kutsal yerlere neler yapabilecekleri hakkında bize bir fikir vermektedir. İşte bu yüzden siyonist işgâlcilerin Hz. İbrahim câmiinde yapabildiklerinin bir özetinin Kudüs dosyamıza girmesinde büyük yararlar vardır.

3- KUDÜS ŞEHRİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Herkesin kabul edeceği gibi, Kudüş şehri, dünya kültür mirasının ayrılmaz bir parçasıdır. Abideleri ve her şeyiyle yüzyıllar süren bir uygarlığın sessiz sâhibidir. Bununla beraber, şehir İsraillilerin eline geçtiğinden beri, hızlı bir değişim sürecinden geçerek, siyonistlerin daha önce plânladıkları, Yahudilerin şehre yerleştirilmeleri ve modernizasyon çalışmaları sebebi ile,

karakterini kaybetmekte, silikleşmekte ve gittikçe Avrupa ve Amerika'nın kişiliksiz beton yığını şehirlerine benzemektedir. Şehir bütün dînî özelliklerinden arındırılmaktadır. Yeni inşâatlarda estetiğe hiç bakılmamaktadır.

Tabiî bu yeni yapılaşmada politik ve askerî çıkarlar, şehirlerin Yahudileştirilmesi eyleminin hemen arkasından gelmekte, İsrail'in şehrin bütünü üzerinde egemen bir duruma gelebilmesi kaygusu, acaip bir şehrin doğmasına yol açmaktadır.

Yahudilileştirme plânlarına politik ve askerî kaygılara bir de ekonomik çıkarlar eklenmektedir. Bu amaçla şehrin yatırımcıların ve turistlerin dikkatini çekebilmesi için (bilhassa Amerikalı yatırımcı ve turistlerin) büyük proje çalışmaları yapılmaktadır. Oteller, turistik tesisler, yeni yerleşim alanları gibi. Tabiî bu projeler icrâ edilirken şehrin dînî özellikleri hesaba katılmamaktadır. Ama bundan daha önemlisi, bilhassa Kudüs'ün eski kesiminde yer alan ve tarihi mahallelerin yıkıma uğramasıdır. Bu mahalleler şehre Arap damgasını vuran ünvânlardır. Zamanla bu unsur tamamen silinmektedir.

İsrail'in giriştiği bu eylemler, dünya kamuoyunda nefretle karşılanmıştır. Şehrin karakterinin bozulmasına verilebilecek örneklerden birisi Jebel-el-Mukebler bölgesinde (Hz. Ömer'in antlaşmayı yazdığı yer) otel ve turizm merkezlerinin inşâasıdır. Bazı gözlemcilerin de belirttiği üzere, şayet İsrail hükümetleri plânladıkları projeleri bu şekilde ve bu hızla uygulamaya devam ederlerse, yüzyıllar süren bir birikimle ortaya çıkan kutsal şehir, bir daha hiçbir şekilde yerine getirilemeyecek özelliklerini kaybedecektir.

İsrailli otoritelerce gerçekleştirilen bu eylemlere en şiddetli tepki, şehrin yeni düzenleme projelerinde çalışan fakat daha sonra yaptığı işin vehâmetini anlayarak, 1972 senesinde görevinden istifa eden, İsrailli mimar M. Kutcher'den gelmiştir.

Yayınladığı eserde Kutcher İsrailli otoritelere şiddetle çatarak, şehrin bir Doğu şehri olduğunu, bundan dolayı şehirde oryantal özellikler bulunmasını ve eski binaların yeni binalarla bir uyum içerisinde bulunmalarının gerektiğini savunmuştur. İsrailli otoriteleri, mânevî değerleri hiçe sayarak modern ve kişiliksiz bir canavar yaratmakla suçlanmıştır.

Şehrin yüzyılların ağırlığını taşıyan özelliklerini silebilmek için, İsrailli otoriteler cadde, mahalle, sokak ve meydan isimlerini de değiştirmeye başlamışlardır (mesalâ: Süleyman yoluna (Kanûnî) Paraşütçüler Yolu; Aş-

Şurfe tepesine: Jebaat Hamftar; Bab el-Magrıb'e Ruhub Beit Muhi; Harat el-Sharafa'a: Mishqaq Ladakh isimleri verilmiştir). Bu arada, trafik işaretlerinde, PTT hizmetlerinde kullanılan işaretlerde, resmî ilânlarda, resmî yazışmalarda, televizyon ve radyoda İbranice kullanılmaya başlanmıştır.

F- ULUSLARARASI KARARLARDA KUDÜS MESELESİ

Daha önce de değindiğimiz üzere, genel olarak Filistin problemi ve özel olarak Kudüs meselesi 1950 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun gündemine alınmıyordu. Bunun yerine Filistinli mültecilere yardım başlığı (Uluslararası Yardımlaşma Ajansı Genel Direktörünün raporu) gündemdeydi. Tabiî bu gündeme alınmama konusunun başlıca sebebi Amerika Birleşik Devletleri ve Güvenlik Konseyi'ne üye Batılı ülkelerin yaptığı baskı idi. Diğer taraftan, Filistin ve Kudüs meselesini gündeme getirebilmek için Arap ve üçüncü dünya ülkeleri kendilerini gereken olgunluğa sahip görmüyorlardı. Bu suskunluk 1967 senesinde Kudüs'ün Doğu kesimi ile diğer Filistin topraklarının (Batı Şeria, Gazze şeridi), Sina yarımadası ve Golan tepelerinin ilhâkına kadar sürdü. İşgâl güçleri, kamu oyunun sabır gücünü zorlayarak, bütün karşı koymalara, kınamalara rağmen Kudüs'ü işgâl eylemlerini başlattılar.

1967 senesinde İsrail hükümeti, Kudüs'ü ilhâk ettiğini karara bağlayan tasarıyı Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun olağanüstü oturumuna sununca, bu hareketi büyük tepki gördü ve yapılan oylamada 90 karşı oya karşılık 20 çekimser oy çıkarak, 4. 7. 1967 tarihli ve 2253 sayı altında İsrail aleyhine bir karar alındı. Genel Kurul İsrail'in yarattığı bu durum karşısındaki endişelerini dile getirerek İsrail'i Kudüs'ün statüsünü değiştirmek gâyesi ile aldığı bütün kararları geri almaya ve bu tür eylemlerini durdurmaya davet etti. Genel Sekreteri, olayla ilgili bir rapor hazırlama ve bu raporu Güvenlik Konseyine sunmakla görevlendirdi. 12. 7. 1967 tarihinde sunulan raporda İsrail Dışişleri Bakanının Kudüs'te İsrail tarafından alınan bazı önlemleri anlatan mektubu da yer alıyordu. Fakat sözü edilen mektupta ne alınan bu önlemlerin mahiyeti vardı ne de 2253 sayılı karara uyulduğunu gösteren faaliyetler. Genel Kurul 14. 7. 1967 tarih ve 2254 sayılı (100 oya karşı 18 oy) kararında 2253 sayılı kararı uygulamayan İsrail'i şiddetle kınıyor ve yeniden İsrail'i Kudüs'ün uluslararası statüsünü değiştiren bütün eylemlerini durdurmaya davet ediyordu. Genel Kurul Birleşmiş Milletler Genel Sekreterini tekrar Güvenlik Konseyine sunulacak yeni bir raporu hazırlamakla görevlendirdi. İsrail hem bu kararı tanımadığını ve hem de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin özel temsilcisi Ernesto Talman'ı (4) kabul etmeyeceğini

(4) Bkz. Ekli listedeki BMT Kararları.

açıkladı (21. 8/3. 9. 1967). Ayrıca daha evvelki uygulamalarından da vazgeçmeyeceğini bildirdi. İsrail Kudüs'ü ilhâk etmekle şehri bir bütünlüğe kavuşturduğunu ve ibâdet özgürlüğünü sağladığını belirtiyordu. Ayrıca, şehirde giriştiği çeşitli eylemler yüzünden hiçbir uluslararası antlaşmaya ve herhangi bir ülkenin menfaatlerine, halel gelmediğini öne sürüyordu. İsrailli otoriteler Kudüs'ü ilhâk kararlarının geri dönülmez ve üzerinde herhangi bir müzakere veya pazarlık yapılamaz bir karar olduğu görüşündeydiler. Filistin'in yerli halkı bütün gücü ile bu kararlara karşı koyuyor ve İsrail kararlarının hem bir milletin kendi geleceğini kendisinin tayin edeceği uluslararası hükmüne, hem Birleşmiş Milletler şartına ve hem de Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesine aykırı olduğunu belirtiyorlardı.

İsrail'in hâlâ Kudüs'ün görünüşünü değiştiren eylemlerine devam ettiği, ilhâk kararını yasallaştırabilmek için yasal ve idarî kararlar aldığını Talman Genel kurula sunulan raporunda uzun uzun anlatıyordu.

Bundan sonraki tarihlerde de gerek Genel Kurul ve gerekse Güvenlik Konseyi İsrail'in giriştiği eylemleri gayrî kanunî bulan, kınayan, lanetliyen birçok karar aldı. Fakat İsrailli otoriteler bu kararların hiçbirin tanımadılar veya bunları reddettiler.

Birleşmiş Milletler'in konu ile ilgili faaliyetleri sadece Genel Kurul ve güvenlik konseyi çerçevesinde kalmadı, meselâ UNESCO da (5) aynı doğrultuda kararlar aldı. Birleşmiş Milletler dışında birçok ülke de yaptıkları açıklamalarla İsrail'i kınadılar ve İsrail'i Birleşmiş Milletler kararlarına saygılı olmaya davet ettiler.

Aynı hükümetler Filistin halkının vazgeçilmez haklarını tanıdıklarını, Filistin halkının işgâl altındaki topraklara geri dönmesi gerektiğini, bağımsız bir ülke kurabilmelerini, FKT'nın Filistin Devleti'nin yasal ve tek temsilcisi olarak tanıdıklarını defalarca beyân ettiler. Aynı beyânları İslâm Konferansı Zirve Toplantıları, Bağlantısız ülkeler hareketi, Arap Birliği Teşkilâtı da dile getirdiler (6). Fakat bütün bu beyanlar, çağrılar, kınamalar İsrail otoritelerinin bir kulağından girdi öteki kulağından çıktı.

Yukarda saydığımız kurum ve kuruluşların dışında daha birçok kuruluş aynı uyarıları İsrail hükümetlerine ilettiler, duydukları endişeleri bildirdiler. Fakat bu arada Batı basını İsrail'i karşılarına alabilecek bir girişime veya kampanyaya cesaret edemedi. Bu durum uluslararası düzeyde başlatılan antisiyonist sesin gerektiği gibi duyurulamamasına yol açtı.

(5) Bkz. Ekli listedeki UNESCO Kararları.

(6) Bkz. Ekli listedeki BMT Genel Kurul Kararları.

Filistin sorunu, kutsal yerlere yönelik saygısızca davranışları nedeni ile, bu yerlerin yıkılması sebebiyle Müslüman milletleri yakından ilgilendiren bir meseledir. Kutsal şehrin biran evvel hürriyetine kavuşması için Müslümanların yaptığı insanlık görevi bütün insanlığın ve bütün dinlerin saygı duyması gereken bir görevdir. Bütün islâmî toplantılar bu meseleye eğilmişler, bu konuda kararlar almışlar ve tavsiyelerde bulunmuşlardır. Meselâ Kahire İslâmî İncelemeler Akademisi, İslâm Konferansları, Rabıta ve birçokları gibi. Bu kuruluşlar Kudüs'ü eski statüsüne kavuşturmayan her türlü girişime karşı çıkmaktadırlar.

Vatikan bile, çok iyi düşünülmüş bir emperyalist-siyonist plânın uygulanmaya konulmuş olmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Başpiskopos Cappuci'nin gözaltına alınması ve cezalandırılması üzerine resmî açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamada Papa'nın da sözlerine yer verilmiştir. Papa, Ortadoğu'nun en karışık günlerinde bile Kudüs'teki din adamlarına saygı gösterildiğinden bahsederek eğer İsrail bu politikasına devam edecek olursa zaten nazik olan ortamın daha da vahim bir hal alacağından bahsetmekteydi.

Vatikan'ın aldığı bu tavır diğer birçok Hristiyan kilisesinin de aynı doğrultuda tavır almalarını sağladı (7).

Kudüs'ün Apostolik rahibi ise Arap göçü hakkında şöyle diyordu "Bütün bu olaylardan sonra ortada bir tek müze kalacak. Bu müzenin vitrinlerinde ise dinlerin ölümlerinden sonra geride bıraktıkları hatıralar olacak" (8).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Kudüs konusunda takındığı tavır ise endişeleri arttırıyordu (9). İsrail'in Kudüs konusunda uyguladığı inatçı potikaya Amerika arka çıkıyordu. Fakat durumun böyle olmasına rağmen İsrail'in Kudüs'ü ilhâk etme eylemlerine karşı çıktılar. İsrail'in Kudüs'te geçici olarak uyguladıkları önlemlerin ileride kalıcı bir uygulamaya dönüşeceğinin farkına vardılar. Amerika Birleşik Devletleri Birleşmiş Milletler'de Kudüs

(7) 22 Mart 1971 tarihinde Vatikan gazetesinde yayınlanan bir başmakalede, Kudüste gerçekleştirilen İsrail eylemleri hakkında şu açıklamalar yapılmaktadır:

Kudüs'te oturan Müslüman ve Hristiyan halkın İsraillilere tanınan ev edinebilme kolaylıklarından kendilerinin de yararlanabilmeleri istekleri geri çekilmeye zorlanmaktadır. Kendilerine oturacak başka yerler aramaları gerekmektedir ki bu tarihe kadar atalarına ait topraklarda oturma süreleri bitmiş olacaktır. Gazete İsraillilere bir çağrıda bulunarak, İsraillileri, varlıklarından rahatsız olan azınlıkların haklarını saymaya ve boğma politikalarına son vermeye davet ediyor. Daci incelemesi, İbidem.

(8) Daci'nin Başpiskopos ile görüşmesi 22.9.1975.

(9) Bu tavır ancak Kudüs'ün Amerikan çıkarlarının bulunduğu bir örnek olması ile izâh edilebilir. Kutsal şehrin ihlâk edilmesini ABD tanımaya cesaret etmemiş midir?

konusu ile ilgili olan ve şehrin İsrail tarafından ilhâk edilmesine karşı çıkan her karara imzalarını koydular (10).

1969 yılı Aralık ayında Devlet Bakanı William Rogers, İsrail'in bazı gâyelerini sempati ile karşıladıklarını bildirirken, Kudüs'ün İsrail tarfından ilhâk edilmesine ve şehrin statüsü üzerinde hiçbir pazarlığa imkân tanımayacaklarını kesin bir dille açıklıyordu.

Amerika'nın işin başında takınmış olduğu olumlu tavır bugüne kadar değişikliğe uğramadan devam etti. Bununla beraber, meselâ Rusya Yahudilerin İsrail'e göç etmeleri konusunda ve Devlet Bakanlığının (11) onaylamamasına rağmen, bu Yahudilerin şehre yerleştirilmelerine yardımcı oldular. Bu tür operasyonları finanse etmekle Amerika Birleşik Devletleri açıkça Cenevre antlaşmasını çiğnemektedir.

Dünyanın ileri gelen birçok şahsiyeti İsrail plânlarını ve Kudüs'ün Yahudileştirilmesini şiddetle kınadı. Arnold Toynbee ve Jeffrey Fairlong tarafından ortaklaşa yazılan ve 15 Mart 1971 tarihli Times'ta yayınlanan mektupta bu iki şahsiyet şehirde yapılanlardan duydukları endişeleri belirtiyorlardı. Aynı yazıda, yazarlar bütün Yahudiler adına konuşan İsrail ileri gelenlerini bir defa daha konu üzerinde derinlemesine düşünmeye davet ediyorlardı. Yazarları hayrete düşüren bir olay ise Hristiyan dünyasının olaylara adetâ seyirci kalmasıydı.

Yine Times dergisinde 17 Haziran 1972 tarihinde yayınlanan diğer bir mektupta, (Kudüs'te eğitimci olarak çalışan bir arkeolog, Oxford'da arkeoloji profesörü) Dr. Kathleen Canyon, şehirde yapılan kazıların yaptığı tahribattan duyduğu endişeleri dile getirerek bütün dünya kamuoyunu bu kazıların durdurulması için eyleme davet ediyordu.

Batı basın dünyasının bir kesimi de İsrailli otoritelerin Kudüs siyasetini hem Ortadoğu hem de dünya barışını tehdit eder bir politika olarak gördüklerini belirtmeye başladılar. Bu gazetecilere göre İsrail Kudüs manzarasını berbat ediyordu. Ayrıca bütün dünya basını yerli halkın göçe zorlandığını ve evlerin yıkıldığını doğruluyordu.

(10) İsrail Hükümeti, Başkan Cemal Abdül Nasır'ın ölümü münasebeti ile Doğu Kudüs'te bulunan konsolosluklardaki bayrakların yarıya indirilmesine karşı çıkmıştır. (ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, İspanya ve Türkiye Başkonsoloslukları). Bu karşı çıkmaya Doğu Kudüs'te konsolosluğu bulunan ülkeler diplomatik bir cevap vererek, bayraklarını yarıya indirmişlerdir. Tel Aviv'deki sefaretlerinden bağımsız olan bu 6 ülkeye ait konsolosluklar Doğu Kudüs'ün ihlâkını tanımamışlardır. Raporlarını direk olarak Dışişleri bakanlıklarına göndermişlerdir.

(11) 1971 senesinde, Sovyet Yahudilerinin İsrail'e gelmeleri ve burada bir ev edinebilmeleri için ABD 50 milyon dolarlık bir maddi yardımda bulunmuştur. 1974 senesinde ABD Devlet Bakanlığı Amerikalı bir kuruma, İsrail'e yerleşen Sovyet Yahudilerine yardım amacı ile 20 milyon dolarlık bir bağışta bulunmuştur.

Aldıkları kararların hiçe sayıldığını gören kuruluşlar, kurumlar, devletler, İsrail'e dur diyebilmek için bazı yaptırım kararları almaya başladılar.

UNESCO, Kudüs'teki İsrail faaliyetleri konusunda derinlemesine bir inceleme yaptırttı. Bilindiği üzere modern dünya artık kültür mirasının korunmasına büyük önem vermektedir. Bu miras bütün insanlığın mirası olarak kabul edilmekte ve korunması için uluslarası antlaşmalar imzalanmaktadır (1954 La Haye Antlaşması, 1956 Delhi, Arkeologlar Genel Kongresi kararları).İsrail La Haye Antlaşmasını imzalayan ülkelerden birisidir.

İşgâl altındaki kültür mirası 1948 yılında İsrail'in bölgeye geldiği andan itibaren devamlı bir tehdit altındaydı fakat 1967 olaylarına kadar dünya kamuoyu olaylara gözlerini yummayı tercih etmişti. Zira işgâl edilen topraklar arkeoloji ve tarih açısından çok kıymetli hazineler ihtiva ediyorlardı. İsrail tahribattan dolayı suçlu bulundu.

1967 senesi sonunda, UNESCO, Albay Karl Brünner'i, Kudüs'teki kültürel mirası korumakla görevli Genel Komiser olarak tayin etti. Brünner, UNESCO'nun bu konudaki uzman servisleri ile irtibat kurarak İsrail'in verdiği zararların bilançosu çıkarttı. Brünner ayrıca UNESCO'nun diğer bir komiseri (Rubinic) ile de temas geçerek, İsrailli otoriteler üzerinde bu zararlar konusunda bir araştırma yaptı.

Kudüs dahil olmak üzere, işgâl altındaki Arap toprakları üzerinde İsrail'in yaptığı hasar konusu UNESCO'nun Genel Konferansı ve İcra Konseyleri' nde gündeme getirildi. Çoğunluğu genel ve bir kaçı özellikle Kudüs ile ilgili bir çok karar tasarısı kabul edildi. Özellikle Kudüs'ün tarihî kimliğinin korunması UNESCO'nun en önemli kaygılarından birini teşkil etmeye başladı.

Diğer taraftan, çeşitli organlar kanalı ile, 14 Haziran 1967 den beri Birleşmiş Milletler işgâl altındaki topraklardaki insan hakları konulu 20 den fazla karar tasarısını kabul etti. 1949 da toplanan 4. Cenevre Konvanisyonu ise harb zamanı sivillerin korunması, toplu imhaya karşı çıkılması, toplu göçe engel olunması, yürürlükteki kanunlara saygı gösterilmesi, toplu ceza uygulamalarına mânî olunması, sivilleri kötü uygulamalardan koruma konusunda almış olduğu kararların Kudüs halkı içinde geçerli olduğunu bildirdi (12).

27.dönem çalışmaları esnasında,15 Mart 1971 tarihinde aldığı 6 nolu karar ile İnsan Hakları Komisyonu, işgâl altındaki topraklarda yaptığı uygulamalardan, Birleşmiş Milletler şartı ve uluslararası hukuk kuralları ile yüklendiği yükümlülükleri yerine getirmediği için İsrail'i mahkûm etti. Kudüs için İnsan

(12) 14 Haziran 1967 tarihinde Güvenlik Konseyinin 237 numaralı ilk kararında İsrail 1967 Orta Doğu savaşından etkilenen bölgelerde insan haklarına riayet etmeye davet edilmiştir. Genel

Hakları Komisyonu'nun kararında yer alan şu paragraf çok önemlidir. "İnsan Hakları Komisyonu, harp esnasında sivil halkın korunması ile ilgili olarak Cenevre Konferansı (12 Haziran 1949) tarafından kabul edilen insan hakları temel özgürlükleri ve diğer uluslararası dökümanlardaki benzeri hakların Kudüs dahil olmak üzere Orta Doğu'da silah zoruyla İsrail tarafından işgâl edilen topraklarda yaşayanların tümü için de geçerli olduğunu belirtir."

İşgâl altındaki toprak üzerinde (Kudüs bu topraklara dahildir) Kibbutslar yaratmadaki inatçılığı, mülteci ve göçmenlere ana yurtlarına dönüş hakkını tanımaması konusunda İsrail eylemleri insanlığa karşı bir saldırı ve uluslararası hukuk kurallarının ihlâli olarak kabul edilmelidir.

"İsrail'in, Kudüs dahil olmak üzere, işgâl altındaki toprakları koloni haline getirmek ve buraya Yahudileri yerleştirmek için giriştiği eylemler tamamen geçersizdir".

283. dönem toplantısında, 22 Mart 1973 günü kabul ettiği 3 nolu kararda ise İnsan Hakları Komisyonu, İsrail'in uygulamalarının birer "Savaş Suçu ve İnsanlığa Saldırı" olduklarını kabul etmiştir. Nazi suçluların savaş suçlusu olarak Nüremberg'de ölüme mahkûm edilmelerinden beri bu tür ırkçı suçlamalar sadece üç ülke için yapılmıştır ki bunlar Güney Afrika, Rodezya ve İsrail'dir.

İsrail saldısından sonra Dünya Sağlık Teşkilâtı da, sağlık nedenleri , göçe zorlanmış olanların Orta Doğu'ya geri dönmelerinin sağlanması, göçe zorlama eylemine son verilmesi, evlerin yıkılması konusunda İsrail'e tepki göstererek dünya kamu oyunu göçe zorlanan kişilerle dayanışmaya çağırdı. Ayrıca işgâl altındaki topraklarda sağlık şartları üzerinde araştırmakla görevlendirilecek komisyonun çalışabilmesi için kolaylık gösterilmesini istedi. Görüldüğü üzere bu kararlar hep Kudüs ile ilgili kararlardır.

Kurulda alınan kararlar için ise, 4 Temmuz 1967 tarihinde alınan 2252 numaralı kararı örnek olarak veriyoruz. Bu kararda İsrail işgâl ettiği ve garantisi altında bulunan topraklarda insan haklarını saygıyla uygulamaya davet edilmektedir. Bu kararda insan hakları evrensel bildirisinin, insanların temel hakları konusunda bir bütün teşkil ettiği, bölünmez olduğu ve savaş halinde iken bile uygulanması gerekliliğinden bahsedilmektedir.

22. birleşimde 19 Aralık 1967 tarihinde, 2341 numara olarak kabul edilen kararda ise İsrail yine askeri operasyonlar yaptığı bölgelerde insan haklarını uygulamaya davet edilmiştir. 23. birleşimde 19 Aralık 1967 tarih ve 2443 numaralı kararda ise İsrail insan haklarını ihlâli konusunda araştırmalar yapacak olan özel bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Bu konuda alınan diğer kararlardan bazılarının numara ve tarihleri şöyledir: 27.2.1948'de 24. birleşim, 6 nolu karar; 4.3.1969, 25. birleşim, 5 nolu karar; 4.3.1969, 25. birleşim, 7 nolu karar; 23.3. 1970,26. birleşim 10 nolu karar; 15.3.1971 27. birleşim, 9 nolu karar; 22.3.1972, 28. birleşim 3 nolu karar; 14.3.1973, 29. birleşim 4 nolu karar; 11.2.1974, 30. birleşim kararları.

Diğer taraftan, Dünya Sivil Havacılık Teşkilâtı da 15 Ekim 1974'de kabul ettiği bir kararda bütün üye ülkelerden, Ürdün makamlarından izin almadan Kudüs'e (Kalendia hava alanı) giden veya gelen uçaklara uçma izni verilmemesi istendi.

1976 yılında Kanada'nın Vancouver şehrinde toplanan Uluslararası İnsan Kolonileri Konferansı, aldığı bir tavsiye kararında şöyle diyordu: "İşgâl altındaki topraklarda işgâlci güçlerin herhangi bir değişiklik yapma, mallara el koyma, yerleşim alanlarını değiştirme veya coğrafya şartlarını değiştirme hakları yoktur".

BEŞİNCİ BÖLÜM

KUDÜS MESELESİ VE ULUSLARARASI HUKUK

İsrail ilhâk kararının bir işgâl hakkı olduğunu belirterek sözde tarihî bir haktan bahsediyor. İşte bu yüzden konu ile ilgili uluslararası hukuk nokta-i nazarına bir göz atmamız gerekiyor.

TARİHE BİR BAKIŞ

Vahyolunmuş tek tanrılı üç dinle olan ilişkilerinden dolayı Kudüs'ün önemi çok büyük ve özeldir. Dînî ve mânevî açıdan 1 milyar Hristiyan, 700 milyon Müslüman ve 14 milyon Yahudi için değeri çok büyüktür.

Osmanlı devrinde Kudüs'ün özel bir idâre rejimi vardı. 1877-1878 senesinde kabul edilen idarî teşkilât şehre ve banliyösüne "özerk bir şehir" özelliği veriyordu. Bu otonomi kelimenin tam anlamı ile bir özerkliği ihtıva etmiyordu. Zira idâre, eyalet valisinin yerine doğrudan doğruya Osmanlı başkenti İstanbul'un kontrolü altındaydı (13).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Kudüs İngiliz güçlerinin idâresine girince, Osmanlı idâresi ile ilişiği kesildi. Milletler Cemiyeti'nin İngiltere'ye verdiği selâhiyetle şehrin idâresi İngiliz Manda hükümetinin ellerine bırakıldı. 1922-1946 yılları arasında Manda rejimi süresince Kudüs Filistin'in başşehri oldu. 29 Kasım 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler Manda rejimine son vererek Filistin'de biri Arap diğeri Yahudi iki devlet kurdu ve Kudüs'ü uluslararası statüye sahip bir şehir olarak ilân etti.

(13) A. Heidelborn: *Osmanlı İmparatorluğu Kamu ve Amme Hukuku* s. 7 Viyana-Leipzig, 1908.

1948'de Manda rejiminin son bulması ile Yahudiler İsrail isminde bir devlet kurdular. Fakat Filistin topraklarının ikiye bölünmesine karşı çıkan Araplar kendi toprakları üzerinde bir Arap devleti kurmayı reddettiler. Kudüs'ün uluslarası statülü bir şehir olmasını ise hem Araplar hem de Yahudiler kabul etmediler. Yine 1948 yılında İsrail şehrin modern kesimini eline geçirdi, şehrin eski kesimi ise Arapların elinde idi. Bu durum 1967 senesine kadar sürdü tâ ki İsrail adetâ bir yıldırım savaşı ile şehrin tamamına el koyuncaya kadar.

Uluslararası hukuk açısından İsrail Kudüs'te işgâl kuvveti statüsündeydi. Fakat toprakların sahibi hâkim bir otorite gibi davranıyordu. 1950'de önce şehrin modern kesimine sonra 1967'de şehrin eski kesimine el koydu, demografik yapısını bozdu, maddî ve tarihî karakteriyle oynadı, hukukî statüsünü hiçe saydı, uluslararası hukuk kurallarına saygı göstermedi. Birleşmiş Milletler kararlarını tanımadı. 30 Haziran 1980 günü Kudüs'ü ilelebet İsrail Devleti'nin başşehri ilân ederek gafların en büyüğünü yaptı. Bu oldu bittiye bütün dünya kamuoyunun yanısıra 20 Ağustos 1980 tarihli kararıyla Güvenlik Konseyi 20 Eylül 1980 de Fez'de toplanan İslâm ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı karşı çıkarak bu hareketidünya barışını tehdit eden bir davranış olarak niteledîler.

Şimdi Kudüs'ün kanunî statüsünü Uluslararası Hukuk ve Birleşmiş Milletler kararları çerçevesi içinde inceleyelim. Bu iş için üç hususu gözönünde bulundurmamız gerekmektedir. Kudüs üzerinde Filistin halkının egemenliği; 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı ile kazandığı uluslararası statü ve 1948'den itibaren şehrin ilhâkı.

a- KUDÜS EGEMENLİĞİNDE FİLİSTİN HALKININ HAKLARI:

Kudüs 1917'de işgâl edilmeden önce, Osmanlı Devleti'nin bir parçası idi. Osmanlı Devleti idâresinde yaşayan bütün Araplar gibi Filistinlilerde diğer Türklerle aynı haklara sahiptiler. Arap olsun Türk olsun devletin çeşitli bölgelerinde devlet egemenliğini eşit olarak paylaşıyorlardı.

I. Dünya Harbi'ne son veren antlaşma ile Arap eyâletlere hürriyet şansı verilerek, Osmanlı idâresinden çekiliyorlardı. Milletler Cemiyeti Paktının 22. maddesinin 4. paragrafı şöyle diyordu: "Daha evvelce Osmanlı Devleti'ni oluşturan eyâletlerin bazıları, geçici bir müddet için kendi varlıklarını hür olarak idâme ettirebilecek gelişmeye ulaşmamış olup, bu geçici dönemde idârelerinde işleri tamamen kendi kendilerine idâme ettirecekleri bir seviyeye gelinceye kadar, Manda devletlerinin tavsiye ve yardımlarını göreceklerdir.

Manda devletinin seçimi ise tamamen bu toplumların seçeneğine sunulacaktır".

Bu metnin uygulanması sonucu 5 devlet ortaya çıkıyordu. Bunlar Irak, Lübnan, Filistin, Suriye ve daha sonra Ürdün Haşimi Krallığı ismini alacak olan Batı Ürdün. 22. maddenin ışığı altında Milletler Cemiyeti Lübnan ve Suriye'yi Fransız Manda rejimine; Irak, Filistin ve Ürdün'ü ise İngiliz Manda rejimi altına sokuyordu. Fakat Irak bu karara başkaldırarak 30 Haziran 1930 günü İngilizlerle yaptığı bir anlaşma ile bağımsızlığını ilân ediyordu.

Yine Milletler Cemiyeti Paktı'nın 22. maddesi gereği Osmanlı Devleti'nden ayrılan Filistin "Bağımsız bir Devlet" olarak kabul ediliyor, uluslararası hukuk açısından da "sui generis" bağımsız devlet statüsüne kavuşuyordu (14). Her ne kadar Manda rejimi uygulamasına tâbî idiyse de devlet olarak bundan hiç etkilenmedi. Zaten 22. madde gereği Manda rejiminin gâyesi de, devlet kendi kanatları ile uçmayı başarıncaya kadar, idâreye bir danışma ve tavsiye organı olarak yardımcı olmaktı.

Bir Manda rejimi devleti olarak Filistin, kanunî statü açısından, uluslararası hukukta koruma altında devlet muamelesi görüyordu (15). Uluslararası temsilde ise Filistin, Manda rejimi altında olduğu İngiltere'den bağımsız olarak oy sahibiydi. Filistin halkı adına diğer devletlerle ve Manda devletleriyle antlaşmaları Filistin hükümeti imzalıyordu. Filistin'in idâre olarak elde ettiği özerklik toprakları için de geçerliydi. Meselâ Güney Afrika Yüksek Mahkemesi, Güney-Batı Afrika konusunda, Almanların ülkeyi terketmesinden sonra aynı hakları ülkeye tanımıyordu. Güney Batı Afrika sadece coğrâfî bir bütünlük arzeden, hukukî kimliği sona erdiği için uluslararası kimliği olmayan bir toprak olarak ilân ediliyordu (16). Bu kural Filistin'e uygulanmadı.

Diğer yandan, Manda rejimi Filistin halkının topraklar üzerindeki egemenlik haklarına hiçbir zaman karışmadı. İlk defa bu prensibi açıklayanlardan birisi de Prof. Pic oldu. Bu prensibe göre "Manda rejimi uygulanan bir toprak üzerindeki egemenlik hakları bu topraklarda oturanlara aittir" idi. Prof. Pic şöyle diyordu:

"Versailles antlaşmasını hazırlayanlar, herşeyden önce halkların kendi gelecekleri hakkında kendi kendilerine karar vermeleri gerektiği prensibini ön

(14) Milletler Cemiyeti Şartının 22. maddesinde yer alan Bağımsızlık ve Egemenlik kavramı hakkında bkz.: Devletlerin doğuşu ve tanınmaları, La Haye 13. cilt (111) s. 450, 1962, H. Duncan Hall: Manda, bağımlılık, muhtariyet, s. 80 - Evrensel Barış için Carnégie Vakfı - Washington 1948.

(15) Earl de Birkenhead: *Uluslararası Hukuk*, 6. bs., s. 99.

(16) D.P.O'Connel: *Uluslararası Hukuk*, I. Cilt, 2. bs., s. 333, Stevens 1970 .

plânda tuttukları için, Manda rejimi altındaki toprakları ilhâk etme hakkı hiç bir güce tanınamayacağı gibi bu hakka ne Cenevre'de kurulu bulunan Milletler Cemiyeti ne de herhangi bir ülke sahiptir. Bu topraklar ancak üzerlerinde yaşayan halka aittir ve Milletler Cemiyeti'nin vazifesi bir aile konseyi rolü oynayarak bu hakları gözetmektir. Uluslararası hukukta da aile konseyinin toprak ilhâkı veya herhangi birşeye el koyma gibi bir hakkı yoktur" (17).

Stoyanovski'de aynı görüşü savunarak Manda idâresinin hiç bir zaman halkın toprak üzerindeki egemenlik hakkına müdahale edemeyeceğini, ancak geçici bir süre bu egemenlik hakkını icra edebileceğini savunuyordu (18).

Bu konuda E. Pelichet ise şöyle yazıyordu:

"Egemenlik hakkından faydalanma tabiîdir ve sadece manda rejimi altında yaşayan toplumlara mahsus değildir" (19).

Bugün oybirliği ile savunulan görüş egemenliğin manda rejimi altında yaşayan halka ait olduğu görüşüdür (20). Demek oluyor ki Filistin'in ayrılmaz bir parçası olan Kudüs'ün egemenliği, gerek Osmanlı idâresinde olsun, gerekse bu idâreden ayrıldıktan sonra, daima Filistinlilere ait olmuştur.

Her ne kadar 1948 harbi ve işgâl Filistinlileri bu egemenlik haklarını kullanmaktan men etmişse de, Filistin bu haklarını Birleşmiş Milletler'in şehri uluslararası hâle getiren kararları nezdinde saklı tutmuştur.

Bu devamlı egemenliği elinde bulundurma hakkından yola çıkarak 1978 Camp David antlaşmasını anlamak mümkün değildir. Bu antlaşmada İsrail Kudüs'ün eski kesiminde oturan Arap halka bir iç otonomi ve egemenlik tanıyacağından bahsetmektedir halbuki uluslararası hukuk açısından zaten bu hak Filistin halkının en tabiî hakkıdır. Bu hak elinden geçici bir süre zorla alınmıştır.

(17) B. Pic, *Versailles Antlaşmasına göre Manda Rejimi*, Uluslararası Genel Kamu Hukuku Mecmuası, 30. cilt, s. 334, 1923.

(18) Stoyanovsky: *Uluslararası manda rejimleri genel teorisi*, s. 83.

(19) E.Pelichet: *Manda rejimi altındaki toplumlardan ayrı otarak uluslararası kişilik*, s. 100- Rousseau-Paris, 1982.

(20) Henry Cattan tarafından zikredilen çeşitli kaynaklara bakınız, Filistin ve Uluslararası Hukuk, 2. bs., s. 116-120-Longman, 1967.

b- KUDÜS'E ULUSLARARASI STATÜ VEREN KARAR VE İSRAİL'İN KUDÜS'Ü İLHAK EYLEMLERİ:

Arap ve Müslüman Filistinlilerin, Kudüs'e uluslararası bir statü kazandıran Birleşmiş Milletler kararına rezerv koymaları olayına geçmeden önce, Birleşmiş Milletler'in bu kararında İsrail görüşüne göre var olan ve ileride bu kararı bahane ederek Kudüs'ün İsrail'e bağlanmasını temin eden hususlara bir göz atmamız gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 29 Kasım 1947 toplantısında ve 181 numaralı kararında, Kudüs şehrine otonom bir statü vermiştir. Böylece şehir uluslararası özel bir statüye kavuşmuştur. Şehrin idâresi de Birleşmiş Milletler adına Ad Hoc Himaye Konseyine bırakılmıştır. Kararda çizelen Kudüs sınırları içerisinde Kudüs şehri, yakınındaki kasaba ve yerleşim birimleri, Beytlehim ve Ain Karem bu sınırları içerisinde kalmaktaydı. Bu arada yanlış anlamalara sebep olan bir konuya da açıklık kazandırmak gerekmektedir. Meselâ Prof. Rousseau 1947'de açıklanan uluslararası statüden yalnız Kudüs'teki kutsal yerlerin bulunduğu mahallin anlaşılması gerektiğini belirtmektedir (21).

Birleşmiş Milletler'in kararına göre şehrin emanet edildiği Himaye Konseyi bütün idarî işleri yürütecektir. Bu idârî işlere dışişleri de dahildir. Konseyin başında bir idâreci bulunacak, bu idâreciye de bir yönetim kurulu yardımcı olacaktır. Yönetim kurulunun üyeleri de mümkün olduğu kadar şehirde ve diğer Filistin topraklarında oturanlardan seçilecektir. Belediyeler gibi otonom birimler yerel hükümet ve idâre nezdinde geniş yetkilere sahip olacaklardır.

Şehir Filistin'den tamamen ayrı bir kesim olarak tarafsız bir şehir olacaktır. Şehrin bu tarafsızlığı korunacaktır. Şehir sakinlerinden seçilecek olan bir yasama kurulu yasalar ve vergilendirme üzerinde tasarruf yetkisine sahip olacaktır.

Karara göre, kutsal yerler, kişi hakları, azınlık hakları ve mülk hakları Birleşmiş Milletler tarafından garanti altına alınacak ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu konuda hiçbir değişiklik yapamayacaktır.

Karar ayrıca şehrin statüsüyle ilgili genel prensipleri de açıklıyordu. Karara işlerlik kazandıracak olan detayları hazırlamak görevi de Himaye Konseyi'ne verilmişti. Fakat bölgede meydana gelen olaylar, Himaye Konseyi'nin hazırladığı yönetmelik hükümlerinin, Birleşmiş Milletler'in 181 nolu kararına cevap vermekten çok uzak olduğunu kısa zamanda gösterdi. Olaylara önem

(21) Charles Rousseau: *Uluslararası Kamu Hukuku* - T.2, s. 446- Sirey, 1974.

vermeyen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 9 Aralık 1949 tarih ve 303 nolu kararında, Kudüs'ü uluslararası özel bir statü altında görmek arzusunu yineliyordu. Nihayet Birleşmiş Milletler Himaye Konseyi'ni, bölgedeki hükümetlerin isteklerini dikkate almadan şehrin uluslararası statüsüne işlerlik kazandıracak yönetmeliği hazırlamakla tekrar görevlendirdi.

4 Nisan 1950 günü, Himaye Konseyi Kudüs şehrinin yeni statüsünü kabul etti. Bu statü 181 nolu kararın birçok maddesini kabul ediyordu. Yalnız Yasama meclisi seçimlerinde, orantılı temsili sağlayacak serbest seçim yerine nisbî temsil sistemini getiriyordu. Konsey bu statüyü, İsrail ve Ürdün'ün uluslararası statüyü kabul etmemesi üzerine uygulayamadan tekrar görüşülmesi için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na gönderdi. 1950 senesi zarfında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, şehrin uluslararası statüsünde değişiklik yapmak üzere bazı toplantılar yaptı fakat hiçbir resmî karar kabul edilemedi. 181 nolu karar yürürlükte kaldı.

Acaba Kudüs'ün egemenlik hakkını Birleşmiş Milletler ve Himaye Konseyine veren bu karar Filistinlilerin Kudüs üzerindeki egemenlik haklarını çiğniyor muydu? Cevap olarak 181 nolu kararın bu tür bir tesirinin olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Yani 181 nolu karar Birleşmiş Milletler ve Himaye Konseyi'ne böyle bir hak tanımıyordu. İdarî gücün bu mercîlere tanınması herhangi bir egemenlik hakkında tasarruf imkânını da beraberinde getirmiyordu. Belli bir kesim üzerindeki idarî güç hakkı ile bu kesimde egemenlik hakkı birbirlerinden tamamen ayrı iki şeydi.

Ortak kanıya göre, Milletler Cemiyeti'nin kendisine tanıdığı çok geniş hak ve imkânlara rağmen İngiliz manda rejimi hiçbir zaman Kudüs'te egemenlik hakkını kullanmadı. Himaye Konseyi de, idarî ve vergi konusundaki hakları dışında böyle bir hakla techiz edilmemişti.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler'in 181 nolu kararı Kudüs üzerindeki Filistinlilerin egemenlik haklarını ellerinden almıyordu. Bölge sakinleri egemenlik hakkının kendilerine bahşettiği yasal vergi ve hukukî haklarını kullanmaya devam ediyorlardı. Zaten 181 nolu kararın böyle bir içeriği olması düşünülmezdi. Birleşmiş Milletler'in Filistin egemenliğine nasıl son verebileceği de bizce meçhûldür.

1948 yılında şehrin İsrail ve Ürdün tarafından işgâlinden sonra Kudüs'ün uluslararasılaştırma projesi bir kenara itilmedi. İşgâlden sonra bile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 11 Aralık 1948 tarih ve 148 nolu ve 9 Aralık 1949 tarih ve 303 nolu kararlarında bu kararını teyid ediyordu.

Uygulanmadığı veya ihlâl edildiği gerekçeleriyle 181 nolu karar hiçbirzaman geçersiz veya düşük sayılmadı. Aynı şey Filistinli mültecilerin anayurtlarına dönmelerini İsrail'in Kudüs'ün statüsünün ihlâl eden eylemlerinin iptâl edilmelerini sağlayan kararlar için de geçerlidir. Zaten ihlâl edildiği gerekçesiyle Birleşmiş Milletler kararlarından herhangi birini geçersiz veya düşük sayan hiç bir örnek yoktur.

Gerek Birleşmiş Milletler Genel Kurulu gerekse Güvenlik Konseyi, 1967'den itibaren Kudüs'ün hukukî statüsü hakkında birçok kararlar aldılar. Bu kararlarda Kudüs'ün uluslararası bir statüye sahip olduğu, İsrail'in Kudüs'ü işgâlinin geçersiz olduğu, İsrail'in şehrin statüsünü ihlâl eden bütün girişimlerinin geçersiz olduğu tekrarlanıyordu.

Birleşmiş Milletler'in İsrail'in eylemlerini geçersiz kılan kararının iki mânâsı vardır: her ne kadar şehre uluslararası statü kazandıran karar hakikatte uygulanmıyorsa da, bu kararın hukukî etkileri kabul edilmiş olup bu karar sebebi ile İsrail eylemleri geçersiz olmuştur. İkinci olarak yine bu karar sebebi ile kararın hukukî etkileri şehrin hem eski ve hem de yeni kesimleri için geçerlidir. Bu da gerek tabiatı gerek hukukî yönü itibarı ile iki kesim arasında karar açısından bir fark yoktur. Böylelikle şehrin bir kesimine uygulanacak olan kanun ile diğer kesimine uygulanacak kanunların başka başka olmaları düşünülemez.

Şehrin hukukî statüsü aynı anda eski ve modern kesimleri için geçerli olduğuna göre, İsrail'in bu topraklar üzerindeki mevcudiyeti ve Kudüs'te aldığı önlemler bölünmez bir bütünü etkiledikleri için geçersizdirler.

181 nolu karar Birleşmiş Milletler tarafından açıkça kabul edildiği ve 1948 de kurulan İsrail devleti bu karara dayanılarak kurulduğu, İsrail kararın hukukî etkilerini şeklen kabul ettiği için, 1949 senesinde Birleşmiş Milletler'e üyelik için başvurusunda verdiği teminatlar gereği, İsrail'in Kudüs'ün hukukî statüsü üzerinde tartışma hakkı yoktur.

Genel Kurulda, İsrail'i temsil ederken Abba Eban şöyle demiştir "Kudüs'ün hukukî statüsü, İsrail'in egemen olduğu kesim statüsünden farklı bir statüdür" (22).

Birleşmiş Milletler İsrail'in Kudüs'ün hukukî statüsünü ihlâllerini birçok kararında belirtmiştir. bunları şöylece özetleyebiliriz:

a- Şehrin işgâli ve ilhâkı illegal ilan edilmiştir.

b- İsrail'in bu toprakları terketmesi emredilmiştir.

(22) Genel Kurul 3. dönem çalışmaları resmi dökümanları, 2. kısım, Özel Politika Komisyonu, s. 286-287, 1949.

c- Bu operasyonlar geçersiz ve düşük sayılmıştır. Bu yüzden İsrail'in şehrin kabul edilmiş hukukî statüsünü değiştiren her türlü hukukî, idarî, demografik ve mülkî tasarrufu geçersiz kılınmıştır.

C- KUDÜS'ÜN İŞGAL VE İLHAKI

Acaba Kudüs'ün İsrail tarafından işgâl ve ilhâkı, şehrin hukukî statüsünü etkilemiş midir? Bu konuda İsrail ve Ürdün girişimleri arasında bir ayırım yapmamız gerekmektedir. Her ülke kendi kontrolü altında bulunan toprağı işgâl ettiğine göre, her iki olayı da aynı ölçüler içerisinde hükme bağlamak mümkün değildir.

İsrail'in ilhâk kararı uluslararası hukukun açıkça ihlâlidir. Zira bu işgâl yöre halkının istekleri hilafına zor kullanılarak gerçekleştirilen bir işgâldir. Ürdün işgâline gelince, işgâl kelimesinin tam anlamında bir işgâl operasyonu olarak kabul edilemez. Zira operasyonda bir işgâl gücü kullanılmamıştır. Daha ziyâde Ürdün ile Filistin arasında bir birleşmeden söz etmemiz daha doğru olur. 24 Nisan 1950 tarihinde, eşit sayıda Ürdünlü ve Filistinlilerden oluşan Milli Kurul bu konuda bir karar almış ve işgâl ondan sonra gerçekleşmiştir. Oysa İsrail Haziran 1967'de Kudüs'e zorla girmiş ve bu toprak parçasını ilhâk etmiştir. Bu tarihten beri de şehri tümüyle işgâl etmektedir.

İsrail bu kararına dayanak olarak sözde tarihî bir olaydan yani bundan 30 yüzyıl önce var olduğunu söylenen Süleyman-Dâvûd Yahudi Krallığının yeniden tesisinden bahsetmektedir. Ama bu varsayım tamamen sahte bir hikâyeye dayanmaktadır. Zirâ:

1- İngiliz manda rejimi esnasında Filistine göç eden ve İsrail Devletinin kuruluşundan beri bu topraklar üzerinde yaşayan 20. yüzyıl Yahudileri, çoğunluğu Yahudiliği sonradan kabul etmiş olan ilk Yahudi soyunun temsilcileri değillerdir. Dinlerini politik ve milliyetçi çıkarları için kullanmaktadırlar.

   İsrail kökenli Fransız politikacısı Joseph Rinach, bugün ancak çok mahdud sayıda Filistin kökenli Yahudinin varolduğundan bahisle Filistin'e göç eden Yahudilerin büyük bir çoğunluğunun, İngiliz işgâli sırasında buraya gelip yerleşen Rus Yahudileri, Hazar kökenli Polonya Yahudileri, Rusyanın güneyinde yaşayan Tatar Yahudileri olduklarını belirtmiştir ki bu sonuncuları Yahudiliği Charlemagne zamanında tanımışlardır (23).

2- Eğer bugünkü Yahudiler, ilk devir Yahudilerinin sülalesinin devamı olsalar bile (ki değillerdir), bugünkü uluslararası teamül gereği, herhangi bir

(23) Bkz. Müzakereler Gazetesi, 30 Mart 1919, Philippe de Saint-Robert tarafından Akdeniz'de Fransız Rolü'nde zikredilen, 222-Julliard, 1970.

toprak talebinde bulunma hakkına sahip değillerdir. Meselâ Araplar İspanya'da bugün İsrail'in Kudüs üzerinde yaşadığından çok daha fazla bir süre yaşamışlardır. Kimse Arapların İspanya'dan toprak taleb etmeye hakkı olduğunu söylememektedir. Başkan Wilson'un girişimi ile 1919'da kurulun, Milletler Cemiyeti yönetmeliğinin 22. maddesi gereği Filistin halkının isteklerinin incelenmesi için kurulan King/Crain komisyonu, hukukî açıdan görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"2000 yıl öncesine dayanan bir işgâl neticesinde siyonistlerin bugün Filistin'de toprak taleb etmelerini gözönüne almak çok zordur" (24).

Dâvûd-Süleyman Krallığının devamını taleb etmek İsrail'in üzerine vazife değildir.

Uluslararası hukukta bir devletin başka bir devletçe devam ettirilmesi hususu, eğer önceki devlet topraklarını terk etmiş ise, veya bir fetih veya paylaşma olayından sonra geçerlidir. Halbuki Dâvûd tarafından kurulan krallık varlığını devam ettirmeye 30 yüzyıl önce son vermiştir. Bugünkü Devletler hukukun hiçbir maddesi, 20. yüzyılda kurulmuş İsrail'e, varlığına bundan 30 yüzyıl önce son vermiş bir devletin devamı olma hakkını vermemektedir. Nihayet İsrail'in Kudüs'ü alma ve başşehir ilan etme eylemini haklı gösterecek hiçbir neden yoktur. İsrail'in öne sürdüğü dînî hak mantığa aykırıdır.

3- Diğer taraftan unutulmaması gereken diğer bir husus da Kudüs şehrinin Kenânî'ler tarafından kurulduğu ve bu halkın şehirde yüzyıllarca oturduğu gerçeğidir. Kenânî'lerden sonra bölgeye Filistinliler gelirler ve şehrin Hz. Davûd tarafından alınmasından sonra bile, hem de kesintisiz bir şekilde, şehirde otururlar. Yahudilerin Romenler tarafından iki ihtilalden sonra (135-132) yok edilmelerinden sonra Kudüs'te Yahudi izine rastlamıyoruz. İmparator Hadrien ve halefi, Yahudilerin, şehre girmesini yasaklamış ve buna yeltenenleri idam edeceğini açıklamıştı.

Bundan sonra ve bütün 18. yy. boyunca Kudüs, özellikleri ve halkı ile tamamen bir Arap şehri olmuştu. Balfour deklarasayonundan sonra, İngiliz mandası altında ve bunu takip eden yıl içinde Kudüs, halkının yapısı itibarı ile, büyük değişikliklere uğradı. Balfour deklarasyonu demokrasinin bütün prensiplerine aykırı, adaletsiz ve zorla empoze edilen bir deklarasyondu.

Şehrin hem 1947'de hem de 1967'de tanık olduğu işgâl hem bir saldırı ve hem de uluslararası hukukun ihlâli olayıdır. İsrail'in 1948 yılında Araplarla harb halindeyken şehrin modern kesimine el koyduğu iddiası kabul edilemez.

(24) J.K. Horewitz: *Orta ve Yakın Doğu'da Diplomasi*, 2. Cilt, s. 70 Van Nostrand, 1956.

Zirâ İsrail güçleri şehrin modern kesimindeki Arap mahallelerine daha Manda rejimi bitmeden ve Arap orduların Filistin'e girmelerinden çok önce girmişlerdi. Aynı şey 1967'de de tekerrür etti. İsrail bu tarihte eski şehri işgâl ederken meşru müdafaa hakkını kullandığını iddia etse de bu işgâl tamamen bir saldırı olayıydı.

Kudüs'ün İsrail tarafından işgâlinin bir meşru müdafaa mı yoksa bir saldırı olayı mı olduğu konusunu tartışmak burada lüzümsuzdur. Çünkü durum ne olursa olsun bu işgâl hiçbir zaman İsrail'e ne gayrimenkul ve menkullere el koyma ne de ilhâk hakkını verir. Ayrıca bu olay Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası statü tanınan bir şehri istilâ hareketi niteliğindedir ve açıkça uluslararası bir kararın ihlâlidir.

İsrail, kendisine bir devlet kurma gücünü veren bir kararı ihlâl ederek toprak olarak daha fazla büyüme hakkını kendisinde hiçbir zaman göremez.

Nihayet Kudüs'ün işgâl ve ilhâkı, Filistin egemenlik hakkının çiğnenmesidir. 1891 Fransız anayasasında da yer aldığı gibi gibi Filistin halkının bu topraklar üzerinde olan egemenlik hakkı "tek, bölünmez ve zamanla sınırlı değildir".

İsrail, şehri işgâl ve ilhâk ederken egemenlik hakkını kazanmamıştır. Uluslararası hukuk çerçevesinde statüsü işgâlci devlet statüsüdür. Birleşmiş Milletler İsrail'i "ülkeyi işgâl eden kuvvet olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama Güvenlik Konseyi'nin son iki kararında da mevcuttur. (30 Haziran 1980 tarih ve 476 sayılı karar ve 20 Ağustos 1980 tarih ve 478 numaralı karar). Bu kararlarda toprağı işgâl eden gücün işgâl ettiği toprak üzerinde egemenlik hakkını kullanamayacağını ve işgâlin toprağın esas sahibinin egemenlik hakkına son vermeyeceği açıkça belirtilmiştir. (25)

Uluslararası hukuk açısından egemenlik toprağı işgâl eden güç lehine transfer edilemez. Toprağı işgâl eden güç ancak geçici olarak işgâl ettiği toprağı, idâre yetkisine sahiptir (26). Prof. Gaston Jeze, askerî işgâl konusunda şöyle demektedir: "sadece güce dayalı toprak elde edilmesi, güç sahibine işgâl ettiği toprak üzerinde ona sahip olma hakkını kazandırmaz (27). Meselâ diyelim ki toprağını kaybeden taraf anlaşma masasına oturmuyor ve işgâlci güç topraklarını genişletmeye devam ediyor. Bu durumda işgâlci gücün egemenlik hakkı bir olay olup kanûnî değildir". Günümüz bu prensibi şöyle tanımlayabilir. "Genel olarak güce başvurulması yasaklandığından beri işgâl, toprak elde etmek için hukukî bir

(25) Dihn, Daillier ve Pellet tercümesi: *Uluslararası Kamu Hukuğu,* 2. bs. LGDJ, s. 446, 1980.

(26) Oppenheimer: *Uluslararası Hukuk,* 2. cilt, s. 436, Longman, 1952, 7. bs.

(27) Gaston Jeze: *İşgâl üzerine teorik ve pratik inceleme,* ss. 44-46, Paris 1986.

yöntem değildir" (28). (Paris antlaşması, 1928. Birleşmiş Milletler şartı, madde 2, paragraf 4). İşgâlin yasal egemenlik sahibinin elinden bu hakkı alamayacağı kuralı yeni bir kural değildir ve yasal egemenlik sahibinin tarifi konusundaki adîl temele dayanmaktadır. İşte bu temele dayanarak Bonapart öncesi Fransız kralları 1815 yılında Trone'a sahip çıkmışlardır. Yine 1795-1919 geçici döneminde Polonya millî devlet kalmasını bu kurala borçludur. Yine aynı prensibin ışığı altında birçok ülke işgâl ve ilhâk edilmelerine rağmen egemenlik ve bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Meselâ İtalya tarafından işgâl ve ilhâk edilen Habeşistan; 1938 de zorla Almanya ile birleştirilen Avusturya; 1939 Alman işgâlinden sonra Polonya; İkinci dünya savaşından sonra işgâl edilen Çekoslovakya ve Arnavutluk.

Bu durumda Filistin'in egemenlik hakkı ne kaybedilmiş ne de iptal edilmiş bir haktır. D.P.O'Connel bu konuda şöyle demektedir:

"Toprak, esas üzerinde oturan terk etmek istemiyorsa hiçbir zaman kaybolmaz" (29). G. Schwarzenberger ise şöyle demektedir: "Çağdaş uluslararası hukuk açısından, askerî işgâl egemenlik transferine yol açmaz. Hattâ, üçüncü şahısları hesaba katmazsak, savaşan taraflar arasındaki müzakerelerde asıl egemenlik hakkı sahibi, eskiden toprakta egemenlik hakkı olan tarafın da rızası ile pozitif tanıma ve kabul etme kuralları ile belirlenir" (30). Filistinliler Filistin üzerindeki egemenlik haklarından ferâgat etmemişlerdir. Ayrıca İsrail'in herhagi bir Filistin şehrini ilhâk etmesi için rıza da göstermemişlerdir. Diğer taraftan zaman faktörü de işgâl ve ilhâka yasallık kazandırmaz. Prof. Giraud'ya göre iç yasama kurallarına karşı olarak, uluslararası hukukta düzgün gitmeyen işleri yoluna koyacak bir kural yoktur (31).

SONUÇ:

Yukarıda açıkladığımız görüşlerin ışığı altında, Kudüs'ün İsrail tarafından işgâl ve ilhâk edilmiş olması İsrail'e işgâlci güç olarak hiçbir egemenlik hakkı vermemektedir. Ayrıca İsrail'in bu durumu şehrin hukukî statüsünü de etkilememektedir. Hukuken şehir halen uluslararası hukuk kuralları ve Birleşmiş Milletler'in kararları ile idâre edilmektedir.

(28) Dihn, Daillier ve Pellet tercümesi: *Uluslararası Kamu Hukuğu,* 2. bs. LGDJ, 1980

(29) P. O'Connel: *Uluslararası Hukuk,* 2. Cilt, 2. bs., s. 444, 1970.

(30) G. Schwarzenberger: *Uluslararası Hukuk,* 3. bs., s. 302.

(31) E. Giraud: *Uluslararası Hukuk ve Politika,* Uluslararası Hukuk Akademisi, Ders notları derlemesi, 3. cilt, s. 425, 1963.

İlk bakışta, uluslararası hukuk kuralları ve sadece Birleşmiş Milletler kararları ışığı altında şehir hukukî statüsünü incelediğimiz zaman önümüze bazı zorlukların çıktığını görüyoruz. Zira uluslararası hukuk açısından Kudüs'ün hukukî durumu, kanunlar ihlâl edilerek zorla işgâl edilmiş bir şehir statüsüdür. Oysa Birleşmiş Milletler kararları açısından şehir uluslararası özel bir statüye sahip bir şehirdir. Eğer iki durumdan birini kabul edecek olursak Kudüs statüsünü belirlemek daha da zorlaşacaktır. Hâkîkatte uluslararası hukuk kuralları ve Birleşmiş Milletler kararlarına başvuru yapmada çelişen bir durum da yoktur.

Uluslararası hâle getirme kuramı pratikte değişken olmayan bir kuramdır. Bir şehrin veya bir toprağın uluslararası statüsü ile bir devletin egemenliği arasında beraber yaşama isteği olup olmama durumuna bakıldığı olaylar olmuştur. Prof. Charles Rousseau 'ya göre uluslararasılaştırma egemenliğin uluslararası toplum tarafından kullanılacağı anlamını taşımaz (32).

Meselâ, uluslararası statüde olmasına rağmen Tanca şehri Fas egemenliği altında kalmıştı.

Nihayet 1947'de Kudüs'ün Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası statüye kavuşturulması ve bundan sonra şehrin statüsü ile ilgili olarak alınan kararlar Filistin halkının egemenlik hakkı ile çelişkiye düşmemekte ve bu hakkı Filistin halkının elinden almamaktadır.

Bu açıdan Birleşmiş Milletler kararlarını iki seri altında sınıflandırabiliriz:

A- Şehrin uluslararası statüsünü ihlâl eden ve şehrin boşaltılmasını (33) emreden, Filistinlileri göçe zorlayan, şehrin görüntüsünü bozacak nitelikteki hukukî ve idarî açıdan aldığı kararları geçersiz sayan, gayrimenkullere el konulmasını yasaklayan, kibbutsların kaldırılmasını emreden Birleşmiş Milletler kararları.

Bu kararların uygulanması Filistinlilerin egemenlik haklarını etkilemiyor. Aksine şehrin eski görünüşüne kavuşmasına katkıda bulunuyor.

(32) Charles Rousseau: *Uluslararası Kamu Hukuğu,* 2. cilt, s. 413, Sirey 1974.

(33) 1984'den beri İsrail, Kudüs'e 200.000 kişiyi yerleştirerek şehrin demografik yapısını kökünden değiştirmiştir. Bu yüzden 1948de şehrin 100.000 olan arap nüfusu 70.000'e gerilemiştir ki biz bu rakamları Birleşmiş Milletler istatistiklerine dayanarak veriyoruz. Bugün ise 275.000'dir. İşgâl kuvvetleri tarafından yerlerinden zorla koparılan insanlar üzerinde yapılan uygulamalar 12 Haziran 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonuna aykırıdır. Bu zoraki insan göçü Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından birçok kere kınanmış, illegal addedilmiş ve İsrail birçok defalar bu işe son vermeye davet edilmiştir.

B- İkinci kategoride ise Kudüs'e uluslararası statü veren 181, 194 ve 303 nolu kararları sayabiliriz. Bu kararlarda ise şu prensiplere rastlıyoruz:

1- Uluslararası hâle getirme;

2- Şehrin Himaye Konseyi tarafından atanacak bir vali tarafından yönetilmesi, bu valiye görevinde Filistinli ve diğer şehir halkından seçilenlerin yardımcı olacağını bildiren karar;

3- Şehir sâkinlerinden oluşan bir Yasama Kuruluna, yasama ve vergi ile ilgili hususlarda tasarrufta bulunma görevi veren karar.

Netice olarak, Kudüs şehrinin hukukî durumu, şehrin tamamı için geçerli olan uluslararası bir statüye dayanmaktadır. Bu durum 1947 tarihli 181 nolu kararla belirtilmiştir. Bu karara göre şehrin tamamının idâresi Birleşmiş Milletler'e verilmiş, egemenlik hakkı ise, bilhassa yasama, hukuk ve vergi hakları, şehirde oturanlara verilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

KUDÜS'ÜN GELECEĞİ

Kudüs'ün karşı karşıya bulunduğu hazin durumun ortaya koyduğu sorulara cevap aramak durumundayız.

Kudüs'ün geleceği ne olmalıdır? Bu geleceği yaratmayı nasıl başaracağız? Daha evvel de birçok defalar değindiğimiz üzere bugün Kudüs bir direnme imtihanından geçmektedir. Bu imtihanı geçmek zorundadır zirâ bu durum işgâlci İsrail cuntasının doğrudan doğruya sebebiyet verdiği bir fiilî işgâl durumundan kaynaklanmaktadır Direnme ise, bu işgâl karşısında Filistin halkının tabiî bir reaksiyonu, haklarını korumak için savaşma hakkını icrâasıdır.

Bundan evvelki bölümlerde işgâlci İsrail güçlerinin uyguladıkları ırkçı politakayı detaylı bir şekilde inceledik. Bu politikanın meyveleri ise Birleşmiş Milletler Teşkilâtına sunulan çeşitli raporlarda açıkça dile getirilmiştir. İsrail askeri güçlerinin vahşi saldırıları, şehrin Yahudileştirilmesi, yerli halka uygulanan baskı rejimi, zorla el konulan mülkler, insan haysiyetini hiçe sayan onur kırıcı davranışlar hep bu raporlarda detayları ile anlatılmıştır. Bütün bunlardan vardığımız sonuç ise İsrail'in dünya uygarlık tarihinde, benzeri durumlarda uygulanan vahşiyane saldırıların hepsinin üzerine çıktığını ve bütün insanî limitleri aştığını bize gösterir bir sonuçtur. Bu şiddetli yıkım hareketinde ise en mağdur durumda kalan Kudüs şehri ve halkı olmuştur. Şehrin görüntüsü yeni inşâ edilen askerî yapılarla son derece

çirkinleşmiş; şehrin daha evvelce sahip bulunduğu saf görüntü, ne idüğü belirsiz yaşam tarzlarına sahip kişilerin şehre gelmesi ve bütün manevî ve kudsî değerleri hiçe sayan davranışları ile mahvolmuştur. İsrailliler çeşitli yöntemleri sayesinde Kudüs şehri ile Kudüs halkı arasında bulunan ilişkiyi kesmeyi başarmışlardır.

Bütün dünya, İsrail'e, aldığı önlemlere karşı olduğunu bildirmiştir. İslâm Konferansı da, birinci derecede önem verdiği bu konuyu ele almış ve Teşkilâta üye bütün ülkelerin nezdinde bu olayın diğer bütün dünya meselelerinin üzerinde tutulduğunu kaydetmiştir. İşte bu yüzden İKT, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı nezdinde girişimlerde bulunarak BMT'na üye ülkelerin hepsine birden, teker teker Kudüs'teki siyonist politikaya karşı tavır takınmaları istenmiştir. İKT özellikle süpergüçlerden birisine, şehrin karşı karşıya bulunduğu zor durum karşısında sorumluluklarını hatırlatmıştır. ABD yönetiminin belli bir kesimi tarafından ortaya konan İsrail'i destekleyeci politikaları ve bazı kesimlerce basın yayın organlarına verilen demeçleri şiddetle kınamıştır.

Kudüs'ün geleceği ile ilgili sorunlar İslâm dünyasının çerçevesini aşarak, Hristiyan dünyasına ve Yahudi dünyasının bazı kesimlerine de ulaşarak neticede bütün dünyanın sorunu olmuştur. Papalık, birçok defalar bu konudaki endişelerini dile getirmiştir. Bu endişe ayrıca Avrupa Topluluğu Komisyonunun bildirilerinde de açıkça ifade edilmiştir. Yine Güvenlik Konseyi kararları, tanınmış şahsiyetlerin demeçleri ve bazı sağduyu sahibi Yahudilerin demeçlerinde de bu endişeler açıklıkla söylenmiştir.

İsrail'in işgâline kahramanca göğüs geren Filistin halkı kendisine düşen görevi fazlası ile yerine getirmektedir. Bu savaşı verirken bile, Filistin halkı, dünyaya, Filistin'de ve Arap Dünyasında kalıcı, âdil ve kapsamlı bir barışa ulaşabilmek için insancıl bir barışın ana hatlarını sunmaktan geri durmamaktadır.

Savaşına, Filisitin Kurtuluş Örgütü şartını temel olarak alan Filistin halkı, Filistin'de yaşamakta olan Yahudiler hakkında da, bu toplumun yüzyıllardan beri Filistin toplumunun ayrılmaz bir parçasını oluşturması gerçeğini göz önüne alarak, bir prensip kararı almıştır (madde 6). Filistin halkı, Kudüs'e dinî vecibelerini yerine getirmek için gelecek olan çeşitli dinlere mensup kişilerin haklarını eskiden olduğu gibi gözeteceğini açıkça belirtmiş ve Kudüs'ün manevî merkez olma hususiyetini koruyacağına dâir kararlılığını ifade etmiştir. Filistin halkı, Kudüs'e gönül vermiş Yahudi arap

Musa bin Maymoun, Kudüs'ü bir hac şehri yapan Benjamin de Tolède, Polonya'dan Kudüs'ü işgâl için gelen Menahem Begin, New York'tan kinini kusmak için gelen Meir Kahane gibi kişiler arasında daima bir ayırım yapmıştır. Başına gelen bütün hunharlıklara rağmen Filistin Halkı dâima, hâlihazırda Filistinde yaşamakta olan Yahudilere barışçı kucaklarını açarak, onlarla beraber barış içinde yaşama isteğini yinelemiştir, yeterki onlar da aynı arzuyu göstersinler. FKÖ başkanı, BMT'da 13 Kasım 1974 günü yaptığı konuşmada Filistin halkının bu dileğini dile getirmiştir. Eğer İsrail Devleti başkanı Navon, şayet hakîkaten 3 asırdan beri Filistin topraklarında yaşayan ailenin bir azası ise, verdiği demeçlerden dolayı, Filistin halkının gözünde, ülkesine ihanet eden, tarihini yadsıyan, düşmanları ile işbirlikçi bir kişinin görüntüsünü vermemelidir.

Milli kongrelerinde aldığı kararların ışığı altında, Filistin halkı, Filistin'in uluslararası kanûnî statüsüne uyacağını ve dünya milletler topluluğunda üzerine düşen sorumlulukları yerine getireceğini kesinlikle ifade etmiştir. BMT görevi de, bu açıklamaların ışığı altında, işgâlci siyonistlere karşı gerekli önlemleri almak olmalıdır. Senelerin verdiği tecrübe göstermiştir ki, bir veya birkaç ülkenin oyları ile alınan kararlar, bu kararların uygulanmasını sağlayacak politikalar olmadan siyonist işgâline set çekememektedir. Zaten işgâlci gücün politikası öylesine ırkçı bir harekete dönüşmüştür ki kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğunu ayırd edemiyecek bir duruma gelmiştir. Bu durumda insanlık için neyin faydalı neyin zararlı olacağına nasıl karar verebilsin?

İsrail politika tarihi üzerinde yaptığımız incelemeler neticesinde, Filistinde bulunan siyonist yığın yüzünden İsrail'in daima aşırı bir politika güdeceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden hâlen var olan İsrail Devleti'nin hiçbir zaman barış için çalışmayacağı bir gerçektir. Zirâ bunun aksine bir çalışma , yayılmacı ve toprak ilhâkına dayanan politikasına aykırıdır.

Siyonist doktrin devamlı bir şekilde dünyaya yayılmış Yahudileri İsraile çekebilme propagandasına devam etmekte, bu kişilere İsrail vatandaşlığını vereceğini vââd etmektedir, buna karşın Filistin halkının atalarına ait topraklara dönmeleri, ailelerine kavuşmaları isteklerini reddetmektedir. Gözleri kör olmuş siyonist hareket herşeye rağmen, saldırgan ve yayılmacı politikasına devam edecek ve Filistin halkının yok olması ve dünya barışının devamlı tehdit altında kalmasına çalışacaktır.

İsrail'e yaptığı bir gezi sonrası, Nahum Goldmann, gezi hakkındaki görüşlerini şöyle açıklamıştır: "Adlî mekanizma ve askerî birlikleri hariç

tutacak olursak bütün Devlet mekanizmasının gerilediğini gördüm. Halk devletin caniyâne politikası sonucu bütün moralini kaybetmiş Dış politikası sayesinde ülke bütün dünyadan izole edilmiş bir hâle gelmiş. Saldırgan ve bütün popülaritesinden arındırılmış bir Yahudi Devletinin kurulması, binlerce seneden beri rüyalarımızı süsleyen Yahudi tarihini ululaştırınak yerine Yahudilerin kaderine küfür etmek, kahramanlık tarihimize kara leke sürmektir".

Kalıcı ve âdil bir barışa ulaşabilmede ve bu yolda sarfedilecek efora bugünkü haliyle İsrail herhangi bir katkıda bulunabilecek durumda değildir. Soruna kalıcı ve âdil bir sonuç ancak Kudüs probleminin halli ile mümkündür ki bu çözümün temelinde Filistin halkının haklarından serbestçe yararlanması, evlerine serbestçe dönebilmesi ve bağımsız bir Devlet kurabilmesi yatmaktadır. Bu sorunun çözülebilmesi için evvel-emirde İsrail'in işgâl ettiği topraklardan çekilmesi ve bilhassa Kudüs'ün Doğu kesimini boşaltması ve daha sonra İsrail'in BM kararlarını uygulaması gerekmektedir.

Bağdad Konferansında, Arap ülkeleri, âdil bir barışın tesisine kadar Kudüs'ün uluslararası hukûkî çerçevesindeki çabalarından ödün vermeyeceklerini ifade ederek bu barışın prensip ve temellerini kararlaştırmışlardır. Mânevî değerlerin bizlere vermiş olduğu güç ve inançla, hukuk ve adaletin zaferinden emin olarak yarının Kudüs'ünü gerçekleştireceğiz. Filistin Devleti'nin başkenti olarak serbest Kudüs şehrinde Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler hep beraber , birbirleriyle tamamen eşit haklara sahip olarak kardeşcesine yaşayacaklar. İster Müslüman, ister Hristiyan, isterse Yahudi olsun bütün inanç sahipleri buraya serbestçe gelerek dînî vecibelerini huzur içinde edâ edecekler. Kudüs yeniden medeniyet ışıkları saçan bir merkez olma hüviyetine kavuşacak.

Allah'a inanmayı, hukuk ve adaletin yerini bulmasını, amaçlayan her kavga bütün Müslümanlar için bir Cihaddır.

İKT, bütün Müslümanları bu ödeve çağırarak Kudüs'ün kurtarılmasını amaçlayan bu cihada katkıda bulunmalarını, bunun için hayatlarını fedâ etmekten kaçınmamalarını diler. Ayrıca İKT, mânevî değerlere kıymet veren bütün insanları, yarının serbest Kudüs'ünü kurmak için verilen bu kavgaya iştirâke dâvet eder.

BU KİTABIN HAZIRLANMASINDA FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Ben Gourion: *The Jews in their land.* Aldus Book. 1966.

Michael Curtis: *The Palestinians..... People, History, Politics,* New Jersey 1975.

Philip Hitti: *The History of Syria, Lebanon and Palestine.* Dar Al-Thaqafa. Beirut 1958.

Khayriya Kasimiyeh: *The Question of Al-Quds.* Dar Al-Quds. Beirut 1979.

Mustapha Al-Dabbagh *Our Country, Palestine.* Vol. 1 Dar Al-Tali'ah, Beirut.

Ishaq Musa Al Husayni: *Urubat Bayt Al-Maqdis* (The Arab Identity of Bayt Al-Maqdis). Research Center, Beirut.

Muhammad Adib Al-amiri: *Al-Quds Al-Arabiyyah* (Arab Al-Quds) Dar Al Tibaa Wal Nashr, Amman 1971.

Michael Avi Yonah: *Jerusalem,* Keter Books.

Ahmad Sidki Al Dajani: *The History of Palestine Throughout The Ages: an Analytical Survey* Palestine Affairs Magazine. Vol. 1977.

J.M. Breasted: *Ancient Times* (Al'Usur Al-Qadimah), Translated by Dawud Qurban, Beirut 1926

Ahmad Sidki Al Dajani: *Notes on the Evolution of the Life of Palestine Jews Until the Arab Islamic Conquest.* A Research Paper Presented to the Conference on Al-Sham (Greater Syria), Amman 1980.

James Parkes: A History of Palestine from 135 to Modern Times, London 1949.

Arthur Koestler: *The Thirteenth Tribe.*

Avi Yonah: *Jerusalem - Prehistoric Period.*

Al Hanbali: *Al-Quds Al-Arabiyyah,*

Al Dajani: *Notes on the Life of the Jews Throughout the Ages.*

Asad Rustum: *Al-Rum Was Silatuhum Bil Arab* (The Byzantines and Their Ties with The Arabs) Vol. 1 - Dar Al Makshuf - Beirut 1955.

Stanley Lane Poole: *Saladin* - Translated by Dar Al-Quds.

Al-Husayni: *Jamiat Al Masjid Al-Aqsa* (University of the Al-Asqa Mosque) Translated by Dar Al-Quds.

Bernard Lewis: *The Arabs in History,*

Solomon Grayzel: *A History of The Jews.* A Mentor Book, 1978.

Uriel Heyd: *Ottoman Documents on Palestine,* Oxford 1960. Park

Abu Zahra by Ibn Taymiyyah.

Resolutions of the Organisation of the Islamic Conference - Islamabad Conference, May 1980.

Nahum Goldman: Espresso Magazine: 1 October 1980.

★ *Bu kitabın hazırlanmasında yararlanılan kaynakları İngilizce olarak veriyoruz. Böyle bir listenin, referans kitaplarına araştırmacıların daha hızlı ulaşabilmelerine yardımcı olacağı kanaatindeyiz. (ç.n.)*

EK 1

KUDÜS VE CİVARINDAKİ İSRAİL KOLONİ VE MAHALLELERİ

Koloni veya Mahallenin ismi	Yerleşim	Yön	Ev sayısı	Tarih
1 Yahudi Mahallesi	Mor Mahallesi	Latin manastırıyla Al-Aksa Camisi duvarının batısı arasında	400	1968
2 Ramat Eshkol	Şeyh Jarrah	Kuzey	2000	1968
3 Fransız Tepesi	Fransız tepesi etekleri	Kuzey	3000	1969
4 Anatot (Yahudi) Üniversite personeli ve talebe yurtları	Doğu Skopus tepesi Anata - Shou'fat	Kuzey		1974 1974
5 Neve Ja'cov	Beit Hanina ram	Kuzey	4000	1973
6 Atrot	Qualandia	Kudüs yakını	61	1970
7 Ramat	Peygamber Samuel	Kuzey Batı	3000	1977
8 Gilo (Gifo Charafat)	Beit Safafa	Güney	2000	1973
9 Samuel Hanvi	Şeyh Jarra Batısı	Kuzey Batı	1300	1973
10 Maalot Devna	Şeyh Jarra	Kuzey	300	1968
11 Mezreh	Al-Mukabber altı	Güney	3000	1968
12 Givat Hamitvar		Kuzey	700	1977
13 Armon Hayeviv	Al-Mukabber tepesi Al-Ayzariyya'nın	Doğu	3500	1977
14 Hanani	doğusunda	Doğu	10000	1977
15 Ma'ale Edomim	El-Khan Al-Ahmar	Doğu		1971
16 Afrat	Arabel Chawareh	Kuzey Doğu	300	1977
17 Doğu Talpiot	Sour Bahir Talbiyya	Güney	2342	1973
18 Mevo Horon	Imwas Yalu Beit-Nuba	Batı		
19 Ma'ale Edomim (b)	El-Khan El-Ahmar	Doğu		
20 Ma'ale Edomim(c)	El-Khan El-Ahmar	Doğu		1979
21 Hargilou	Beitjala Jebel Ras	Güney		1973

22 Roch Gilo	Beitjala Jebel Ras	Güney	
23 Beit Horon (b)	Beit Ora El-Fawqua	Kuzey Batı	
24 Givon-B	El-Jib Kısmı	Kuzey Batı	
25 Jeva Ahdat	El-Jib Kısmı	Kuzey Batı	
26 Mekhmieh	Mekhmieh Kısmı	Kuzey Batı	
27 Tep Ze'ev		Batı	
28 Halmich	Beit Hanina Batısı	Kuzey	
29 Tal Bestfat	Batı Beit Hanina	Kuzey	
30 Tesfon Jerusalem	Beit Hanina	Kuzey	
31 Bitar	Beijala Btir Kısmı	Güney Batı	
32 Adam	Jirm-Jericho Yolu	Doğu	
33 Ramat Kedron			
34 Sanhedria extension	Kuzey	Kuzey	3200
35 Ramat Rahil	Beit Safafa	Güney	
36 Krayyat Anavim	Beit Surik	Kuzey	
37 Kfar Ruht	Lattroun	Batı	

EK 2

KUDÜS İLE İLGİLİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KARARLARI

1. 29. 11.1947 tarih, 181 (II) nolu Birleşmiş Milletler Teşkilâtı (BMT) Genel Kurulu kararı: Filistin'in Parçalanması Hakkında.
2. 10.3.1948 tarih, 32 (II) nolu karar: Kudüs'ün ayrı bir uluslararası statüsü hakkında.
3. 26.4.1948 tarih, 185 (ES-2) nolu BMT Genel Kurulu kararı: Kudüs şehri ve sakinlerini korumak için önlem alınması hakkında.
4. 11.10.1948 tarih, 194 (3) nolu BMT Genel Kurulu kararı: Kudüs'te kalıcı bir uluslararası statü hazırlanması için arabulucu bir komisyon kurulması hakkında.
5. 9.12.1948 tarih, 303 (4) nolu BMT Genel Kurulu kararı: Kudüs şehrinin ayrı ve BMT kontrolu altında bir şehir olarak muamele göreceği hakkında ve Filistinli mültecilerin vatanlarına dönme hakları olduğu hakkında.
6. 10.12.1949 tarih, 356 (4) nolu BMT Genel Kurulu kararı: Kudüs'e uluslararası statü verilmesi hakkında.
7. 20.12.1949 tarih, 111 (ES-2) nolu karar: İsrail'in bazı hükümet daireleri ve bakanlıkları Kudüs'e transferine karşı alınacak önlemleri belirleyen ve bu girişimi kınama kararı.
8. 4.7.1967 tarih, 2253 (ES-VI) nolu BMT Genel Kurul kararı: Kudüs şehrinin kimliğinin İsrail tarafından değiştirilmek istenmesini reddeden karar.
9. 14.. 1967 tarih, 2254 (ES-V) nolu BMT Genel Kurul kararı: Şehrin statüsünü değiştirmek için İsrail'in aldığı önlemler hakkında.
10. 27.41968 tarih, 250 (1968) nolu BM Güvenlik Konseyi kararı: İsrail'in Kudüs'te yaptığı askeri töreni kınama kararı.
11. 2.3.1968 tarih, 251 BM Güvenlik Konseyi kararı: İsrail'in Kudüs'te yaptığı askeri töreni reddeden karar.
12. 21.3.1968 tarih, 252 (1968) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: Şehrin statüsünü değiştirmek için İsrail'in aldığı önlemler hakkında.
13. Ekim/Kasım 1968 tarih 15/343 UNESCO kararı: Şehrin kültür hazinelerini korumak için Cenevre Konvansiyonuna uymaya davet kararı.
14. Ekim/Kasım 1968 tarih 15-C/343 UNESCO kararı: Özellikle Kudüs'teki kültür mirasının korunması hakkında.
15. 3.7.1969 tarih, 267 (1969) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: Bir defa daha şehrin statüsünü değiştirmek için İsrail'in aldığı önlemler hakkında.
16. 1969 tarih, 271 nolu (1969) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: İsrail'in BMT kararlarına uymamasını kınayan karar.
17. 1969 tarih, 82-EX4,42 UNESCO kararı: İşgâlci İsrail otoritelerini kültür zenginliklerine saygıya davet eden karar.
18. 1975 tarih, 83—EX4. 3.1. UNESCO kararı: Antlaşmalara rağmen kültür zenginliklerini korumada İsrail'in saygısızlığını kınayan karar.
19. 1970 tarih, 83-EX4.3.1. UNESCO kararı: El-Aksa Camii'nin yakılmasını kınayan kararı.
20. 25.9.1971 tarih, 298 (1971) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: Kudüs'ün işgâl altındaki kısmını değiştirmeye yönelik İsrail girişimlerini kınayan karar.

21. 1971 tarih, 99-EX4.3.1. UNESCO kararı: İsrail'in eski Kudüs şehrinde ve bilhassa İslâmi ve Hristiyan mahallelerindeki kültür varlıklarına saygıya davet eden karar.

22. 181 nolu BMT Genel Kurul kararı: Filistin'in parçalanması ve Kudüse uluslararası statü verilmesi hakkında. Bu karar daha sonra birçok kararda yinelenmiştir. Bu kararlardan en önemlileri şunlardır:

    1. Aralık 1948 tarih, 194 (III) nolu BMT Genel Kurul kararı.

    2. 9 Aralık 1949 tarih, 303 (IV) nolu BMT Genel Kurul kararı.

    3. 10 Aralık 1949 tarih, 356 (IV) nolu BMT Genel Kurul kararı.

    4. 14 Aralık 1950 tarih, 468 (V) nolu BMT Genel Kurul kararı.

23. 22,3,1979 tarih, 446 (1979) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: 1967 senesinde İsrail'in ele geçirdiği Filistin ve Arap toprakları üzerinde Yahudi kolonileri kurulmasını geçersiz sayan karar. Bu kararda İsrail'in bu politikasının Orta Doğu'da adalet ve barışın yerleşmesi konusunda ciddi bir engel teşkil ettiğini ifade eden karar.

24. 20,7,1979 tarih, 452 (1979) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: İsrail'i işgâl ettiği Arap topraklarında koloniler kurmamasına davet eden karar.

25. 1980 tarih, 465 (1980) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: Kudüs şehri dahil olmak üzere 1967 senesinde İsrail'in ele geçirmiş olduğu Arap topraklarında hâlâ Yahudi kolonileri kurmasını kınayan karar.

26. 30.6.1980 tarih 476 (1980) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: Kudüs şehri statüsünü değiştirmeye yönelik İsrail girişimlerini geçersiz sayan kararı.

27. 20.8.1980 tarih 478 (1980) nolu BMT Güvenlik Konseyi kararı: İsrail'in kabul ettiği Ana Kanunu kabul edilmez olarak niteleyen karar ve diplomatik misyonlarını Kudüs'e transfer eden BMT'ye üye ülkeleri kınayan karar.

29. Ekim 1981 tarih 36-15 nolu karar: Kudüs'ün tarihi, kültürel ve dini kesimlerinde ve bilhassa Haram'ın çevresinde ve altında yaptığı arkeolojik kazılara son vermesini isteyen karar.

29. Ocak 1983 tarihli UNESCO kararı: Eski Kudüs şehrini evrensel kültür abidesi ilan eden karar.

30. 30.11.1974 tarih 18—C/3, 427 nolu UNESCO kararı: Kudüs hakkında BMT ve UNESCO'nun aldığı kararlara uymamakta ısrar eden İsrail'i kınayan karar.

31. Haziran 1972 tarih 92-EX-4.4. 1. nolu UNESCO kararı: İsrail'in arkeolojik kazılara devam etmesini kınayan karar.

32. 1973 tarih, 92-EX4.5. 1. nolu UNESCO kararı: İsrail'i Kudüs'ün tarihi damgasına saygı göstermeyişini kınayan karar.

33. 1973 tarih, 94-EX4.4.1. nolu UNESCO kararı: Kudüs hakkında BMT ve UNESCO'nun aldığı kararlara uymamakta ısrar eden İsrail'i kınayan karar.

EK 3

KUDÜS'DEKİ İSLAMİ KUTSAL YERLER

El-Aksa Câmii
Omar Ibn al-Khatab Câmiî
Muallaktaş Câmiî
Al-Khalil Câmiî
Wali Allah Muhareb Camiî
Khan el Sultan Câmiî
Khan el Sultan Câmiî
Büyük Al-Omari Câmiî
Küçük Al-Omari Câmiî
Disi Câmiî (Peygamber Dâvûd Câmiî)
Yakub Câmiî
Al-Hariri Câmiî
Kale Câmiî
Isa Câmiî
Osman bin Affan Câmiî
Osman Ibn al-Khatab Câmiî
Khanqua Câmiî
Hayyat Al-Salahiyya Câmiî
Qualaoun Câmiî
Al-Qumair Câmiî (Al-Qumairiya)
Al-Seifi Meydanı ve Câmiî
Al-Ala'a Din Al-Bassırı Câmiî
Dargath Câmiî
Al-Afghani Câmiî
Kadınlar Câmiî
Al-Bukhariyya Câmiî
Al-Choribaji Câmiî
Miss'ab ibn Omeir Câmiî
Şeyh Loulou Câmiî
Kırmızı Minare Câmiî
Şeyh Rihani Câmiî
Şeyh Mekki Câmiî ve Meydanı
Al-Quarmi Câmiî
Alouthabet Câmiî
Abu Bakr Câmiî
Khitaniyya Mozolesi
Jirahiyya Mozolesi
Al-Mansouri Câmii (Al-Qalandari)
Peygamber Dâvûd Câmiî
Lou'lou'iyya Mozolesi
Waffaiyya Mozolesi
Peygamber Câmiî (St-Georges, Al-Khadir dua meydanı)
Moors Câmii (Maghariba Câmiî)
Al-Bouraq Câmii
Al-Fakhriyya Câmiî
Al-Maoulaouyya Câmiî
Asbat Kapısı Minaresi
Al-Hounoud Mozolesi (Mozole Hindous)
Koubokiyya Mozolesi
Mihmaziyya Mozolesi
Qermiyya Mozolesi
Şeyh Yakub Al-Ajami Mozolesi
Nakşibendi Mozolesi
Bouraq Duvarı (Batı Duvarı)
Peygamber Süleyman Câmiî ve Meydanı
Al-Ghawanina Kapısı Minaresi
Şeyh Haydar Mozolesi
Khanka Dawadariyya Câmiî
Ad'hamiyya Mozolesi
Bourhan'ul Dine Dua yeri
Wali Allah Abi Medien Mozolesi
Al-Dahiriyya Mozolesi
Ghabayen Meydanı
Kale Minaresi Câmiî
Al-Silsila Kapısı Minaresi